

REALITATEA EVREIASCĂ

PUBLICAȚIE A FEDERAȚIEI COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI DIN ROMÂNIA

ANUL LXVI • NR. 638-639 (1438-1439) • 1 – 30 Septembrie 2023 • 15 ELUL 5783 - 15 TIȘREI 5784 • 24 PAGINI – 4 LEI

**Moment comemorativ
dedicat diplomatului
chilian** **PAG. 5**
Samuel del Campo

PAG. 6 **De vorbă cu
dr. Mirjam Bercovici
la centenar**

Roș Hașana 5784 la Templul Coral din București

„Ce bucurie când sinagoga e plină!”, dădea glas prim-rabinul Rafael Shaffer sentimentului de identitate iudaică, mai puternic de Roș Hașana decât în zilele obișnuite ale anului, urmând chemarea străveche: să fim unul lângă celălalt la început de an. Acum – anul 5784. În templul animat de membri ai comunității din toate generațiile, de la copii la bunici, ca și de prieteni ai comunității noastre, erau prezenți lideri ai FCER și CEB, reprezentanți ai Președinției, Guvernului, Parlamentului României, Ambasadei Israelului la București.

**Prim-rabinul Rafael Shaffer:
„Să fim cu toții înscriși
în Cartea Celor Vii!”**

„În urmă cu 5783 de ani a fost creat primul om. Acest moment este și o Zi de Judecată. Lucrurile sunt legate; nu

e chiar judecată, mai potrivit e bilanț. La judecată trebuie acuzare. Dar omul care primește răspuns trebuie să dea, la intervale fixe, socoteală. Fiecare dintre noi a primit resurse. Fiecare dintre noi a primit viață, minte, sănătate, belșug. De aceea le folosim timp de un an. Acum ni se face socoteala: cum le-am folosit? Sau dacă le-am folosit? Deci mai important decât să fim atenți dacă am greșit – sau ce-am greșit – este cum am folosit resursele care ne-au fost date. Anul s-a încheiat, dar încă mai putem face ceva: să ne asumăm că în anul care vine vom face mai mult. În judecata pământeană, oamenii sunt judecați după fapte. Dumnezeu ne judecă, Dumnezeu ne

cunoaște intențiile, dacă sunt adevărate. Ca să ieșim bine la această judecată, să ne asumăm acum, în acest moment, că anul viitor vom face mai multe fapte bune decât în anul trecut și să ne rugăm să fim cu toții înscriși pentru Viață, minte clară, sănătate și belșug, ceea ce se numește în cuvintele scurte să fim cu toții înscriși în Cartea Celor Vii!”

**Mesajul președintelui României,
prezentat de Sergiu Nistor,
consilier prezidențial**

„Cu ocazia Anului Nou Iudaic, Roș Hașana 5784, transmit conducerii și membrilor FCER-CM felicitări și cele mai calde urări de sănătate și prosperitate. Roș Hașana subliniază, pentru poporul evreu de pretutindeni, semnificația creației divine și a responsabilității semenilor față de aceasta. Anul Nou iudaic este un prilej de bucurie, dar și un moment de reflecție la vocația și slujirea noastră, la valorile și idealurile care ne inspiră, la participarea noastră la împlinirea binelui comun.

În decursul timpului, evreii din țara noastră au avut un rol important în ceea ce privește dezvoltarea și mo-

dernizarea societății românești, a culturii și științei cu care noi, astăzi, ne prezentăm cu mândrie în lume. Într-un prezent marcat de provocări grave și complexe, în care comunitatea evreiască din România continuă să contribuie la fructificarea roadelor conviețuirii noastre, îmi reafirm încrederea în capacitatea României de a-și construi un viitor european bazat pe respect, dialog și prețuire reciprocă.

Astfel, Roș Hașana, ca anuală sărbătoare a începutului, reprezintă oportunitatea de a ne reînnoi angajamentul pentru o societate a bogăției și a diversității patrimoniului nostru comun de umanitate. Într-o lume pe care ne-o dorim edificată prin solidaritate, respingem ferm discursul urii, al violenței și al discriminării.

Fie ca Anul Nou iudaic – Roș Hașana 5784 – să vă reunească în familie și în comunitate și să aducă tuturor energiile speranței, căldura iubirii și lumina păcii! *Șana Tova!*”

**Consilier de stat Victor Opaschi:
„O comunitate – exemplu viu în
promovarea valorilor democrației”**

„Transmit mesajul prim-ministrului României, domnul Marcel Ciolacu: «Cu ocazia sărbătorii Roș Hașana, Anul Nou iudaic 5784, eveniment cu profunde semnificații pentru evreii din întreaga lume, îmi face o deosebită plăcere să vă transmit din partea mea și a Guvernului României, dumneavoastră personal, domnule Silviu Vexler, conducerii FCER-CM și întregii comunități evreiești din țara noastră, cordiale urări de pace, sănătate și prosperitate. Guvernul României este angajat ferm în promovarea și asigurarea unui climat de bună înțelegere între toate comunitățile etnice și religioase, FCER-CM fiind un exemplu viu de comunitate activă și angajată în promovarea acestor valori esențiale ale democrației. Totodată, aș dori să transmit aceleași calde urări evreilor originari din România care trăiesc în Israel.

După cum am avut ocazia să subliniez recent, cu prilejul sărbătoririi celor 75 de ani de relații diplomatice neîntrerupte dintre România și Statul Israel, țările noastre împărtășesc interese economice și strategice comune. Dar relația specială dintre țările noastre trece dincolo de rațiunile de stat, fiind bazată pe tradiție și pe un profund sentiment de prietenie și respect reciproc. În egală măsură, acesta este rezultatul unei legături strânse pe care au știut să o creeze și să o mențină cele două comunități, respectiv cetățenii israelieni originari din România și comunitatea evreiască din țara noastră. Comunitatea evreiască din România este un simbol al modului în care o minoritate etnică și religioasă poate să-și păstreze identitatea unică și valorile culturale în cadrul societății românești și europene.

Dragi prieteni, anul vechi care se sfârșește

**CLAUDIA BOSOI
IULIA DELEANU
EVA GALAMBOS**
(Continuare în pag. 3)

Festivalul Internațional EUROIUDAICA – Oradea

O adevărată celebrare a culturii și a tradițiilor evreiești

Nu putem vorbi despre cultura europeană în lipsa culturii evreiești. Cultura evreiască face parte din fundamentul spiritului european, așa cum îl cunoaștem și îl trăim. Într-o perioadă în care valorile Uniunii Europene, clădite pe moștenirea culturală comună, sunt puse la încercare de viziuni extreme și izolaționiste, *unitatea în diversitate* se conturează și mai mult

drept calea firească.

Federația Comunităților Evreiești din România și Departamentul pentru Relații Interetnice, prin Festivalul Internațional EUROIUDAICA, desfășurat la Oradea în perioada 3-9 septembrie, au îndeplinit tocmai această datorie de a pune în valoare moștenirea culturală evreiască din Europa și din România, în particular.

Sinagoga Mare de rit ortodox din Oradea a găzduit, pe 3 septembrie, festivitatea de deschidere a Festivalului Internațional EUROIUDAICA.

„Dorim să transmitem tuturor respectul față de trecutul vieții evreiești și bucuria de a avea o viață evreiască în România”, a spus președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, care a invitat publicul larg la o adevărată celebrare a culturii și a tradițiilor evreiești europene, pe parcursul celor șapte zile de festival.

Reprezentanți ai autorităților centrale și locale au onorat cu prezența lor festivitatea de deschidere a EUROIUDAICA. Între cei care au luat cuvântul se numără: Andrei Ungar, consilier al prim-ministrului Marcel Ciolacu; primarul Oradei, Florin Birta; prefectul județului Bihor, Dumitru Țiplea; deputatul Ovidiu Ganț, din partea comunității germane; Felix Koppelman, președintele Comunității Evreilor din Oradea; și rabinul Asher Ehrenfeld.

În ciuda vremii ploioase,

**GEORGE GÎLEA
CRISTIAN VECHIU**
(Continuare în pag. 4)

Din activitatea președintelui FCER, deputatul Silviu Vexler

Federația Comunităților Evreiești din România a avut și pe parcursul verii o activitate intensă. Redăm mai jos o parte dintre cele mai importante întâlniri și discuții, așa cum au fost ele reflectate pe pagina de Facebook a președintelui Federației, Silviu Vexler.

Vizita președintelui Claims Conference, Gideon Taylor

Președintele FCER, Silviu Vexler, a primit vizita președintelui Claims Conference, Gideon Taylor, și a direc-

torului pentru România al American Jewish Joint Distribution Committee (JDC), Israel Sabag. Cei trei lideri au discutat, între altele, despre proiectele educaționale în desfășurare la nivelul Federației, inițiativele de dezvoltare a vieții evreiești din România și măsurile pentru restaurarea patrimoniului evreiesc din țară.

Principalele subiecte abordate au fost situația supraviețuitorilor Holocaustului din România și programul de asistență socială și medicală desfășurat de FCER, rezultatele ex-

celente datorându-se în mare măsură colaborării impecabile cu Claims Conference.

Menachem Hacohen, fost Mare Rabin al comunităților evreiești din România, a fost distins cu Medalia Prezidențială de Onoare, cea mai înaltă decorație a Statului Israel

Lider religios eminent, Menachem Hacohen a avut o influență decisivă

asupra vieții religioase evreiești din România, asupra relațiilor comunităților evreiești cu instituțiile statului și cu celelalte culte din țara noastră.

„Întreaga activitate a Marelui Rabin Hacohen reprezintă un exemplu de solidaritate și cooperare, iar de-

votamentul pe care îl arată în continuare pentru susținerea comunităților evreiești din România, a patrimoniului țării noastre și a dialogului intercultural este mai mult decât un gest de demnitate și onoare. Impactul pozitiv uriaș pe care l-a avut de-a lungul anilor asupra evreilor din România și din întreaga lume continuă și azi. Un om în adevăratul sens al cuvântului, Marele Rabin Menachem Hacohen a primit o recunoaștere pe care o merită din toate punctele de vedere”, a notat Silviu Vexler în urma întâlnirii pe care a avut-o cu Menachem Hacohen în Israel, atunci când Marelui Rabin i-a fost conferită Medalia Prezidențială de Onoare.

Întâlnire cu Moshe Arbel, ministru de interne și ministru al sănătății în Guvernul Statului Israel

În timpul aceleiași vizite în Israel, care a avut loc în prima parte a lunii septembrie, președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, a avut o întrevedere cu Moshe Arbel, ministru al afacerilor interne și ministru al sănătății în guvernul israelian.

„În cadrul discuțiilor am abordat unele subiecte de actualitate, alături de aspecte privind viața și siguranța comunităților evreiești din România, programele pentru restaurarea și promovarea patrimoniului evreiesc din țara noastră, desfășurate de

Federația Comunităților Evreiești din România, dar și inițiativele de păstra-

re și punere în valoare a tradițiilor și culturii evreiești”, a scris Silviu Vexler pe pagina sa de Facebook, în urma acestei întâlniri.

Între întâlnirile importante din ultima vreme notăm aici și întrevederea președintelui FCER cu Guvernatorul Băncii Naționale a României, domnul Mugur Isărescu. Silviu Vexler a discutat cu Guvernatorul BNR despre contribuția deosebită, unică, a

comunităților evreiești la dezvoltarea României, precum și mai multe teme de actualitate. (G.G.)

Materia „Istoria evreilor. Holocaustul” va fi predată în România începând cu anul școlar 2023-2024

Potrivit unor prevederi guvernamentale și unui Ordin de Ministru, începând din acest an școlar se predă, la clasele XI și XII din învățământul liceal și profesional, materia „Istoria evreilor. Holocaustul”. Noua disciplină școlară, se arată în Ordinul de Ministru, are un rol important „în formarea tinerilor ca cetățeni europeni responsabili, oferind un cadru educațional prin care elevii să cunoască și să înțeleagă ceea ce s-a întâmplat în trecut”. Deoarece educația este principalul mijloc de combatere a antisemitismului, xenofobiei, discursului urii, programa legată de această disciplină a fost cerută și promovată de mai mulți ani de diferite foruri, printre care un rol important i-a revenit Federației Comunităților Evreiești din România. Și dacă anterior ea a fost opțională, acum a devenit obligatorie. Aceasta este realizată pe baza cadrului legislativ național în vigoare, precum și a celui european, fundamentate prin documente importante ca Legea educației naționale nr. 1/2011, Strategia națională pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură, aferentă perioadei 2021-2023, a Guvernului României, document care își propune modernizarea proiectelor și programelor din domeniul educațional și cultural, pentru creșterea rezilienței societății în fața antisemitismului, a xenofobiei, a radicalizării și a discursului instigator la ură și completarea portofoliului educațional și cultural cu noi instrumente.

Introducerea disciplinei școlare „Istoria evreilor. Holocaustul” în planul-cadru de învățământ are drept scop dobândirea de competențe și perspective noi despre istoria, cultura și tradițiile evreilor din România, inclusiv despre antisemitism. În cadrul Hotărârii de guvern unde se analizează această nouă disciplină, se arată că punctul culminant al violenței și al retoricii antisemite l-a reprezentat Holocaustul, una dintre tragediile istoriei secolului al XX-lea, când au fost exterminați circa 6 milioane de evrei, majoritatea din Europa. Se subliniază și următoarele: „În prezent, negaționismul și revizionismul pun la îndoială realitatea acestor evenimente tragice, resping și defăimează memoria victimelor Holocaustului, produc în continuare efecte nocive asupra cetățenilor, descoperindu-și noi adepți dispuși să le promoveze. De aceea, pentru înțelegerea corectă a acestei noi discipline școlare este necesar ca programa propusă să răspundă la o serie de întrebări esențiale precum: De ce să predăm obiectul de studiu «Istoria evreilor. Holocaustul»? Ce să predăm în cadrul disciplinei «Istoria evreilor. Holocaustul»? Ce impact are studierea Holocaustului pentru educația tinerilor? Cum să predăm problematica Holocaustului? Programa își propune să evidențieze consecințele acțiunilor istorice bazate pe prejudecăți, stereotipii, manifestări ale xenofobiei și ale rasismului, care persistă în perioada contemporană, subliniind și faptul că genocidul este un proces care, deși a fost identificat și contestat în egală măsură, nu a condus în mod evident la oprirea acestuia”, exemplificându-se cu tragediile din Bosnia și Rwanda care au avut loc în anii 1990.

Documentul subliniază necesitatea folosirii unor mijloace didactice moderne care să stimuleze creativitatea didactică, fiind adaptate particularităților elevilor. În acest sens, programa nu trebuie privită ca un document imuabil. (E.G.)

Festivalul Israel, ediția a 60-a

Există remedii împotriva violenței devenite pe zi ce trece monedă curență, mai cu seamă la adolescenți? Cum ar putea fi reorientate energiile negative în direcții constructive? Ce pot face instituțiile culturale în fața tendinței cancel culture din ce în ce mai manifestă, în special la aceeași categorie de vârstă? Sunt întrebări la care co-directorii artistici ai Festivalului Israel de artă și cultură de la Ierusalim, ajuns la a 60-a ediție, Itay Mautner și Michal Vaknin, au încercat să răspundă prin programul alcătuit în acest an. A fost gândită o strategie de atragere a publicului tânăr pe câteva planuri.

Spațial. Spectacolele s-au desfășurat în aer liber: Parcul Independenței, Arena creată în apropierea Teatrului Plaza, Campusul Artelor din Ierusalim. În căminul campusului au fost cazați oaspeți din cele două Americi, de Nord și de Sud, reprezentând patru școli de artă. În parcul aceluiași campus au fost prezentate spectacole la noul studio „Nissan Nativ”, recent dat în funcțiune.

Tematic. Au concertat bandurile The Tank și The Bangas cu muzică hip-hop din SUA și a unor compozitori de hituri israeliene, Jasmin Moallem și Eko. A fost un spectacol de teatru-document, *Minifields*, realizat de argentiniana Lola Ariel împreună cu Marina Otero, prezentat la „Nissan Nativ”. A fost prinsă în program foarte prizata sărbătoare de Tu beAv, ziua bucuriei și a dragostei de la 15 Av, supranumită Valentine's Day

israeliană, cu muzicienii: Mark Eliyahu din Israel; Omer Faruk Tekbilek din Turcia; Rita, cântăreață israeliană foarte populară a momentului; Shai Tsabari acompaniat de Valerie Hamaty. Au fost spectacole de dans contemporan, în regia coregrafei braziliene Alice Ripoll: *How Do We Get Rid of All This Dirt?*, despre modalități de contraatac față de

Lavagem - spectacol de dans contemporan din Festivalul Israel

insidioasa gândire murdară, și aCORdo, având în vizor presiunile vieții cotidiene la Rio de Janeiro. Festivalul a oferit, la Sherover Hall, o adaptare scenică a podcastului *Kan*, „Un cântec”. Într-un singur cântec israelian a fost povestită istoria Creației.

Participativ. La noua galerie a artelor plastice, numită Orașul-Fabrică, Itamar Shimshony a expus lucrări de artă, reciclate din materiale existente în colecția sa de jucării vechi. Copiii au fost invitați să urmărească etapele acestor transformări și să participe ei înșiși la procesul de creație, îmbogățindu-l cu cele mai diverse sugestii de inspirație. Organizatorii festivalului au colaborat cu Centrul cultural de

IULIA DELEANU
(Continuare în pag. 15)

Roș Hașana 5784 la Templul Coral din București

(Urmare din pag. 1)

să fie sfârșitul relelor, iar noul an ce începe să fie începutul binecuvântărilor și al Binelui! Vă doresc un An Nou cu pace, fericire și prosperitate!»

lor și al Binelui! Vă doresc un An Nou cu pace, fericire și prosperitate!»

Viceprim-ministrul Cătălin Predoiu, despre simbolurile sărbătorii de Roș Hașana

Cătălin Predoiu, viceprim-ministru și ministru de interne în Guvernul României, a afirmat că în simbolistica Roș Hașana regăsește multe dintre crezurile sale, atât din viața personală, cât și din activitatea profesională: „trezire și reînnoire spirituală, judecata divină, unitatea comunității, biruința binelui asupra răului”. Vorbitorul a continuat: „În aceste momente, societatea noastră trece printr-o perioadă de schimbare, reformare și reaşezare. Pentru noi, cei care ne dorim schimbarea în bine, nu cred că există un exemplu mai bun, la nivel de simbolică, decât semnificațiile acestei sărbători.”

Puse în raport cu realitatea societății în care trăim, trezirea și reînnoirea spirituală s-ar traduce printr-o analiză a faptelor și a intențiilor noastre, prin renunțarea la obiceiurile negative și dorința de a fi mai buni, de a contribui la *tikun olam* (repararea lumii) – valori aplicabile și în politică. Judecata divină, pentru anul care începe, se face după faptele și intențiile fiecăruia dintre noi. Se impun recunoașterea greșelilor săvârșite și evitarea repetării lor – acesta fiind și cel mai bun mod de a începe ori-

ce proiect. Unitatea comunității este un alt simbol pe care trebuie să-l conștientizăm și să-l aplicăm în fiecare zi, pentru că solidaritatea este un drum spre succes. Biruința binelui asupra răului este posibilă prin păstrarea valorilor spirituale ale strămoșilor și adaptarea lor la realitatea contemporană, dezideratul fiind construirea unui viitor mai bun pentru noi și pentru copiii noștri, a întărit vorbitorul.

E.S. Reuven Azar, ambasadorul Statului Israel în România: „Sperăm în realizarea planurilor noastre în anul ce vine”

„Există o glumă în folclorul evreiesc, devenită faimoasă în toată lumea. Un evreu explică prietenilor săi care nu cunoșteau prea multe lucruri despre sărbătorile evreiești că, de fapt, este destul de ușor să-ți dai seama în ce constau ele. Rezumatul sărbătorilor evreiești este următorul: au încercat să ne omoare, am supraviețuit, așa că haideți să mâncăm! Roș Hașana și sărbătoarea ce-i urmează, Iom Kipur,

poartă o altă semnificație. Ele vorbesc despre ciclul personal al vieții, despre introspecție, credință și speranță. În aceste zile, când începe sărbătoarea de Roș Hașana, reflectăm asupra evenimentelor petrecute în anul ce tocmai se încheie, a experiențelor pe care le-am trecut, a succeselor și eșecurilor noastre, a comportamentului nostru față de prieteni și față de cei dragi, a realizărilor în plan personal și profesional.

Ce așteptăm de la anul ce vine? Modul în care putem deveni mai buni, realizarea activităților pe care le vom desfășura, a acțiunilor pe care nu le vom fi făptuit, a intențiilor și speranțelor noastre. Însă ceea ce omul din anecdota de mai sus nu le-a dezvăluit semenilor săi este că toate sărbătorile evreiești sunt legate de agricultură. Roș Hașana este începutul anului agricol. Fermierii ară pământul, plantează semințele și se roagă pentru ploaie cu speranța de a obține o recoltă bogată. Simbolic, și noi facem același lucru: proiectăm planuri, sperăm realizarea lor în anul care vine.

Aș dori să urez tuturor ca perioada de reflecție să vă aducă numai rezultate pozitive, să avem cu toții parte de o judecată binevoitoare din partea lui Dumnezeu și să ne bucurăm de reușite în Noul An. *Tihie șana vekileloteia, tahel șana ubirhoieia! Șana Tova!*”

Președintele Silviu Vexler: „Un an în care am învățat cât de importanți sunt prietenii adevărați”

Silviu Vexler, președintele FCER-CM, a amintit o tradiție mai puțin cunoscută de Roș Hașana, conform căreia oamenii se împart în trei categorii: oamenii drepti, care au intrat cu bine în Noul An; oamenii răi, care la rândul lor au fost înscrși corespunzător în Cartea Vieții; și oamenii care nu sunt nici drepti, nici răi (poate categoria cea mai largă) și care au obligația, în cele zece zile până la Iom Kipur, să-și prezinte cazul, să-și facă o analiză atentă a propriului suflet, reflectând asupra lucrurilor bune pe care le-au făcut, dar și asupra lucrurilor pe care au promis să le facă și nu au reușit.

Vorbitorul a sintetizat: „Încheiem un an mai mult decât ciudat, un an în care am învățat cât de importanți sunt prietenii adevărați, dar și cât de dificil este să rămâi om, înainte de orice

altceva. Nu lucruri complexe, ci doar să spui «Mulțumesc!» sau poate să-

ajuti pe cel de lângă tine sau poate doar să știi când să taci.”

Printre lucrurile pozitive petrecute în acest an, el a subliniat instituirea predării, în toate liceele din România, a disciplinei „Istoria evreilor. Holocaustul” – care „a fost construită nu cu privirea spre trecut, ci dintr-o dorință de a vedea viitorul ca o societate normală”.

Exprimându-și bucuria de a vedea în sală numeroși prieteni din comunitate și din afara ei, vorbitorul s-a referit în mod special la doi dintre ei: cel mai vechi prieten al său din politică, dl Cătălin Predoiu, de la care a învățat importanța respectării cuvântului dat; și cel mai eficient și profesionist ambasador pe care l-a cunoscut, E.S. Reuven Azar, care a fost promovat în diplomația israeliană și anul viitor își va părăsi postul din România.

Vorbitorul și-a încheiat cuvântul astfel: „Tuturor vă doresc din toată inima un an bun, un an pentru oameni și un an în care să reușiți să vă regăsiți. Să nu pierdeți ceea ce este frumos și să regăsiți de fiecare dată motivația de a merge înainte! Pentru noi, cei care ne aflăm temporar în conducerea Federației, contează oamenii pe care îi întâlnim. Nu oamenii mari și evenimentele mari, ci oamenii mici, oamenii invizibili din cadrul comunităților, care fac tot ce pot pentru a continua un viitor frumos al iudaismului din România. *Șana Tova!*”

Secretarul general al FCER, Eduard Kupferberg: „Anul următor să fie mai bun, să fim mai buni cu noi”

„Înainte de a începe sărbătoarea de Roș Hașana, în care ne cerem iertare pentru păcatele noastre în fața lui Dumnezeu și ne facem *heșbonul* – ne facem socoteala pentru lucrurile pe care le-am făcut bine și lucrurile pe care le-am făcut rău în fața lui Dumnezeu, tradiția, regula ne cere să facem

asta, întâi, în fața oamenilor cărora le-am greșit și să reparăm greșelile pe care le-am făcut în fața lor –, Îl rugăm pe Dumnezeu să poată să ierte ceea ce am greșit în fața Lui și în fața Legilor. Dar nu poate să ierte ceea ce am făcut în numele oamenilor. Și mai este un lucru înainte de asta, un lucru pe care adesea îl uităm. Înainte să ne cerem iertare și să reparăm greșelile pe care le-am făcut în fața altora, ar trebui să o facem față de noi înșine. Să ne gândim ce-am făcut rău față de noi înșine: alegerile greșite pe care le-am făcut, visurile pe care le-am abandonat în anul care a trecut, tot ce-am greșit față de noi, să reparăm greșelile făcute față de noi, să ne iertăm pe noi. Ca să putem avea un an mai bun, anul care urmează să fie mai bun, să fim mai împăcați cu noi și să fim, în primul rând, mai buni cu noi înșine. Vă doresc tuturor *Șabat Șalom!, Șana Tova!*”

Binecuvântarea lumânărilor a fost începutul serviciului religios de Șabat și Roș Hașana. Rugăciunile psalmodiate de prim-cantorul Emanuel Pusztai, Corul Templului Coral,

condus de Robert Levensohn, au dat contur speranțelor însoțite cu urări de bine pentru Noul An. Participanții au primit la plecare daruri-simbol menite să le aducă un an bun: mere și miere.

Seder de Roș Hașana, la Sinagoga Mare

Poate că niciodată Sinagoga Mare nu a arătat atât de luminoasă și prietenoasă ca la Sederul de Roș Hașana din acest an. De această dată, enoriașii și invitații au stat cu toții la mese rotunde, frumos aranjate, pe care erau pregătite toate platourile ce simbolizează sărbătoarea Anului Nou.

Ceremoniile au fost deschise de Eduard Kupferberg, secretarul general al FCER și directorul Cancelariei Rabinice, care i-a salutat pe oaspeții și a prezentat pe scurt semnificația sărbătorii, subliniind că Sederul de Roș Hașana, o sărbătoare a bucuriei, nu durează atât de mult precum cel de Pesah. El l-a invitat apoi pe prim-rabinul Rafael Shaffer să spună câteva cuvinte. Potrivit obiceiului, *drașaua* lui a fost scurtă, dar plină de înțelepciune, concluzia ei fiind că, atunci când avem necazuri, căutăm cauza lor pretutindeni, numai la noi nu. După această pildă, el le-a urat participanților un an plin de bucurii.

În continuare, Eduard Kupferberg l-a desemnat pe prim-cantorul Emanuel Pusztai să conducă ceremoniile și să explice atât cele mai importante momente, cât și conținutul platourilor care se găseau pe mese. Prim-cantorul a amintit că, anul acesta, Sederul de Roș Hașana are loc de Șabat, sărbătoarea căpătând în acest fel o importanță în plus. El i-a îndemnat pe participanți să toarne vin în pahare pentru Kiduș, gestul fiind însoțit de rugăciunea pentru vin. Alături de corul Templului, E. Pusztai a intonat primul cântec de Roș Hașana. A urmat binecuvântarea pentru *hala* care se găsea pe masa fiecăruia.

Pe parcursul Sederului, prim-cantorul s-a referit la fiecare fel pus pe platouri. Bineînțeles, primele două alimente care întruchiează esența sărbătorii au fost mărunț și mierea, participanții fiind rugați să pună felile de mere în miere. S-a rostit binecuvântarea pentru măr și miere, în care Hașem este rugat să ne ofere un an nou „dulce”.

Talmudul menționează opt alimente simbolice (*simanim*): morcovi, varză sau praz, sfeclă, curmale, dovleac, rodii, pește și cap de pește. În ceea ce privește legumele, ele au fost alese, în majoritatea cazurilor, pentru dulceața lor. Un rol special îl joacă rodia, deoarece semințele ei simbolizează cele 613 binecuvântări din Talmud. Capul de pește reprezintă începutul, „capul” anului. După explicații, s-au rostit binecuvântările respective. Corul Templului Coral, dirijor Robert Levensohn-Olteanu, a însoțit rugăciunile, iar publicul a putut asculta din nou frumoasa voce a lui E. Pusztai, demnă de un prim-cantor. Un dar în plus a fost prezența Carlei Levensohn-Mușat cu *Avinu Malkeinu*, cântecul care se interpretează de Roș Hașana și Iom Kipur.

Organizarea excelentă a Sederului de Roș Hașana s-a datorat unei echipe complexe, coordonate de vicepreședintele CEB, Silvian Horn, alături de: colegii de la CEB – Robert Hodorog și Ann-Marie Larsen; și cei de la FCER – Mara Clim, Gheorghiuță Cristea, Virgil Grigorescu, Elena Mudava și grupul de la bucătărie. Mulțumim!

Festivalul Internațional EUROIUDAICA – Oradea

Silviu Vexler, Ilie Bolojan și Felix Koppelman (de la stg. la dr.)

(Urmare din pag. 1) numeroși oameni au decis să participe la turul ghidat despre istoria patrimoniului evreiesc din Oradea, susținut de arhitectul Cristian Pușcaș.

Spre seară, după ce ploaia s-a oprit, Oradea a sunat evreiește, iar publicul s-a bucurat de ritmurile klezmer și de dansurile tradiționale evreiești cu Bucharest Klezmer Band, Hakeshet Klezmer Band și Or Neurim,

pe scena din Piața Unirii. Un spectacol în timpul căruia președintele Consiliului județean Bihor, Ilie Bolojan, președintele FCER, Silviu Vexler, și președintele CE Oradea, Felix Koppelman, au transmis un mesaj de

susținere a valorilor care stau la baza comunității dintre diferitele minorități și culturi, așa cum se întâmplă astăzi în cosmopolita Oradea.

Au urmat alte șase zile pline de spectacole de teatru și concerte de muzică klezmer susținute de trupe din țară și din străinătate (Ungaria, Polonia, Slovacia), dar și de conferințe, dezbateri și lansări de carte, care au pus în valoare istoria, cultura și tradițiile evreilor din România și, mai departe, din Europa.

Ziua de luni, 4 septembrie, a debutat cu „Evreii rock'n'roll”, conferință susținută de muzicianul Berti Barbera. Aceasta a făcut parte dintr-o serie de conferințe ce propun diferite teme de discuție, pe tot parcursul festivalului. Tot luni, 4 septembrie, a debutat și seria lansărilor de carte și a dezbaterilor literare. *Abraham Heschel. Un profet al vremurilor noastre*, de Edward K. Kaplan, a fost prima lansare. O discuție în jurul mării personalități a lui

Abraham Heschel și a valorilor pentru care rabinul și filozoful a luptat, cu precădere respectarea drepturilor omului și promovarea dialogului interreligios. În aceeași zi a avut loc și primul spectacol de teatru, pe scena Teatrului „Regina Maria” din Oradea. Este vorba despre spectacolul *Nun-tă cu divorț*, al Teatrului Evreiesc de Stat, în regia lui Dan Tudor.

După lăsarea serii, iubitorii de muzică s-au bucurat de un concert extraordinar, „Yiddish Tango”, susținut de Berti Barbera & Mariano Castro.

Marti, 5 septembrie, a avut loc conferința „Oradea evreiască”, susținută de arhitectul Cristian Pușcaș și de prof. univ. Antonio Faur, despre patrimoniul evreiesc al orașului. Apoi s-a continuat cu prezentarea cărții *Frontul roșu*, de Avram Steuerman Rodion, și cu recitalul de sonete muzicale, susținut de Florian Chelu Madeva și de Alexandrina Chelu-Schorr.

În afara evenimentelor recurente din secțiunile dedicate conferințelor și dezbaterilor literare, trupa de teatru Iosif Vulcan a readus pe scena Tea-

trului „Regina Maria” celebrul musical *Scripcarul pe acoperiș*, spectacol emblematic al ultimilor ani pentru teatrul românesc orădean, în regia lui Korcsmáros György.

Miercuri, 6 septembrie, s-au desfășurat conferințele „Teatrul idiș în România interbelică”, conf. univ. dr. Camelia Crăciun, și „Considerații privind dinamica peisajului cultural idiș în România interbelică”, lector univ. dr. Francisca Solomon. Lumea idiș a continuat să fie în atenția publicului și cu evenimentul dedicat prezentării *Bibliotecii de Literatură Idiș*, una dintre colecțiile de referință ale editurii Hasefer, în cadrul căreia, începând din anul 2016 și până în prezent, au fost publicate nouă titluri ale unor scriitori idiș consacrați. Camelia Crăciun (coordonatoarea proiectului) împreună cu dr. Francisca Solomon (specialistă în studii culturale) au propus o discuție despre rolul literaturii idiș în cultura evreiască, precum și despre

influența acestor autori în peisajul literar românesc și european.

A urmat, în aceeași zi, punerea în scenă a spectacolului de teatru *Final Cut* susținut de Teatrul Golem din Budapesta, la Sala Transilvania a Teatrului „Regina Maria” din Oradea. Apoi, la Sinagoga Neologă Sion, a avut loc concertul de muzică evreiască *Shalom*, susținut de Teatrul Żydowski im. Estery Rachel i Idy Kamińskich (Teatrul Evreiesc din Varșovia).

Joi, 7 septembrie, Thomas Șindilariu, subsecretar de stat din partea Departamentului pentru Relații Interetnice, coorganizator al festivalului, a prezentat albumele: „Imaginea turcilor și tătarilor în arta modernă românească”; „Pandemiile și epidemiile trecutului. Provocări de comunicare

tacolul de închidere fiind oferit de formația Pressburger Klezmer Band din Slovacia.

În total, mii de oameni, orădeni și turiști, au luat parte în cele șapte zile de festival la nu mai puțin de 23 de evenimente, desfășurate în 8 locații diferite din centrul orașului, unele cu o încărcătură istorică deosebită pentru evreii din România și în special pentru cei din Oradea.

„Ne bucurăm că v-am putut avea alături în număr atât de mare la toate aceste evenimente care au arătat o parte din ceea ce înseamnă cultura evreilor care trăiesc pe aceste meleaguri de sute de ani și care au contribuit și contribuie încă la ceea ce numim cultura minorităților naționale, precum și la cultura română, în general”, a spus, pe scena amplasată în Piața Unirii, la finalul EUROIUDAICA, direc-

multilingvă” și „Comunitate. Multiculturalitate. Dezvoltare”.

Tot joi, pe scena Teatrului „Regina Maria” s-a jucat spectacolul *Der Szturmer* al Teatrului Evreiesc din Varșovia, iar imediat după, în Sala Transilvania, publicul a urmărit spectacolul de teatru *Vircsaft* al Teatrului Golem din Budapesta.

Vineri, 8 septembrie, Muzeul Istoriei Evreilor din Oradea a găzduit conferința „Ce a mai rămas din patrimoniul sefarad din România”, susținută de conf. univ. dr. Felicia Waldman.

Înainte de intrarea în Șabat, Nógrádi Gergely (Ungaria) și primcantorul Emanuel Pusztai au susținut un concert cantorial în Sinagoga Mare de rit ortodox. Tot în Sinagoga Mare, sâmbătă, 9 septembrie, a avut loc o sesiune „Ask the Rabbi”, în care publicul larg a putut intra într-un dialog liber cu prim-rabinul Rafael Shaffer și cu prof. dr. rabin Asher Ehrenfeld.

Piața Unirii din Oradea a fost plină în ultima seară a festivalului, spec-

torul festivalului, Eduard Kupferberg, secretarul general al FCER.

Se cuvine să mulțumim celor care au făcut posibilă EUROIUDAICA – Festivalul culturii și tradițiilor evreiești – într-un efort care merită aplaudat: Federația Comunităților Evreiești din România și Departamentul pentru Relații Interetnice al Guvernului României, alături de Consiliul județean Bihor, Primăria municipiului Oradea, American Jewish Joint Distribution Committee, Comunitatea Evreilor din Oradea & JCC Oradea, Visit Oradea, Oradea Heritage, Teatrul „Regina Maria”, Institutul Polonez din București, TopSound, NOO'VO Resto lounge, Novartis, Szigligeti Szinház.

Parteneri media: Radio România Cultural, *Bihoreanul*, cotidianul *Crișana*, *Jurnal bihorean*, *Binari Napló*.

Cu detalii despre fiecare eveniment în parte al Festivalului Internațional EUROIUDAICA vom reveni într-un supliment al revistei *Realitatea evreiască* din octombrie.

Doina Bumbu și Eduard Kupferberg

Moment comemorativ dedicat diplomatului chilian Samuel del Campo

Un eveniment memorial dedicat fostului diplomat al Republicii Chile, Samuel del Campo, a fost organizat de Federația Comunităților Evreiești din România, în parteneriat cu Ambasada Republicii Chile la București în Piațeta Alexandru Șafran, loc unde deja a fost așezată o placă memorială. Samuel del Campo a fost consul al Republicii Chile în România (1941-1943), recunoscut pentru că a salvat viețile a aproximativ 1.200 de evrei în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. El a eliberat pașapoarte și permise de trecere chiliene, împiedicând trimiterea evreilor în lagărele de concentrare naziste.

Ceremonia a debutat cu recitarea rugăciunii *El Male Rahamim* de către cantorul Emanuel Pusztai, spre amintirea victimelor Holocaustului.

Deputatul Silviu Vexler, președinte FCER, a evocat acțiunile umanitare întreprinse de diplomatul Republicii Chile, Samuel del Campo, amintind riscurile și presiunile la care a fost supus chiar de către autoritățile române ale epocii. „Suntem astăzi prezenți aici pentru a onora ceea ce este o memorie mult prea puțin cunoscută în istoria Republicii Chile și în istoria României, dar o parte integrantă din ceea ce a fost istoria neagră a celui mai întunecat moment al umanității – Holocaustul. Samuel del Campo, în calitatea domniei-sale de diplomat, și-a asumat, cu riscul propriei vieți, salvarea a peste 1.200 de evrei.” „Să curgă dreptatea ca apele și justiția să fie asemenea unui râu care nu se termină niciodată”, a conchis Silviu Vexler mulțumind pentru noblețea faptelor celui evocat.

Ministrul de externe al Republicii Chile, Alberto van Klaveren, s-a arătat onorat de a fi prezent la această reuniune în cinstea diplomatului țării sale, Samuel del Campo, onorat de membrii comunității evreiești din România. El s-a referit la ororile petrecute acum mai bine de 78 de ani, amintirea lor

fiind încă vie. Samuel del Campo, a arătat el, a reprezentat interesele guvernului polonez aflat în exil începând cu anul 1940, iar în acest context el a reușit salvarea a 1.200 de evrei, cetățeni polonezi, între 1941 și 1943, în pofida unor relații tensionate cu guvernul român. În anul 2017, Institutul Yad Vashem din Israel i-a acordat *post-mortem* titlul de Drept între Popoare, spre recunoașterea meritelor sale.

Ministrul român al economiei, Ștefan Radu Oprea, a elogiat acțiunea salvatoare a diplomatului chilian aflat în România. „Singurul răspuns corect este omenia, faptul că s-a gândit la oameni. Îmi doresc să nu mai aud mărturii precum cele din scrierile lui Primo Levi.” Ministrul economiei a arătat că politicienii trebuie să se gân-

dească în permanență la oameni și să demonstreze înțelepciune, tocmai pentru a evita astfel de episoade negre ale istoriei, precum Holocaustul.

Ambasadorul Statului Israel în România, E.S. Reuven Azar, a vorbit despre cele două valori ale poporului evreu, care l-au călăuzit: memoria și credința. El a amintit că aceste două virtuți îndeamnă la recunoașterea celor care și-au riscat viața pentru a o salva pe a altora, precum este cazul diplomatului comemorat. Samuel del Campo, a remarcat ambasadorul israelian, nu a salvat doar 1.200 de vieți, ci și destinele descendenților lor.

Deputatul Ovidiu Gașă a subliniat binele adus umanității de către diplomatul Samuel de Campo care, prin acțiunile sale, a contribuit la salvarea unor vieți omeniești. „Este o mare bucurie să fiu astăzi aici pentru a omagia memoria unui om care a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a stopa răul absolut generat de Germania nazistă și dus la îndeplinire inclusiv de guvernul Ion Antonescu. Stai și te întrebi și astăzi: cum a fost posibil?” El s-a referit la necesitatea predării disciplinei „Istoria evreilor. Holocaustul” ca materie de studiu, un instrument necesar pentru formarea generațiilor viitorului, demers la care s-a raliat liderul FCER, Silviu Vexler.

Au fost depuse coroane de flori de către ministrul de externe al Republicii Chile, Alberto van Klaveren, de ministrul român al economiei, Ștefan Radu Oprea, de ambasadorul Statului Israel în România, E.S. Reuven Azar, de vicepreședintele FCER, Ovidiu Bănescu, de deputatul Ovidiu Gașă.

DAN DRUȚĂ

Institutul „Elie Wiesel”

Raport de monitorizare a antisemitismului în România: mai 2022 - aprilie 2023

Anual, Institutul Național pentru Studiarea Holocaustului din România „Elie Wiesel” realizează o analiză a manifestărilor de xenofobie, discurs provocator de ură și antisemitism în spațiul public, încercând să stabilească tendințele, pozitive sau negative, actuale sau viitoare. Ultimul *Raport de monitorizare a antisemitismului din România: mai 2022 - aprilie 2023* a evaluat sectoarele cele mai vulnerabile unde se manifestă atitudini antisemite, pornind și de la definiția de lucru a antisemitismului, elaborată de IHRA, dar cu aplicații în context românesc, concretizate în vandalizarea cimitirelor și monumentelor evreiești, discursurile instigatoare la ură, menținerea și folosirea unor prejudecăți antisemite, elogierea criminalilor de război, exprimate cu precădere pe bloguri, website-uri, rețele de socializare populare precum Facebook sau unele alternative precum Telegram.

Despre situația actuală din țara noastră cu privire la manifestări antisemite, așa cum a reieșit din monitorizare și din concluziile

EVA GALAMBOS

(Continuare în pag. 16)

Despre călătoria lui Walter Benjamin

În marginea cărții lui Jay Parini, „Călătoria lui Walter Benjamin”. Volumul a fost publicat la editura Humanitas fiction, în acest an. Textul a fost tradus de Irina Horea.

Întâi de toate, despre autor. L-am citit prima dată pe Jay Parini acum un deceniu și jumătate. Eram la Paris pe atunci. Țin bine minte cartea *Ultima gară*, despre ultimele zile din viața lui Lev Nikolaevici Tolstoi. Am fost încântat.

Acest Jay Parini (născut în 1948 în Pennsylvania), profesor de engleză în Vermont, m-a uluit. Scria exact ce mi-ar fi plăcut și mie să scriu: își făcea din scriitorii pe care îi iubea personaje. Intra în pielea lui Tolstoi, era capabil să scrie despre Lev Nikolaevici chiar și la persoana întâi.

Și nu doar în pielea lui Tolstoi intra el, ci și în a tuturor celor apropiați de conte în acel final dramatic al lungii sale vieți. Nu am fost deloc surprins să văd că volumul a devenit un bestseller internațional. Uneori chiar și cumpărătorii de cărți au dreptate. Nu m-a surprins nici să văd *Ultima gară* ecranizată. Cartea e magnifică. I-am reținut numele lui Jay Parini și mi-am propus să îl caut prin librării.

L-am redescoperit cu adevărat abia acum, cu acest nou volum magnific: *Călătoria lui Walter Benjamin*. Hotărât lucru, lui Jay Parini îi ies textele care se rotesc în jurul unei călătorii – ultima. Ce face Jay Parini (și) aici este să reconstituie ultimele luni din viața acestui mare filosof care a fost Walter Benjamin (socotit încă din tinerețe un nou Kant).

Walter Benjamin a fost un evreu care a plecat prea târziu din Paris, chiar înaintea invaziei naziștilor. A murit undeva în Spania, încercând să traverseze munții, să caute o ieșire spre lumea care era încă liberă de nebunie. Visa și el la America. Nu a reușit.

The New York Times Book Review nota pe bună dreptate despre acest volum: „Povestea lui Parini este documentată minuțios și relatată cu mult dramatism, reunind trăsăturile derutante și contradictorii ale lui Benjamin într-o psihologie vie și credibilă. Parini nu ne vorbește doar despre destinul lui Benjamin, ci și despre cel al intelectualului în societatea occidentală modernă.”

Iar *Kirkus Reviews* completează inspirat: „Un roman impresionant, extrem de informat, bazat pe viața unuia dintre cei mai discreți, provocatori și tragici intelectuali ai secolului al XX-lea, Walter Benjamin. Parini a creat nu atât o biografie ficțională a lui Benjamin, cât o meditație

asupra existenței exilului și a cristalizării gândirii moderne (...). Parini evocă, emoționant și convingător, o întreagă generație de intelectuali copleșiți de revoluție și război și încercările lor disperate de a da sens lumii.”

În sfârșit, marele Amos Oz spune ceea ce trebuia spus despre această carte: „Un roman magnific și pătrunzător.”

Căci, într-adevăr, Jay Parini nu scrie o biografie fie ea și ficțională a lui Walter Benjamin, ci un roman care pleacă de la fapte adevărate. Cât de departe reușește să intre în mintea și în inima personajului – asta ține de măiestrie. Jay Parini e un maestru al genului său, iar genul său este chiar genul meu preferat de literatură.

Cât despre Walter Benjamin, dacă e cineva care încă nu știe, acesta a fost un filosof absolut impresionant. În Germania trece astăzi drept cel mai important critic literar din secolul al XX-lea. E o etichetă categoric insuficientă. Walter Benjamin a trăit prea puțin. S-a născut pe 15 iulie 1892 și și-a găsit sfârșitul în toamna aceea dramatică a lui 1940. Opera sa e impresionantă. A fost un scriitor prolific, multe dintre texte i-au fost publicate postum.

Walter Benjamin a fost din acea specie minunată de cărturari evrei din prima jumătate a secolului al XX-lea, profund europeni, care n-au crezut că nebunia e posibilă, până la ultimele consecințe. A plătit cu viața pentru această teribilă naivitate. Când a fost informat de șeful poliției din Portbou că va fi predat către Gestapo, a preferat să își pună capăt zilelor. Cu Walter Benjamin se încheia, de fapt, o epocă, o mare epocă. Supraviețuitorii aceluși timp i-au spus povestea, lumea a înțeles puțin sau deloc însă a mers mai departe, mai degrabă nepăsătoare.

Nu găsesc nicio carte mai potrivită astăzi în librării pentru a recupera acea epocă. Moartea tragică a lui Walter Benjamin a rămas învăluită în mister. Iar Jay Parini reușește cumva, miraculos, să ia vâlul de pe misterul acesta și, în fond, să-i facă dreptate lui Walter Benjamin.

Și după ce veți parcurge acest volum, va fi timpul să mergeți/să vă întoarceți la *Iluminările* lui Walter Benjamin. Puține cărți dintre cele scrise vreodată sunt mai revelatoare.

ANDREI CRĂCIUN

TZMARMORET

„Munca m-a ajutat și mă ajută să trăiesc”

De vorbă cu dr. Mirjam Bercovici la centenar

În volumul lui Manfred Raifer, „Scrieri istorice selectivă”, apărut la Cernăuți în 1938, un capitol este consacrat „celor mai vechi așezări evreiești în ținutul Câmpulung”. Pe lista evreilor stabiliți acolo la 1807 apare numele Michael Körber. Dr. în științe medicale Mirjam Bercovici, născută Körber, care și-a serbat în acest început de toamnă 100 de ani, spunea:

– Bunicii paterni istoriseau că, probabil, noi ne tragem din familia lui Michael Körber. Bunicul, Abraham-Mendel, avea o minte deschisă. Citea zilnic *Allgemeine Östidische Zeitung, Morgenblatt*, cărți-foileton de istorie. Era *gabai*. Mergea la *șil* de două ori pe zi. Bunica, Toni Körber, născută Merdler, avea bucătărie cașer, binecuvânta lumânările în fiecare vineri seara. Respectam sărbătorile, tradiția.

– Ce e tradiția?

– Am să vă răspund cu răspunsul lui Tevie Lăptarul: nu știu. Nu sunt religioasă, dar în fiecare vineri seara aprind lumânări, cum făcea bunica mea chiar și în deportare, în Transnistria. O fac din atașament față de viața noastră. De Pesah nu mănânc hameț. Soțul meu, Israil Bercovici, pe care l-am cunoscut când m-am întors din deportare – avea să fie secretar literar la TES, să scrie *O sută de ani de teatru evreiesc în România*, să devină unul dintre remarcabilii poeți postbelici de limbă idiş din România – m-a cucerit povestindu-mi *Evreul cu Psalmi* de Șalom Aș. Nu ne-am ascuns vreodată evreitatea: nu ne-am schimbat numele. Numele e important. De la el am învățat că prenumele meu nu e Mimi, cum îmi spuneau prietenii, e Mirjam, nume biblic încărcat de istorie evreiască.

– Amintiți în „Jurnal de ghetou”, publicat la *Kriterion* în 1995, că aveți 18 ani când ați fost deportată cu familia, cu toți evreii câmpulungeni, în Transnistria. Cu ce bagaj lăuntric ați pornit? Care au fost metamorfozele petrecute în anii de lagăr? Cum și-au

pus amprenta asupra vieții dumneavoastră până azi?

– Sora mea, Sylvia, și cu mine am primit o bună educație, în accepția interbelică a termenului: am învățat să cântăm la pian, am avut un profesor particular de ebraică. În casă vorbeam preponderent germana (înainte de Primul Război Mondial, Câmpulung făcuse parte din fostul Imperiu Habsburgic), dar am învățat și franceza, engleza. În weekend mergeam la cinema. Eram pasionată de filme, cu precădere de cele cu Charlie Chaplin. Am fost foarte impresionată de *Evreul Süss* în regia lui Lothar Mendes, bazat pe romanul lui Feuchtwanger. Ulterior am citit cartea. După proclamarea statului național legionar a fost introdus *numerus clausus*. Am rămas trei eleve evreice în clasă, fiindcă eram foarte bune. După câteva săptămâni a venit hotărârea: *numerus nullus*. Eram date afară din școală. Evenimentele se precipitau. Nu aveam voie să ieșim din casă fără steaua galbenă. 10 octombrie 1941: ordin de deportare. În 24 de ore trebuia să părăsim orașul. Am luat cu mine transcriptia pentru pian a baladelor lui Ciprian Porumbescu și începutul de jurnal. Prima oprire a fost la Ataki, noaptea. Atunci am văzut ce înseamnă mizeria, decăderea din condiția umană, alienarea. Am văzut că foamea nu cunoaște rușine. Am văzut mame cu copii morți în brațe. În noaptea aceea, Garai farmacistul a înnebunit. Următoarea oprire: Moghilev-Podolsk, unde a fost încropit un azil pentru cei neajutorați și unde i-am lăsat pe bunici. La

Sargorod m-am îmbolnăvit de tifos. Mureau de tifos cam 40 de oameni pe zi. Medicamente nu se găseau. Atunci m-am hotărât să devin medic. Dormeam, la început, 13 oameni într-o odaie, pe dușumea. Apoi am găsit o cameră cu mușegai. Mirosea permanent, dar aveam o cameră a noastră. Era o iarnă cu temperaturi de minus 30-35 de grade, crivăț. În februarie am aflat că bunicii au murit. Au fost îngropați în gropi comune. Locul nu-l cunosc nici azi. 100 de bărbați, printre care și tata, au fost duși la muncă obligatorie în Odesa. N-am știut nimic despre el până în 1944, când ne-am revăzut. Cum a venit eliberarea, am plecat singură spre Botoșani, la bunicii materni. Am pornit lupta pentru reîntregire în normalitate. Am terminat liceul. Între timp m-am angajat la primărie, să am din ce să mă întrețin. În 1945 am intrat la Facultatea de Medicină din Iași. În primul an mi-a fost foarte greu să mă concentrez. Mi-am revenit abia în anul patru, dar am reușit să termin printre primii facultatea. Am fost repartizată în București, la Institutul pentru Ocrotirea Mamei și Copilului. Apoi am lucrat la Laboratorul Institutului de Oncologie. S-a primit o declarație falsă că aș fi pe lista celor care doresc să emigreze în Israel, din care cauză am fost transferată la Departamentul de neonatologie. După ce a fost restabilit adevărul, am fost numită medic la Spitalul Fundeni, cel mai mare spital de oncologie din țară. Mi-am dat doctoratul și, timp de 44 de ani, până la pensionare, am lucrat în specialitatea oncologie pediatrică.

Din modestie, Mirjam nu spune că este autoarea a 120 de lucrări științifice publicate în țară și în străinătate, coautoare a trei tratate de medicină. Doar atât: „Pe una dintre cele

două plăci de marmură cu numele fondatorilor spitalului (acum, institut) se află și numele meu.” *Tragediei colective li s-au adăugat suferințe personale: pierderea prematură a soțului, apoi a fiicei, Ada, căsătorită Ulubeanu, reputată pianistă, lector la UNMB.*

– Ce v-a ajutat și vă ajută să vă dominați suferințele?

– Munca. Munca m-a ajutat și mă ajută să trăiesc. După pensionare, m-am angajat la CAJM, apoi la Cabinetul medical al Școlii Lauder. Am activat la Asociația Medicilor Pensionari până la desființare.

După 1990, când subiectul Transnistria n-a mai fost tabu, dr. Mirjam Bercovici s-a făcut remarcată în memorialistică. I-au apărut „Jurnalul” scris în lagăr, o carte pe aceeași temă în germană, „Was aus ihnen geworden ist”, Editura Hartung-Gore, Konstanz. Scrisul este pentru ea tot un mod de a lupta cu suferința.

– Anul trecut am avut două pierderi mari: sora mea, Sylvia, și ginerele meu, Emanuel Ulubeanu. Nu trece o zi fără să scriu. Și cinci rânduri îmi folosesc. O dată pe lună scriu pentru revista *Babel*.

– Vă consider un om rar.

– Sunt un om obișnuit.

IULIA DELEANU

Alexandrina Chelu-Schorr și Florian Chelu Madeva

Continuând tradiția începută în 2001, Festivalul ProEtnica, organizat anual la Sighișoara, cu o pauză cauzată de pandemie, a ajuns la a XIX-a ediție. Desfășurată în perioada 24-27 august 2023, manifestarea a reunit și de această dată sute de reprezentanți ai celor 20 de minorități naționale din România: albanezi, armeni, bulgari, cehi, croați, evrei, germani, greci, italieni, macedoneni, maghiari, polonezi, romi, ruși lipoveni, ruși, sârbi, slovaci, tătari, turci și ucraineni.

Această ediție a fost organizată de Asociația Centrul Educațional Interetnic pentru Tineret Sighișoara (condusă de Volker Reiter, inițiatorul Festivalului ProEtnica, decorat în 2019 cu Medalia „Podurile Toleranței”, acordată de Forumul B'nai B'rith România) și de Consiliul județean Mureș. Evenimentul a fost finanțat de Guvernul României, prin Ministerul Culturii și Departamentul pentru Relații Interetnice, și de Ambasada Republicii Federale Germania, cu sprijinul Agenției Naționale pentru Romi și al Centrului Național de Cultură a Romilor – Romano Kher. Sponsorii au fost SEFAR, Monosuisse și Hochland, iar partenerii media au fost Televiziunea Română, Radio România Actualități, Radio România Antena Satelor, Radio România Târgu Mureș, Radio România Internațional, Agerpres, Radio Son, Punctul, Zi de Zi, *Deutsche Zeitung*, *Hermannstadtler Zeitung*, *Realitatea evreiască*, Cadran.

Festivalul ProEtnica a ajuns la a XIX-a ediție

În deschiderea evenimentului, dr. Irina Cajal Marin, subsecretar de stat la Ministerul Culturii, a transmis mesajul ministrului culturii, Raluca Turcan: „Am sprijinit de la început acest proiect și considerăm importantă existența unui spațiu dedicat minorităților. Așa cum în Uniunea Europeană există capitale culturale europene, Sighișoara a devenit o capitală interculturală a României, prin Festivalul ProEtnica. Acesta asigură cunoașterea reciprocă și pune în valoare identitatea culturală a tuturor minorităților naționale.” Vorbitorii au subliniat contribuția adusă Festivalului ProEtnica de fostul președinte al Federației Comunităților Evreiești din România, dr. Aurel Vainer (z.l.), care a fost alături de organizatorii evenimentului încă de la prima ediție.

Dincer Geafer, subsecretar de stat la DRI, a amintit că Sighișoara este de 20 de ani capitala europeană a dialogului interetnic și al multiculturalității. „Suntem un exemplu pentru celelalte autorități publice”, a întărit vorbitorul.

Directorul festivalului, Volker Reiter, a subliniat că, de la prima sa ediție, din 2001, până la cea de a XIX-a, din prezent, brandul ProEtnica a fost pus pe harta lumii. El a mulțumit instituțiilor care au finanțat evenimentul, prezenta ediție fiind „încă o dovadă de solidaritate și respect pentru tezaurul național de valori”.

Și de această dată, Federația Comunităților Evreiești din România, prin Departamentul Cultură, Istorie, Artă și Media, condus de Robert Schorr, cu sprijinul și implicarea echipei formate de Silvia Solomonovici, Laurențiu Zilberman și Sandu Câlția, a oferit publicului o serie de evenimente de înaltă ținută artistică.

Astfel, în seara zilei de vineri, 25 august, pe scena din Piața Cetății a urcat mai întâi Corul B'nei Milu, al Comunității Evreilor din Brașov. Cu o experiență artistică remarcabilă, corul înființat în anul 1975 a

interpretat o serie de cântece evreiești apreciate de public.

A urmat un recital susținut cu eleganță și profesionalism de Alexandrina Chelu-Schorr și de Florian Chelu Madeva, din Oradea, care au ales să prezinte poezii puse pe muzică din creația unor autori evrei de limbă română, precum Nina Cassian, Maria Banuș, Veronica Porumbacu, Avram Axelrad, Avram Steerman-Rodion.

Seara a fost încheiată cu succes printr-un concert al formației Mazel Tov, din Cluj, înființată în 2002, care a încântat publicul cu melodii cunoscute din repertoriul klezmer.

Ultima zi de festival, duminică, 27 august, a fost încununată printr-un concert extraordinar susținut de Orchestra Teatrului Evreiesc de Stat din București, dirijor Bogdan Lifșin, instrumentiști Rodica Gancea, Sergiu Marin, A.G. Weinberger, Mihai Pintenaru, Radu Gheorghe și Feras Sarmini. Solista a fost Arabela Neazi, actriță talentată și carismatică a Teatrului Evreiesc de Stat, o surpriză fiind participarea pe scenă a Carlei Lifșin. Printr-o suită de cântece în limbile ebraică, idiş și ladino, ritmurile muzicii klezmer au fost aduse în atenția publicului care i-a aplaudat pe artiști până târziu în noapte, făcând și din această ediție una memorabilă.

CLAUDIA BOSOI

Corul B'nei Milu, al Comunității Evreilor din Brașov

I U D A I C A

Iom Kipur, ziua cea mai sfântă a anului

Ce este Iom Kipur? În iudaism, este cea mai sfântă zi a anului. În cartea Vaikra / Leviticul, a treia carte a Torei, această zi este menționată ca un *Šabat al Šabaturilor*, deci ziua de odihnă și sfințenie pentru toate zilele de odihnă și sfințenie, a zecea zi a lunii Tișrei, a șaptea lună din calendarul ebraic. Este ultima dintre primele zece zile ale acestei luni, Cele Zece Zile de Pocăință (*Aseret yimey tešuva*) sau Zilele Înfricoșătoare (*Iamim No-raitim*). Soarta fiecărui om, indiferent de apartenența sa etnică și religioasă, ca și a oricărei creaturi, în anul care începe, este înscrisă de Dumnezeu în Cartea Vieții în prima zi, Roș Hašana (Capul Anului, Anul Nou), și pecetluită în ziua a zecea, Iom Kipur. Interpretări rabinice afirmă că soarta oamenilor drepti (*šadikim*) este decisă de Roș Hašana. Dar majoritatea oamenilor nu sunt nici *šadikim*, nici păcătoși: soarta lor se decide de Iom Kipur. De aceea, o rugă din suflet este făcută în această zi.

În privința celor păcătoși, ei au încă o șansă: soarta lor se decide în ziua de *Hošana Raba*. Dar nimeni nu știe în ce categorie intră și fiecare trebuie să se roage pentru iertarea păcatelor și pentru corijare morală în toate aceste zile. Rugăciunea este la persoana întâi plural, nu numai pentru cel care o recită, ci pentru tot poporul. Ruga pentru iertarea păcatelor făcute față de Dumnezeu începe în luna Elul, renumitele *Slihot*, recitate de evreii sefarzi în fiecare zi din luna Elul și în primele zece zile ale lunii Tișrei, iar de evreii așkenazi în ultima săptămână a lunii Elul și în primele zece zile ale lunii Tișrei. Mărturisirea păcatelor (*al hef*) e făcută la rugăciunea de după-amiază în ajun de Iom Kipur, apoi la cele trei rugăciuni din această zi: în seara de ajun (*erev*); dimineața (*šaharit*), la care se adaugă ruga suplimentară (*musaf*); după amiază sau în amurg (*minha*). Acestora li se adaugă rugăciunea de încheiere (*neila*), spre sfârșitul zilei. În privința păcatelor și greșelilor făcute față de alți oameni, fiecare trebuie să le ceară iertare înainte de Roș Hašana sau înainte de Iom Kipur. Înțelepții noștri au menționat păcatele pentru mărturisirea lor, adăugând că acestea sunt cunoscute, dar sunt și păcate necunoscute omului, dar cunoscute lui Dumnezeu, cerându-se iertare și pentru acestea.

Iom Kipur, ziua iertării, este o zi de post. Postul începe în seara de ajun și continuă în cursul zilei, până la apariția a trei stele pe cer. În afară de normele halahice privitoare la post, sunt respectate normele halahice privitoare la ziua de Șabat. Este important să menționăm și ziua precedentă, 9 Tișrei, a noua dintre cele Zece Zile de Pocăință. În ajunul ei există obiceiul răscumpărării păcatelor (*kaparot*), pentru care fiecare persoană alege un cocoș sau o găină (în funcție de sexul său) și afirmă transmiterea lor asupra

păsării, apoi sacrificată. Acest obicei nu este acceptat de toți comentatorii: nimeni nu poate fi absolvit de păcate transmitându-le unei biete păsări; este necesară corijarea morală individuală, de a nu mai comite păcate în viitor, ci de a face numai fapte bune și de a îndeplini poruncile din Tora. De aceea mulți evrei religioși au înlocuit acest obicei cu cel al dării de pomană săracilor. Tot în ajun de Iom Kipur este obiceiul de a mânca bine și a se veseli: această zi este menită să pregătească postul.

Intrarea în Iom Kipur este marcată de o declarație a reprezentanților publicului în sinagogă, că atât Dumnezeu, cât și publicul sunt de acord ca rugăciunea să fie făcută împreună cu cei greșiți. Urmează *Kol Nidre*, o declarație că toate promisiunile făcute în cursul anului precedent sunt anulate, dar în formă condiționată, cea a corijării individuale. Nu este o ștergere totală, ci o amânare a pedepsei, de la Iom Kipur de astăzi până la Iom Kipur viitor, cu condiția îndreptării, a regretului pentru greșelile făcute, pentru promisiunile de neîndeplinit, pentru actele de incorectitudine. Pedepsa va veni dacă respectivul nu se va corecta el însuși, individual, social și moral. Ideea este a corijării individuale, a faptului că Dumnezeu nu urmărește să pedepsească omul, ci să-l ajute să se îndrepte. Dumnezeu va accepta omul care a greșit, cu condiția să revină la calea cea bună; mai mult, îi creează această posibilitate pentru toată viața. *Kol Nidre*, menționată de rabinii *gaonim* din Babel (Irakul de astăzi) în secolul al VIII-lea, probabil de origine mai veche, a fost pusă pe o melodie frumoasă, compusă probabil de rabinul Iacov Moellin, cunoscut după acronimul *Maharil* din Mainz (c.1360-1427). Cântată de cantori diferiți, ea cunoaște o interpretare recentă a solistei Barbra Streisand. În povestirea *La Hemdat*, scriitorul ebraic Shmuel Yosef Agnon, laureat al Premiului Nobel (1966), povestește despre pregătirea de Iom Kipur și despre *Kol Nidre* în Sinagoga Mare din Iași la mijlocul secolului al XIX-lea.

La ieșirea din Iom Kipur, rugăciunea de *neila* (încheiere, închidere) exprimă speranța că soarta tuturor va fi pecetluită cu bine în Cartea Vieții, toți se vor bucura de un an bun. Încheierea este cu o suflare prelungă din șofar (trâmbiță). Urmează rugăciunea de seară la ieșirea din Șabat și binecuvântarea lunii Tișrei. Este obiceiul ca după cină să se înceapă construirea unei *suca*, pentru a îndeplini o poruncă divină după ce a fost pecetluită o soartă bună.

Urarea pentru Iom Kipur este *Gmar Hatima Tova*, să termini cu o pecetluire bună în Cartea Vieții. Urare pe care o facem tuturor cititorilor, întregului popor al lui Israel și tuturor oamenilor, indiferent de naționalitate și religie.

LUCIAN-ZEEV HERȘCOVICI

Gersonides – filozoful din sudul Franței (ep. I)

Sfârșitul secolului al XIII-lea a adus în peisajul filozofiei iudaice apariția unui nou spațiu influent, și anume comunitatea evreiască din sudul Franței. În rândul acestei comunități se afirmă în primul rând Levi ben Gerson, născut în Occitania, în 1288, și cunoscut în filozofia medievală creștină sub numele Gersonides. Levi ben Gerson a fost considerat un adevărat polimat al vremurilor lui, cu pregătire rabinică și filozofică, dar și în matematică, astronomie și medicină. Ca și în cazul altor figuri ale filozofiei iudaice medievale, nici în cazul lui Gersonides nu dispunem de prea multe informații de natură biografică.

Două secole mai târziu, rabinul Abraham Zaccuto a susținut faptul că tatăl lui Gersonides ar fi fost rabinul și filozoful Gerson ben Solomon Catalan, autorul celebrului tratat *Sha'ar ha-Shamayim* („Poarta Paradisului”). Istoriografii moderni și contemporani rămân însă sceptici cu privire la posibilitatea acestei paternități, însă admit o anumită influență a gândirii lui Solomon Catalan asupra lui Gersonides.

Deși admirator al lui Maimonide, Gersonides nu poate fi considerat ca un descendent indirect al marelui filozof evreu. După cum vom vedea, filozofia lui Gersonides se bucură de propria ei originalitate, dincolo de influența maimonidiană sau aristotelică. Gersonides s-a afirmat mai întâi prin contribuțiile sale în astronomie, propunând o teorie alternativă la viziunea ptolemeică asupra universului. Pe de altă parte, scrierea *Sefer Milhamot Ha-Shem* a reprezentat punctul culminant al lucrărilor filozofice atribuite lui Gersonides. Alcătuită pe parcursul a 12 ani, *Sefer Milhamot Ha-Shem* este împărțită în 6 capitole care sunt dedicate unor probleme majore: nemurirea sufletului,

preștiința viitorului, preștiința lui Dumnezeu, intervenția lui Dumnezeu în lume, corpurile cerești, crearea lumii. Atât în *Sefer Milhamot Ha-Shem*, cât și în alte lucrări de filozofie, Gersonides a susținut armonia dintre filozofie și scrierile sacre ale iudaismului. Din această perspectivă, Gersonides s-a îndepărtat de ideile lui Maimonide, căci a considerat că rolul filozofiei nu era acela de a rezolva sau desluși înțeleșurile absconse ori ezoterice ale Torei și Talmudului. Pentru Gersonides, Tora conține adevăruri care nu au nevoie de verificări filozofice, fiind mai curând un text iluminator pentru rațiune, care îl ajută pe cititor să ajungă la „perfectiune”.

Fin cunoscător al filozofiei aristotelice, Gersonides s-a îndepărtat de atitudinea dominantă din secolul precedent prin care ideile filozofului antic erau văzute prin prisma unei autorități de necontestat. Gersonides, deschis spre speculații și inovații conceptuale, a interpretat filozofia aristotelică printr-un filtru mult mai apropiat de spiritualitatea iudaică. Fără a considera raționamentele și metafizica aristotelică drept legi imuabile, Gersonides a fost înclinat să considere că între o viziune raționalistă și una religioasă (sub imperiul ideilor din Tora) nu există niciun conflict, căci Tora nu este pentru filozof doar o cale spirituală către adevăr, ci și un izvor filozofic în sine. Învățăturile Torei au o valoare intrinsec filozofică, prin urmare afirmațiile Torei nu necesită confirmări dinspre metafizică ori logică.

În episodul următor vom discuta despre viziunea originală a lui Gersonides asupra cosmogoniei.

CRISTIAN VECHIU

Dictionar selectiv de civilizație iudaică – Sarea

În iudaism, sarea este asociată conceptului de sacralitate, fiind unul dintre simbolurile Legământului cu Divinitatea, specificat în ritualul jertfelor aduse în Templu: „Să nu lași să lipsească niciodată de pe darurile tale de mâncare sarea care este semnul Legământului; la toate darurile tale de mâncare să aduci sare.” (Leviticul 2, 13) După distrugerea Templului, altarul este substituit cu masa familială. Prima bucată de pâine înmuiată în sare, consumată la începutul mesei, joacă rolul ritualic amintit.

Sarea are un rol esențial în pregătirea cărnii cașer. Carnea – vită sau pasăre – este spălată cu grijă și temeinic sărată, procedeu prin care se elimină orice urmă de sânge. „Dacă eu n-am sărat destul, să vină Sara, Rebeca, Rahel, Leea să săreze.” Este rugăciunea pe care gospodinele o rostesc după presărare. Carnea devine consumabilă numai după ce a fost lăsată timp suficient să se scurgă tot sângele din ea, fiind la fel de atent spălată.

În afară de calitatea sa de condiment sau de conservant, sarea are virtuți medicinale și ecologice. Elișa, discipolul lui Eliahu, vindecă apele cetății Ierihon cu sare. „Oamenii cetății i-au zis lui Elișa: «Iată, așezarea cetății este bună, dar apele sunt rele». El a zis: «Aduceți-mi un blid nou și puneți sare în el.» Și i-au adus. Apoi s-a dus la izvorul apelor și a aruncat sare în el și a zis: «Așa vorbește Domnul: Vindec apele acestea: nu va mai veni din ele nici moarte, nici sterpiciune.» Și apele au fost vindecate până în ziua aceasta, după cuvântul pe care-l rostise Domnul.” (Regi 2, 19-22).

Sarea este simbol ambivalent: al vieții și al morții. Soția lui Lot prefăcută în sare, fiindcă nu a ascultat Cuvântul Divin, este una dintre metaforele mult circulate în literatura universală. La noi, în a doua parte a secolului trecut, a dat titlul unei proze de Tania Lovinescu, „Femeia lui Lot”. Din textul biblic s-au inspirat teoreticieni actuali ai apocalipsei. Înainte de a distruge Sodoma și Gomora, prin folosirea a ceea ce azi am putea califica drept mijloace nucleare, Dumnezeu Unicul trimite spre confirmare la fața locului doi îngeri: ultima piesă la dosar. Faptele se succedă după scenariul, de altfel, predictibil: ospitalitate atingând cele mai nobile standarde din partea gazdei; amoralitate, grosolanie, violență excesive din partea locuitorilor celor două cetăți. În zori, îngerii îi conving pe Lot, pe soția lui, pe cele două fiice, nu însă și pe soții lor, să-și părăsească urgent gospodăria, date fiind iminența și rapiditatea punerii în aplicare a Sentinței Divine. „După ce i-a scos afară, unul dintre îngeri i-a zis (lui Lot): Scapă-ți viața; să nu te uiți înapoi și să nu te oprești în vreun loc din câmpie: scapă la munte, ca să nu pieri. (...) [Domnul] a nimicit cu desăvârșire cetățile acelea, toată câmpia și pe toți locuitorii cetăților; și tot ce creștea pe pământ. Nevasta lui Lot s-a uitat înapoi și s-a prefăcut într-un stâlp de sare.” (Geneza 19, 17-26). Îndoială, părere de rău, pierdere de-o clipă a atenției? Drumul continuă fără lacrimi. Lacrimile sunt oricum sărate.

IULIA DELEANU

COMUNITĂȚI

Timișoara

Veronica Taussig, o lună de sculptură abstractă în Sinagoga din Cetate

Când avea doar 12 ani, Veronica Taussig pleca definitiv, căci așa se știa la acea vreme, din Timișoara. Lăsa în urmă rude, școala unde învățase, un oraș al copilăriei și istoria unei familii

mari evreiești, care și-a pus amprenta în istoria orașului. După foarte mulți ani, ea s-a întors la Timișoara și aici s-a născut ideea unei expoziții, „Rădăcini și Reflecții”, în Sinagoga din Cetate.

Construită cu grijă pentru detaliu și respect pentru un spațiu sacru – în care au avut loc rugăciuni și progra-

me culturale chiar și pe timpul expoziției –, Veronica Taussig a oferit timișorenilor o expoziție de înaltă ținută, în care operele de artă au fost potențate de jocuri de lumini și umbre. Expoziția ei a fost un adevărat compliment pentru Sinagoga din Cetate, cei care au intrat fiind încântați să descopere, pe lângă arhitectura majestuoasă, lucrări de artă modernă, minunat potențate și prezentate. Artista lucrează exclusiv într-o lume a abstractului, având lucrări realizate din poliuretan, aluminiu lăcuit și oțel.

Repetăm adesea că „nimic nu este întâmplător”, dar câteodată acest lucru ne frapează ca o mare evidență.

Tecuci

Activități intense în comunitate

Grijă pentru seniori

La Comunitatea Evreilor din Tecuci, grija pentru membrii comunității, în special pentru asistați, a fost, este și va fi mereu în atenția conducerii. Și atunci când e vorba de seniorii noștri, problema capătă amploare. Așa a fost la comunitatea noastră și pe data de 24 iulie 2023, atunci când asistata Teodorescu Ana Maria a împlinit frumoasă vârstă de 87 de ani.

Conducerea comunității – respectiv președintele Iancu Aizic, contabilă Constanța Gagila, operatorul de date Aurel Pisaroglu, însoțiți de îngrijitoarea asistaților la domiciliu Daniela Văcăruș – s-a deplasat la locuința acesteia cu un tort frumos inscripționat cu LA MULȚI 87 ANI, cuvântul ANI având dublă semnificație: atât vârsta, cât și numele asistatei căreia noi îi spunem cu mare plăcere Doamna Ani!

Alături de tort, de Cola și de cafea, i-am oferit și multe clipe de bucurie, pentru că Doamna Ani – împreună cu fiul ei, Dănuț Gabriel, și cu alte persoane care au participat la acest frumos eveniment – s-a simțit cu adevărat fericită și bucurasă de atenția pe care i-am acordat-o.

În momentul în care a pășit în Comunitatea Evreilor din Timișoara, Veronica Taussig a descoperit pe un perete portretul bunicii sale, o doamnă care a făcut numeroase opere de caritate pe parcursul vieții sale, și a fost aproape șocată de această descoperire. Atunci a devenit evident că această expoziție nu ar putea niciodată să aibă un loc mai bun de desfășurare, decât sinagoga copilăriei ei, Sinagoga din Cetate.

„Este o bucurie pentru Comunitatea Evreilor din Timișoara să fie gazda acestei expoziții. Pentru cineva care a plecat din orașul natal în anii copilăriei este o călătorie în timp. Veronica Taus-

sig a redescoperit școli, străzi, parcuri care ies încet la lumină din amintirile încețoșate ale copilăriei. Unul dintre scopurile principale ale Comunității Evreilor din Timișoara este să păstreze moștenirea evreiască, dând tinerei generații posibilitatea să cunoască și să prețuiască ce ne-au lăsat cei de dinainte. Suntem recunoscători că, prin arta ei, Veronica Taussig construiește o punte între trecut și prezent, între Timișoara și cei care au plecat de aici în lumea largă”, afirma Lucia Friedmann la vernisajul expoziției, care a avut loc la 10 septembrie și a fost un prilej de reîntoarcere și pentru alți membri de odinioară ai comunității evreilor de aici.

Expoziția s-a închis cu speranța că se va putea repeta, fiind un moment marcant în viața culturală a comunității și a orașului. (L.F.)

Vom continua cu astfel de activități pentru a le asigura asistaților clipe cât mai frumoase.

Respect pentru înaintașii noștri

Grija față de locurile în care sunt înmormântați strămoșii noștri a fost, este și va rămâne permanent în atenția noastră. După ce, așa cum am mai arătat, am reușit defrișarea în toate cimitirele de care răspundem (la

nitarea Evreilor din Tecuci, reprezentată de președintele Iancu Aizic. Acest lucru s-a făcut în vederea derulării activității incluse în cadrul proiectului „The Holocaust – Story, Journey, Learning”, ediția 2023. Prin acest acord, școala se obligă să comunice școlilor participante programul evenimentelor, să transmită on-line partenerilor actul de parteneriat vizat de cei în drept, să ofere diplome de participare pentru toate cadrele di-

doă dintre ele, cel din comuna Ivesți și primul cimitir evreiesc din Tecuci, din centrul orașului, cu sprijinul primăriilor), ne-am întors la cimitirul din centrul orașului, de pe strada Galați, unde au fost înmormântați evreii în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Aici, pentru că gardul de împrejmuire din plase de Buzău, cum se spune, prezintă urme de corodare, am hotărât vopsirea gardului și a centurii în culorile albastru și alb, culorile steagului Israelului. Menționăm faptul că acest lucru s-a realizat în regie proprie, din fondurile comunității, cu sprijinul membrilor comunității și al vizitatorilor din alte țări, ce revin periodic la mormintele celor dragi.

Pentru că noi considerăm că așa este normal.

Parteneriat între Comunitatea Evreilor din Tecuci și Colegiul Național „Spiru Haret”

Continuând relațiile de bună colaborare cu unitățile de cultură din municipiul Tecuci, la Sala Studio a Casei de Cultură a avut loc recent o întâlnire prin care s-a semnat un Acord de Parteneriat între Colegiul Național „Spiru Haret” din Tecuci, reprezentat de director prof. Eugenia Olariu, și Comu-

dactice implicate în proiect și elevilor participanți la activitate.

În același timp, partenerul se obligă să transmită școlii acordul de parteneriat, să pregătească elevii pentru activitate și să respecte regulamentul de desfășurare a concursului. Partenerii se obligă să colaboreze pe toată durata proiectului, pentru ca acesta să se desfășoare conform planului stabilit. Din partea Colegiului, coordonatori de proiect sunt profesoarele Mihaela Marin și Nina Gabriela Pamfilie.

La manifestarea de față, elevii au proiectat interesante videoclipuri realizate de ei, între care la loc de cinste au fost cele cu rezultatele vizitelor făcute de acești elevi, conduși de cele două distinsse profesoare, la sinagogile din București și Iași, unde intermediar între profesori și președinții comunităților, Paul Schwartz și Benjamin Ides Vladcovschi, a fost președintele Iancu Aizic, cel care mulțumește distinșilor colegi și pe această cale pentru sprijinul acordat în acest sens.

În final, președintele comunității tecucene a răspuns tuturor întrebărilor puse de elevi și întâlnirea s-a terminat într-o notă de deplină armonie și prietenie.

IANCU AIZIC,
președintele CE Tecuci

Piatra Neamț

Reuniune tradițională la Obștea din Târgu Neamț

Tradiționala reuniune anuală a membrilor Comunității Evreilor din Piatra Neamț în cadrul Obștii (afiliate) din Târgu Neamț a mai parcurs un episod duminică, 3 septembrie a.c. Programul a început la Sinagoga Meseriașilor unde, după salutul de bun venit transmis participanților de vicepreședintele CE Piatra Neamț și responsabil al Obștii Târgu Neamț, ing. Marcel Grinberg, a urmat o rugăciune comună și pomenirea morților, sub coordonarea oficiantului de cult Marcel Bergman.

În continuare, toți cei prezenți s-au deplasat la Cimitirul evreiesc din Târgu Neamț unde Kadișul a fost rostit la mormintele rudelor și prietenilor. Reuniunea s-a încheiat cu o masă comună la restaurantul Pensiunii Carol din stațiunea Oglinzi. Pe lângă enoriașii din Piatra Neamț și Târgu Neamț, la reuniune au participat oaspeți din Iași, cu rădăcini familiale în orașul de pe malul Ozanei.

EMIL NADLER,
președintele CE Piatra Neamț

COMUNITĂȚI

Brașov

O vară culturală

Concert de cameră la Sinagoga Beit Israel

În luna august, la Sinagoga Beit Israel a fost celebrată sărbătoarea Tu beAv printr-un concert dedicat iubirii. Invitate să performeze într-un cadru cald și primitor au fost pianista Teodora Țepeș și violonista Sofia Smărăndescu.

Teodora Țepeș acompaniază la pian ansambluri camerale și de orchestră la Zürcher Hochschule der Künste, avându-l ca maestru pe reputatul pianist elvețian Ulrich Koella. Deține premiul pentru cel mai bun acompaniator în cadrul Concursului internațional de Canto „Romania Grand Prix d'Opera”, fiind acompaniator oficial în cadrul concursului „Remember Enescu” la secția de canto. A cântat cu soliști de talie internațională, precum soprana Georgeta Stoleriu, tenorul Alin Stoica și soprana Mihaela Stanciu (cei doi din urmă soliști ai Operei Române din București), violonistul DiYang Mei, clarinetistul Nikita Lyutikov și regretatul violonist de talie internațională Șerban Lupu. Teodora Țepeș a susținut recitaluri la Ateneul Român, Muzeul Național „George Enescu”, Filarmonica din Brașov și pe numeroase scene

europene din Ungaria, Germania și Elveția.

Violonista Sofia Smărăndescu, îndrumată pe calea muzicii de mama sa, Masami Smărăndescu, încă din copilăria petrecută în Japonia, a susținut de mică recitaluri atât în România, cât și în străinătate. A obținut numeroase premii la concursuri naționale și internaționale și a susținut recitaluri de muzică camerală ca violonist principal, fiind concertmaestră a Orchestrei Junior și a Orchestrei Sinfonietta.

Oaspeții noștri dragi: membrii Centrului Internațional Migdal din Odesa

Declanșarea războiului furibund din Ucraina a produs schimbări drastice atât la scară globală, cât și la nivel regional. Printre cei mai năpăstuiți oameni aflați în inima confruntării sunt etnicii evrei din Odesa, care au fost nevoiți să emigreze în țările vecine, mulți dintre ei stabilindu-se în Israel. Chiar dacă războiul continuă, iar urmările sale sunt durabile, organizații umanitare și sociale au conlucrat pentru a face cât mai puțin resimțită cruzimea confruntării pentru cei aflați între fronturi: evreii ucraineni aflați în România. Pentru ei, Centrul Internațional Migdal din Odesa (CIMO) și alte entități caritabile și-au mobilizat toate resursele în speranța de a le oferi adăpost, ocrotire și mângâiere. Una dintre activitățile oferite de CIMO sunt Taberele Halom – program de retragere și refacere incluzând activități artistice, de dezvoltare creativă, educație evreiască, tururi ghidate, excursii și divertisment, toate alcătuind o experiență de neuitat.

Pe fondul violențelor războiului din țara vecină, conducerea organizației a fost nevoită să adopte decizii rapide în circumstanțe extreme. Pentru prima dată după mulți ani,

Taberele Halom și-au întrerupt temporar activitatea. Grație sprijinului primit însă în scurt timp, organizația și-a relocalat activitatea în România și Ungaria. Acest fapt a permis continuarea Taberelor Halom începând din 24 iulie 2022. Fiecare ediție a taberelor este dedicată unei teme diferite, cea mai recentă intitulându-se „Incredibilele aventuri ale evreilor în deșert”.

Dacă a 25-a ediție a Taberelor Halom a avut loc în Ungaria (Szarvas, martie 2023), cea mai recentă, a 26-a, a fost organizată în minunatul oraș Brașov. Aici, evreii ucraineni au fost primiți de o activă și sufletistă comunitate. Conducerea comunității din Brașov a asigurat mâncarea caser, iar membrii comunității evreiești s-au bucurat alături de oaspeții ucraineni, trăind momente unice și memorabile în Sinagoga Beit Israel. Oaspeții din Odesa au mărturisit că s-au simțit ca acasă, fiind întâmpinați de președintele comunității, Dan Rosenberg, cu o generoasă ospitalitate, demnă de cea a strămoșului nostru Avraham. Căldura și afecțiunea primite au fost deosebit de benefice, cu atât mai mult cu cât perioada prin care trec acum evreii din Ucraina este una foarte dificilă. Împreună au vizitat tabăra evreiască a comunității, BeYahad de la Cristian, iar condițiile primitoare oferite aici sunt dovada prieteniei solide și constante cu JCC București.

Întreaga desfășurare de forțe a fost integral în beneficiul participanților la tabără. Recunoscători pentru ospitalitate, reprezentanții Migdal au mulțumit lui Hașem, fără de care nimic din lucrurile bune nu s-ar fi întâmplat, și tuturor celor care au contribuit la realizarea taberei de neuitat alături de comunitatea evreiască din Brașov, oferindu-le o vară minunată: Mosaic United (sponsor principal), Ministerul Diasporei Evreiești din Israel, Oksana Galkevych, director de programe pentru Ucraina al JDC, Mila Dolgin Lieber, președinta Migdal International Society Inc, Marina Sapritsky-Nahum și familia sa, Smadar Bar-Akiva, director general executiv al JCC Global, Israel Sharli Sabag, directorul JCC pentru România, Adi Gueron, directorul JCC București, Dan Rosenberg, președintele Comunității Evreilor din Brașov, și Jewish Humanitarian Fund.

CIMO este o organizație evreiască nonprofit, care oferă numeroase servicii comunității evreiești din Ucraina. Organizația realizează schimburi culturale și educaționale cu comunitățile evreiești din întreaga lume, prin intermediul unor expoziții, seminare, mese rotunde, conferințe și festivaluri. Cooperează cu numeroase comunități din Israel, SUA, Austria, Germania, Marea Britanie. Organizează cursuri de educație, tradiție, istorie, literatură, artă și design evreiesc, inclusiv cursuri de limba ebraică. Axul moritic al CIMO sunt voluntarii. Aceștia au grijă de bătrâni și de supraviețuitorii Holocaustului, distribuie pachete cu alimente și ajută la organizarea de evenimente pentru sărbătorile evreiești.

E. ELIEZER

Gheorgheni

Eveniment în sinagogă

În perioada 3-6 august, la Gheorgheni s-a desfășurat Festivalul multicultural EgyFeszt 2023, ediția a treia, în cadrul căruia sinagoga din localitate a găzduit Curtea Artelor Plastice, respectiv trei expoziții, trei concerte de muzică barocă, patru ateliere de creativitate și dialoguri între artiști.

În naos s-au aflat: expoziția Dialog, expoziție individuală a sculptorului Mamikon Yengibarian, de origine ar-

meană, Processus Momenti, expoziția de grafică din colecția Bienalei de grafică din Transilvania, și Sinteza.

De data aceasta, Watchthis.Works (Levente Zöld) x Fecsegő Ecsetek

(Blanka Zöld) (Pensule trăncănitoare), împreună, au implicat copiii și părinții în arta interactivă și educativă, creând o lucrare comună la final.

Seria concertelor a fost deschisă de formația GorDUOnka, Előd Kostyák, violoncelist solist al Operei Maghiare din Cluj, și Zsombor Lázár, membru fondator al Orchestrei de Cameră Csík. Paul Cristian, organist al Bisericii Sfântul Bartolomeu din Brașov, și István Csata, contrabasist al Orchestrei Filarmonicii din Cluj, sunt membri obișnuiți ai mai multor ansambluri de muzică veche din țară și din străinătate, readucând la viață această perioadă și cântând la instrumente aproape uitate.

A avut loc și un workshop de linogravură, cu graficienii Ferenc și Fruzsina Siklódy. Am avut onoarea să avem ca partener de discuții revista de copii *Napsugár* din Cluj-Napoca, Noémi László, redactor-șef, și pe mai

mulți colaboratori ai revistei, tema fiind ilustrația de cărți pentru copii și arta creată pentru copii.

O discuție interesantă a avut loc cu Annamária Bodó (antrenoare de hochei pe gheață pentru juniori și membră a Academiei de hochei pe gheață din Clubul Hochei pe Gheață Gheorgheni și Ținutul Secuiesc), despre cum să organizezi timpul liber al copilului, astfel încât să existe un echilibru între timp liber și școală.

Concertul formației Camerata Naturalica a încheiat festivalul. S-au interpretat lucrări baroce italiene și s-a prezentat audienței un instrument cu totul deosebit: orga cu lăută.

În fiecare zi, programul includea o vizită de două ore a sinagogii, cu prezentarea subsemnatului și a Annabellei Orosz, grafician, curator al Curții Artelor Plastice.

GEZA GELLER,
șeful OE Gheorgheni

Tulcea Festivalul Săptămâna Interetnică

Între 23-29 iulie, la Tulcea s-a desfășurat tradiționalul festival Săptămâna Interetnică.

În prima zi a festivalului, Comunitatea Evreilor din Tulcea a fost reprezentată de formația de dansuri israeliene Hora, de la București. Pe scena din Piața Civică, formația a prezentat un program de dansuri israeliene, de aproximativ jumătate de oră, și a fost aplaudată de publicul tulcean prezent la acest eveniment.

În numele membrilor Comunității Evreilor din Tulcea, vreau să transmit felicitări dansatoarelor pentru programul dinamic prezentat și în special coordonatoarei coregrafice Gabriela Bucățică.

Mulțumim organizatorilor acestui festival, în special Asociației Eudivers

Tulcea, festival care a ajuns la ediția a XVIII-lea. Mulțumim, de asemenea, conducerii FCER pentru asigurarea continuității prezenței formațiilor artistice Hora, Haverim, Bucharest Klezmer Band la evenimentele culturale interetnice care s-au desfășurat și se vor mai desfășura la Tulcea.

ing. FAIMBLAT SOLOMON,
președintele CE Tulcea

Târgoviște Un an școlar nou

Începe al 107-lea an de funcționare neîntreruptă a Școlii gimnaziale „Smărănda Gheorghiu” din Târgoviște.

În anul 1915, evreul industriei târgoviștean Iosef Samuil a donat primăriei orașului casă, teren și bani pentru înființarea unei școli primare în cel mai periferic cartier al orașului. Anul școlar 1916-1917 a fost primul an de funcționare a școlii primare. În plin război.

În ultimii ani, la festivitățile de deschidere a unui nou an de învățământ, le amintesc celor prezenți, elevi, profesori, părinți, obligația pe care o avem față de donatori. Prin bunăvoința domnului prim-rabin Rafael Shaffer, la Templul Coral din București s-a oficiat lărat pentru donatori, Elisa și Iosef Samuil. Este cel mai potrivit moment de reculegere cu un gând pios și recunoștință. Recunoștință pe care o avem și față de primarul orașului, prin grija căruia școala este reabilitată, mărită, renovată, cu mobilier nou și clase igienizate.

Mulțumim și redacției revistei *Realitatea evreiască* și conducerii FCER, editorul publicației, că ne ajută să fie cunoscut filosemitismul manifestat de locuitorii unui județ în care nu mai trăiesc evrei.

ILEANA GHENCIULESCU

COMUNITĂȚI

Bacău

Momente de excepție

Întâlnire cu E.S. Reuven Azar, ambasadorul Statului Israel în România

La Moinești a avut loc a XVIII-a ediție a Zilelor Spitalului de Urgență Moinești, manifestare medical-științifică de o înaltă ținută. La invitația lansată de prof. univ. dr. Adrian Cotârleț, managerul acestui spital, și a Primăriei Moinești, o delegație a CE Bacău, din care au făcut parte subsemnatul, Doinița Brif și ing. Florin Goldring, s-a întâlnit cu E.S. Reuven Azar, cu soția acestuia și cu reprezentanți ai conducerii Primăriei Moinești, în frunte cu primarul orașului. A fost prezentă și o delegație a CE Iași, condusă de secretarul comunității, Albert Lozneanu. S-a vizitat Spitalul de Urgență Moinești, un spital modern, cu dotări și personal medical la standarde occidentale. Delegații au mai vizitat Primăria, Biblioteca Municipală Moinești și Cimitirul Evreiesc din localitate. Deși nu mai există niciun evreu în Moinești, cimitirul și capela sunt foarte bine îngrijite, prin eforturile Mihaelei Rusu, sprijinită de CE Bacău, FCER și Primăria Moinești.

Ambasadorul Reuven Azar s-a arătat foarte interesat de oportunitățile de dezvoltare a relațiilor turistice și economice, dintre firme din Israel și firme din municipiul Moinești, dar și din alte localități din Moldova.

„Fă rai din ce ai”

La Muzeul de Artă Contemporană „George Apostu” din Bacău, a avut loc un moment cultural de excepție:

expoziția „Fă rai din ce ai” a artistei Suly Bornstein Wolff, din Israel. Titlul expoziției este cât se poate de sugestiv, lucrările fiind executate exclusiv din materiale reciclabile: sticlute, dopuri, hârtie, pungi de plastic. Autoarea, o persoană pe cât de talentată, pe atât de modestă și plăcută, originară din Brazilia, cu părinți polonezi, stabilită în Tel Aviv, a menționat că expoziția se dorește o pledoarie pentru pace și pentru un mediu ecologic și totodată o punte de prietenie între popoare. Am fost impresionată de frumusețea lucrărilor și a culorilor ce se pot crea din materiale reciclabile.

În deschidere a fost prezentat un mesaj al E.S. Reuven Azar, ambasadorul Statului Israel în România. Moderatorul programului a fost actorul Gh. Geo Popa, directorul Centrului de Cultură „George Apostu”. Am asistat și la un foarte frumos recital al Duotonina: Anca Elena la pian și Thibault Solorzano la violoncel.

Lansare de carte

La Sinagoga A.A. Rosen din Bacău a avut loc în premieră lansarea cărții *Tel Aviv! Dragoste și parfum de portocală* a ziaristului și scriitorului israelian, originar din Bacău, Roni Căciularu.

Evenimentul editorial a avut succes la public, fiind prezente circa 50 de persoane, membri ai comunității și invitați, printre care ziaristul și scriitorul Cornel Galben, conf. Ioan Dănilă, Mihai Buznea, poetul prof. univ. Vasile

George Puiu, Niță Silviu, președintele Filialei Bacău a Asociației Italianilor din România, Dănuț Voicu și Petru Done de la Asociația Cultul Eroilor Bacău ș.a.

Fany Kaltman a făcut o foarte frumoasă prezentare a cărții, arătând dragostea scriitorului față de orașul Tel Aviv, dar și dragostea și dorul de orașul natal, Bacău, și de prietenii și personalitățile culturale ale Bacăului și ale României, cu care a fost contemporan.

Au prezentat amintiri despre prietenii lor, Roni Căciularu, ziaristul Cornel Galben, Mihai Buznea și prof. Ionel Moscovici care l-a cunoscut pe autor încă din copilărie.

Din prefața la volum reiese tristețea autorului că nepoții săi din Israel nu vor putea citi cartea, aceasta fiind scrisă în limba română.

Mulumiri Doiniței Brif și Cristinei Mareș pentru sprijinul acordat în organizarea evenimentului.

HAINRICH BRIF,
președintele CE Bacău

Sighet Concursul de artă și scriere creativă „Elie Wiesel”

La 4 august a.c., la Casa Memorială Elie Wiesel din Sighetu Marmăției a avut loc vernisajul expoziției „Etica. Război și Storytelling”, urmat de conferința de presă privind implementarea proiectului Concursul de artă și scriere creativă „Elie Wiesel”, finanțat de Alumni Engagement Innovation Fund, prin Ambasada SUA la București.

La eveniment au participat: atașatul cultural al Misiunii Diplomatice SUA în România, Peter H. Brown; primarul orașului, Vasile Moldovan; managerul Muzeului Maramureșan, Mirela Ana Barz; Alina Mărincean, coordonator al proiectului; dr. ing. David Lieberman, președintele Comunității Evreilor din Sighetu Marmăției; subsemnatul; finaliști ai Concursului de artă și scriere creativă; participanții la tabăra de vară organizată în cadrul proiectului.

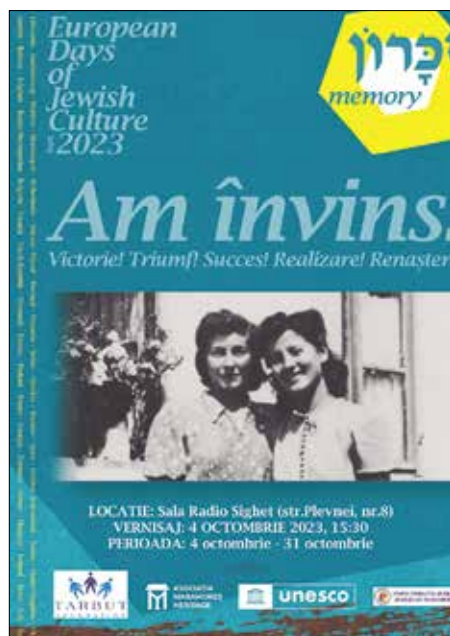
Scopul proiectului este acela de a promova standardele euro-atlantice de democrație, statul de drept și incluziunea minorităților, prin problematizarea temelor etice ale democrației și incluziunii minorităților, printr-un apel la un concurs național de eseuri, folosind exemplul lui Elie Wiesel, supraviețuitor al Holocaustului, activist pentru drepturile omului și laureat

al Premiului Nobel pentru Pace. Concursul a început la data de 1 octombrie 2022 și are o durată de 12 luni. Beneficiarii acestui proiect sunt Muzeul Maramureșan și Casa Memorială Elie Wiesel din Sighetu Marmăției.

PETRE GANZ

Numeroase comunități din România au marcat Zilele Europene ale Culturii Iudaice

Ceremonia de deschidere a Festivalului Zilele Europene ale Culturii Iudaice a avut loc în data de 3 septembrie 2023, la Sinagoga Mare a Europei, din Bruxelles. Locul de desfășurare nu a fost ales întâmplător, el atestă rolul vital al culturii iudaice în cultivarea bunei înțelegeri și colaborării între comunitățile evreiești din Europa. Această ediție a avut ca temă centrală memoria, discursurile concentrându-se pe contribuția culturii iudaice la cultura europeană. Au participat reprezentanți ai președinției spaniole a Consiliului Uniunii Europene, ai Comisiei Europene, ai Parlamentu-

lui European și ai Consiliului Europei. Prezenta ediție s-a desfășurat sub prestigiosul patronaj al UNESCO, fapt care subliniază angajamentul comun al instituțiilor menționate, acela de a păstra și a onora moștenirea și cultura evreiască europeană.

Festivalul a reunit participanți din peste 30 de țări, aspect care scoate în evidență importanța capitală a dialogului intercultural în modelarea viitorului nostru comun. La reușita evenimentului a contribuit Biblioteca Națională a Israelului, care a organizat o expoziție cu materiale de arhivă, memorii, decupaje din presă, fotografii istorice, registre comunale, cărți poștale și alte amintiri ale comunităților evreiești europene, fiecare afiș reprezentând o fereastră către povestea unei comunități.

În România, Zilele Europene ale Culturii Iudaice au fost organizate și de Fundația Tarbut Sighet – Cultură și Educație Iudaică, fondată și condusă de Peninah Zilberman. Peste 20 de programe s-au desfășurat în toată țara, o hartă a acestora cuprinzând orașele Arad, Baia Mare, Botoșani, Brașov, București, Caransebeș, Constanța, Iași, Lugoj, Moinești, Oradea, Reșița, Sibiu, Sighet, Solca, Suceava, Șimleu Silvaniei, Timișoara și Tulcea. Activitățile au cuprins concerte, expoziții, tururi ale sinagogilor și ale muzeelor, prelegeri, conferințe și lansări de carte. Peninah Zilberman a declarat pentru *Realitatea evreiască*: „Diferitele programe care au fost or-

ganizate în toată țara au adus cu sine, în comunități, sinergiile unei mai bune înțelegeri asupra moștenirii evreiești și a importanței acesteia în păstrarea istoriei evreilor din România. Remarcabil a fost că, și dacă un program a avut loc într-o comunitate în care nu mai există evrei, sălile centrelor culturale tot au atras un public numeros.”

CLAUDIA BOSOI

Hârlău

Vizită în orașul natal

Câțiva membri ai Organizației Originarilor din Hârlău au fost oaspeții Benjaminei Ides Vladcovschi, președinta Comunității Evreilor din Iași, într-o vizită la sinagoga renovată din Hârlău. Delegația a fost primită de

primarul orașului Hârlău, Gheorghită Curcă.

Din conducerea Organizației, la această vizită au participat și prof. Carol Iancu, Carola Ceaușu, președinta Wizo Beer Sheva, și avocatul Berco-vici Marco.

În cadrul vizitei au fost făcute mai multe propuneri pentru protejarea și promovarea memoriei evreilor din Hârlău. Între acestea s-au numărat: transformarea sinagogii în muzeu cu ajutorul FCER, al Primăriei din Hârlău și al Organizației Originarilor din Hârlău; igienizarea și împrejmuirea cu gard a cimitirului evreiesc din oraș; introducerea sinagogii pe traseul turistic din Moldova.

Să fie cu succes!

Dr. NATHAN COHEN,
președintele HOR Beer Sheva și Negev

COMUNITĂȚI

Oradea Noutăți de peste vară

Proiectele mari merg conform calendarului. Lucrările de restaurare a imobilului în care se află baia rituală evreiască înaintează cu pași rezezi și sperăm, cu ajutorul lui Dumnezeu, ca de Roș Hașana să fie finalizate. Aces-

ta va fi cu siguranță un eveniment important pentru comunitatea noastră evreiască. Și lucrările la construirea școlii rabinice avansează conform planului.

Doresc să subliniez faptul că vizitarea sinagogii noastre de rit ortodox de către grupuri de turiști este o activitate foarte frecventă și obișnuită, indiferent de zi. Acest lucru se datorează orașului Oradea care deține o istorie bogată și diversă, iar sinagogile reprezintă atracții culturale și istorice importante.

Iași Din nou la drum spre Borsec

Într-o înșorită zi din ultima decadă a lunii iulie 2023, în curtea comunității ieșene s-au adunat cei 18 membri ai grupului seniorilor, dornici să petreacă o săptămână într-o tabără organizată la CIR Borsec, în inima Harghitei, regatul apelor minerale. Este a treia ediție a taberei „Sidi și Boris Resch” pentru seniorii ieșeni, tabără întreruptă în perioada 2020-2022 din cauza pandemiei.

După câteva opriri la Roman, Bicz și Gheorgheni, unde am vizitat sinagoga, spre seară am ajuns la CIR Borsec unde am fost întâmpinați cu multă ospitalitate și cu o cină deosebit de gustoasă. Gazdele noastre, administratorul vilei, Sorin Pop, și Agi, soția sa, ne-au primit cu bucurie și prietenie. În ziua următoare am făcut o plimbare până la pârtia de schi Spe-

ranța unde este în funcțiune o pârtie de bob pe iarbă. Cei mai curajoși din grupul nostru s-au plimbat cu bobul și au fost încântați de frumusețea zonei. Am vizitat stațiunea Borsec cu dorința revederii unor locuri de mult cunoscute și îndrăgite. O oază de liniște și frumusețe este Poiana Zânelor. Întreaga zonă este străjuită de brazi imenși de a căror umbră deasă ne-am bucurat din plin, uitând pentru moment de canicula de acasă. Am trecut și pe la Izvorul Străvechi (Mofeta), unul dintre cele mai vechi izvoare de cură din stațiune. Am vizitat și sinagoga din stațiunea Borsec, unde colegii noștri de tabără au rostit rugăciuni de oma-

Post și rugăciune pentru vremuri mai bune

Miercuri, pe 26 iulie, la apusul soarelui, a început Tișa beAv, o zi de post evreiesc ce comemorează diferite tragedii din istoria evreiască, în primul rând distrugerea Primului și celui de Al Doilea Templu din Ierusalim.

Evreii comunității noastre au postit și au reflectat la evenimentele istorice care au dus la distrugerea templelor, precum și la alte calamități din istoria evreiască. Fiind considerată una dintre cele mai solemne zile din calendarul evreiesc, participanții s-au abținut de la mâncare și apă timp de o zi, angajându-se în rugăciuni.

Ing. **FELIX KOPPELMANN**,
președintele CE Oradea

Perioada taberelor evreiești

Lunile iulie și august sunt considerate o perioadă de aventură și relaxare, când se desfășoară cele mai multe tabere pentru diferite grupe de vârstă.

Taberele organizate de JCC București le oferă copiilor, tinerilor, adulților și generației de aur din comunitatea noastră oportunitatea de a petrece timp într-un mediu plăcut, cu experiență și valoare iudaică, învățarea unor lucruri noi, precum și crearea unor amintiri de neuitat.

Pe 9 august, tabăra de la Szarvas, din Ungaria, a găzduit șase tineri

gieri a memoriei familiei Sidi și Boris Resch, patronii spirituali și sponsorii taberei noastre, și a profesorului Isidor Lancu ce ne-a fost ani la rând o gazdă ospitalieră la CIR Borsec pe care l-a administrat cu multă competență și pricepere.

Într-una dintre zile am plecat în plimbare prin municipiul Toplița unde am vizitat Mănăstirea Sf. Ilie și întregul complex monahal de acolo. Tot în Toplița am urcat și la Pensiunea Baciu unde am vizitat Baza de echitație.

Vineri seara, Regina Șabat a fost întâmpinată cu rugăciunile rostite de colegii noștri Albert Lozneau și ing. Filip Petraru, cu *hala* și cu bucate tradiționale evreiești. Șabatul a fost zi de odihnă și relaxare în mijlocul naturii, când am vizitat Centrul Fontana, centru de tratament și spa, inaugurat de curând.

Borsecul este un binecuvântat izvor natural de sănătate, care se evidențiază prin diversitatea apelor minerale, prin aerul curat și, nu în ultimul rând, prin ospitalitatea localnicilor. De această ospitalitate am beneficiat din plin la vila Bagolyvar, unde gazdele noastre, administratorul Sorin Pop împreună cu colaboratorii săi, ne-au tratat ca pe niște membri de familie.

La ieșirea din Șabat, la Havdala am fost invitați la Pensiunea Riki de către proprietarii locației, Armand Schor și Alina Ruxândroiu, cunoștințe din Iași. Împreună am petrecut o seară plăcută într-o atmosferă prietenească.

Pentru reușita taberei seniorilor ieșeni, mulțumim amabilelor gazde de la CIR Borsec, care au vegheat în permanență la confortul și odihna noastră, compartimentului CIR-uri din FCER, DASM-ului și sponsorilor, fără ajutorul cărora nu am fi putut petrece o săptămână de vacanță relaxantă, în aerul ozonat de munte.

MARTHA EȘANU

din comunitatea noastră. Aceștia au avut prilejul să participe acolo la tot felul de activități educative, recreative și culturale ce ofereau o înțelegere mai profundă a tradițiilor, istoriei și valorilor evreiești. Această tabără internațională este o experiență minunată pentru copiii și tinerii veniți din diferite colțuri ale lumii pentru a se conecta cu moștenirea lor culturală și pentru a-și forma prietenii și relații noi cu persoane care împărtășesc aceleași idealuri religioase. În plus, se promovează sentimentul de comunitate și apartenență la o identitate culturală comună, aducând evreii împreună.

O altă tabără de mare succes este cea pentru generația de mijloc, Mahane Hermon, unde membrii comunității noastre au participat la Magia Verii Evreiești, un program ce explorează aspecte profunde ale spiritualității și cunoașterii divine, în campusul de la Cristian, un loc minunat pentru reînălțarea cu cei dragi.

La jumătatea lunii august, un grup numeros al generației de aur, format din membrii comunităților evreilor din Oradea, București, Cluj și Timișoara, a petrecut un sejur de două săptămâni în vila din Borsec, ce aparține FCER.

În cadrul programului Case Calde, membrii comunității noastre au avut oportunitatea de a fi găzduiți într-un ambient familial, unde familiile Horvath și Schwartz au deschis ușa pentru a-i primi pe beneficiari în casele lor, de două ori într-o lună, aceasta fiind cu adevărat o inițiativă frumoasă de solidaritate și sprijin comunitar.

DOINA BUMBU

Suceava Fără vacanță la comunitate

Deși vara s-a încheiat, comunitatea nu a luat vacanță, înregistrând numeroase activități. Astfel, în iulie au continuat vizitele la Sinagoga Gah și, printre vizitatori, au fost câteva grupuri din Israel, o familie de evrei din SUA, un vizitator din Cernăuți și, în final, grupuri de studenți de la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava.

Ca de obicei, la aceste vizite s-a prezentat istoria evreilor din Suceava, începând din secolul al XV-lea, cu

primele atestări documentare, bazate pe documente din Arhivele Statului, afișate pe holul de la intrarea în sinagogă. În continuare s-a făcut o scurtă prezentare despre Sinagoga Gah, aceasta fiind una dintre cele mai vechi clădiri rămase în picioare la ora actuală.

S-a mai vorbit despre numărul evreilor din comunitate, în prezent, precum și despre alte activități ce se desfășoară pe parcursul anului.

În luna august, Avraham Kahana – supraviețuitor al lagărului de la Moghilev, din Transnistria, deportat pe când avea doar 4 ani, împreună cu mama, tatăl și cei șase frați și surori – a revenit după 82 de ani la Suceava, pentru a spune o rugăciune pentru toți cei pe care i-a pierdut în Holocaustul transnistrean. El a venit însoțit de cei 5 copii ai săi, de 24 de nepoți și 4 strănepoți. Astfel, familia Kahana a participat la o rugăciune de seară alături de membri ai Comunității

Sibiu Zilelele Europene ale Culturii Evreiești

Vizita la frumoasa sinagogă din Sibiu a fost evenimentul care a marcat Zilele Europene ale Culturii Evreiești. Deși vremea ne-a cam încurcat planurile, sibienii nu s-au speriat de un pic de ploaie și ne-au însoțit în mica noastră călătorie în timp. Și ce aventură a fost! Ce amintiri frumoase au ieșit la iveală, cu multă emoție și zâm-

bete, cu clipe de neuitat! Pentru unii a fost prima dată când au intrat în sinagogă, pentru alții a fost o revenire la spațiul în care s-au desfășurat unele dintre cele mai importante momente din copilărie.

Cred că toți am plecat mai entuziasmați, mai plini de energie pozitivă și încrezători în tot ce-i mai bun în oameni.

Mulțumesc din suflet tuturor celor care au participat și o îmbrățișare specială pentru cei care au făcut posibil acest eveniment: doamna Deutsch, Adriana Moscicki, Maksim Fernandez Samodaiev.

TIBI BARUCH,
președintele CE Sibiu

Evreilor din Suceava și împreună au rostit Kadiș pentru cei care nu mai sunt. Avraham Kahana a povestit apoi despre istoria familiei, deportarea în Transnistria, revenirea doar a unor membri ai familiei și plecarea în Israel. „Pe 21 noiembrie 1951 am plecat din România și nu am mai revenit niciodată până acum. Azi suntem aici pentru a spune Kadiș pentru mama, pentru cei trei frați și două surori care au murit acolo”, a spus Kahana.

O altă activitate importantă s-a desfășurat în Cimitirul Evreiesc de pe Strada Ștefan Tomșa, nr. 7B, Suceava. Vechile pietre funerare din cimitirul evreiesc din municipiul Suceava, adică aproximativ 750 de monumente, sunt curățate și cercetate de o echipă a Fundației Jewish Galicia & Bukovina (JGB), condusă de directorul acesteia, dr. Ilarie Lurie. JGB este

o organizație nonprofit, care sprijină centrele academice pentru cercetare și studii ale istoriei și moștenirii evreiești din Galiția și Bucovina.

Anul trecut, organizația a făcut același lucru cu două dintre cele trei cimitire evreiești din Siret, unde au fost documentate 1.300 de pietre funerare. Cataloagele complete indexate ale vechiului cimitir evreiesc și ale părții istorice a noului cimitir evreiesc din Siret sunt acum on-line la adresa <http://jgaliciabukovina.net>.

DANIEL CURIC

JCC TIMIȘOARA

Numeroase programe de vară la Timișoara

Perioada concediilor a reprezentat pentru JCC Timișoara un timp în care s-au succedat numeroase programe pentru toate grupele de vârstă.

Protagonistii începutului de august, timp de o săptămână, au fost cei 16 copii care au participat la tabăra de zi, organizată în spațiul idilic al Institutului Francez din Timișoara, care a împrumutat minunata sa grădină pentru proiectul JCC. Lihî Elfassy

i-a invitat pe cei mici să învețe în fiecare zi elemente de limba ebraică, să afle despre Statul Israel și istoria sa, precum și despre sărbători. Copiii și adolescenții participanți s-au jucat, au învățat elemente de *krav maga* și au mâncat împreună masa de prânz, având și câteva ieșiri în ofertantul centru al Timișoarei. Vizionarea privată a filmului de animație *Anne Frank* a fost un prilej de a vorbi pe limba copiilor despre evenimente triste din istorie, despre copiii care nu au avut șansa să supraviețuiască Holocaustului. Feedbackul săptămânii a fost unul pozitiv, cei mici solicitând o asemenea săptămână și pentru vacanța de iarnă.

Țișa beAv a fost un eveniment marcat în Sinagoga din Cetate nu doar prin rugăciune, ci și printr-o dezbatere despre „Prejudecăți și discriminare”. Această sărbătoare gravă din calendarul evreiesc reprezintă și un prilej pentru a reflecta la aceste teme. Alături de președinta comunității, dr. Luciana Friedmann, și de rabi-

nul Zvika Kfir, la discuție au luat parte Teodora Talhoș, coordonator regional IFA (Institut für Auslandsbeziehungen), și Adrian Mirescu, președintele Partidei Romilor Timiș și expert în cadrul Prefecturii. Cei prezenți au avut șansa să reflecteze și să se exprime asupra temelor abordate.

Sărbătoare evreiască a iubirii, Tu beAv s-a celebrat la JCC Timișoara cu muzică și ciocolată, ambele de ca-

litate. Iulia Moldovan la harpă, Nada Petrov la vioară și Traian Moldovan la pian au încântat asistența, atrăgând ropote de aplauze și cereri de bisuri. Sinagoga a fost plină de membri și de oaspeți ai comunității, care au putut afla despre însemnătatea iubirii în Tora și în alte scrieri religioase evreiești.

Centrul de zi pentru pensionari al comunității a avut întâlniri bisăptămânale, luni și miercuri, pe tot parcursul verii. Cum vremea a permis-o, nu a lipsit din program vizitarea diferitelor expoziții, Capitala Culturală Europeană fiind extrem de plină cu oferte din acest domeniu. (L.F.)

JCC IAȘI

Un sfârșit de an cu activități interesante

Ziua Europeană a Culturii Iudaice a fost sărbătorită la Sinagoga Merarilor printr-un eveniment deosebit, care a avut o temă incitantă, „Medici evrei din Iași”, prin care s-a dorit aducerea unui omagiu medicilor ieșeni de origine evreiască, personalități de o mare ținută morală și profesioniști desăvârșiți.

În deschiderea evenimentului, Benjamina Ides Vladcovschi, președinta Comunității Evreilor din Iași, a prezentat un bilanț al activităților din anul care tocmai se încheie, iar Albert Lozneau, secretarul general al comunității, a prezentat programul activităților JCC Iași pentru următoarele luni. În continuare, ing. Martha Eșanu, consilier cultural al CE Iași, și dr. Victor Bejan au susținut prelegeri interesante, urmate de un apreciat recital de vioară, susținut de Laurențiu Busnea.

Duminică, 10 septembrie, la Cimitirul Evreiesc din Iași a avut loc lansarea primului tur virtual al unui cimitir evreiesc din România, eveniment care face parte din proiectul „Roots

and Stones – Jewish Heritage”, implementat de asociația Societatea de Studii Istorice din România (SSIR), în parteneriat cu CE Iași și cu Uniunea Artiștilor Plastici, filiala Iași, cu o cofinanțare de la Administrația Fondului Cultural Național (AFCN), și își propune să conecteze publicul, indiferent de religie și etnie, la moștenirea israelită ieșeană, folosind ca factor principal spațiul încărcat de semnificații al Cimitirului Evreiesc din Iași, care are o vechime de peste 200 de ani și care reprezintă, prin valoarea sa istorică și artistică, o reflexie a istoriei și evoluției Iașului și a locuitorilor săi.

Albert Lozneau, secretarul general al CE Iași, a introdus publicul în universul credințelor, tradițiilor și ritualurilor iudaice, iar Alina Țiței, coordonatorul proiectului, și istoricii Dorin Dobrinu, Ovidiu Buruiană și Florea Ioncioaia, împreună cu consilierul cultural al CE Iași, Martha Eșanu, au fost gazdele unui tur ghidat pe aleile încărcate de amintiri ale cimitirului. Accesând website-ul www.comunitateaevreiloriasi.ro, cei interesați pot parcurge un tur virtual realizat cu tehnica fotografiilor 360 de grade, unde vor descoperi materiale video, fotografii și informații despre monumente funerare importante, dar și despre personalitățile ieșene înhumate aici, vechimea, importanța și frumusețea monumentelor istorice din Cimitirul Evreiesc, un „adevărat univers în piatră”, putând fi cunoscute astfel în lumea întreagă.

SILVIAN SEGAL

JCC ORADEA

Festivalul Euroiudaica și dedicarea voluntarilor

În perioada 3-9 septembrie, la Oradea s-a desfășurat Festivalul Euroiudaica, obiectivul principal al organizatorilor fiind celebrarea culturii și tradițiilor evreiești. Într-o săptămână plină de energie și emoție, Festivalul Euroiudaica a strălucit în toată splendoarea sa, demonstrând cum pasiunea și efortul voluntarilor pot transforma o săptămână obișnuită într-un festin cultural.

Evenimentul a devenit un adevărat punct de reper pentru comunitatea iudaică și pentru toți cei care împărtășesc interesul pentru cultură. Acest festival a adunat cântăreți, lectori, actori și conferențieri din România, Ungaria, Slovacia și Polonia, pentru a celebra tradițiile, arta, muzica și istoria evreilor.

Un element esențial al succesului acestui festival, nevăzut de publicul larg, a fost implicarea activă a voluntarilor. Acești eroi voluntari au fost la înălțime, dedicând timp și efort pentru a se asigura că fiecare manifestare s-a desfășurat cu strălucire și profes-

ionalism. Timp de șapte zile voluntarii au fost inima și sufletul evenimentului, susținând prin devotament fiecare aspect al acestuia. Ei au demonstrat că pasiunea și dedicarea pot transforma orice eveniment într-o experiență memorabilă. De la organizarea grupurilor care au mâncat în comunitatea noastră, la prelegeri informative despre eveniment, coordonarea activităților pentru spectacole și gestionarea logistică riguroasă, voluntarii au fost coloana vertebrală a acestui festival plin de viață. Atât colegii mei din comunitate, cât și membrii Comunității Evreilor din Oradea au lucrat asiduu pentru a se asigura că oaspeții au ajuns într-o comunitate primitoare și că au avut parte de o experiență de neuitat.

În final, festivalul Euroiudaica nu a fost doar o sărbătoare a culturii iudaice, ci și o sărbătoare a spiritului uman, care s-a manifestat prin generozitatea și unitatea membrilor comunității și a angajaților Comunității Evreilor din Oradea, a JCC Oradea, de această dată în calitate de voluntari. Le mulțumim și pe această cale pentru eforturile și contribuția lor remarcabilă la succesul Festivalului Euroiudaica.

DOINA BUMBU

JCC BUCUREȘTI

Au început înscrierile pentru Bereshit 22

Cum am putea începe anul mai bine decât cu o veste bună? Este vorba despre organizarea celei de a 22-a ediții a Seminarului Bereshit, care se va desfășura la Bacău, în perioada 16-19 noiembrie 2023.

Ca și în edițiile anterioare, profesori de la universități renumite din Israel vă vor însoți în cele patru zile de desfășurare a seminarului, oferindu-vă o serie de prelegeri pe teme evreiești de mare interes.

Specifice Seminarului Bereshit sunt celebrarea Șabatului în sinagoga locală, precum și ceremonia de Havdala care se desfășoară de obicei în oraș. Vor fi nelipsite atmosfera evreiască și spiritul comunitar, muzica tradițională, prietenii vechi și noi.

Având în vedere numărul limitat de locuri, vă invităm să vă înscrieți din timp. Puteți obține informații suplimentare sau vă puteți înscrie online pe www.bereshit.ro

Programul Bereshit este organizat de Federația Comunităților Evreiești

din România – Cultul Mozaic, cu sprijinul American Jewish Joint Distribution Committee (JDC) și este dedicat membrilor comunităților evreiești din România.

Șana Tova!

ADRIAN GUERON,
director JCC București

Mihail Sebastian vs Mircea Eliade

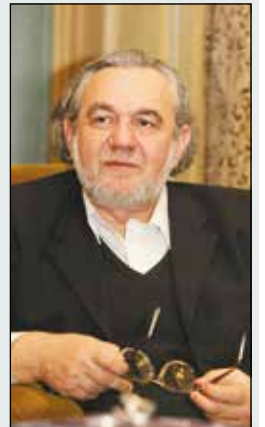
Invitație la o conferință susținută de Andrei Oișteanu

Antropologul Andrei Oișteanu îm-

plinește 75 de ani. Cu acest prilej a fost invitat să țină o conferință pe tema antisemitismului intelectual interbelic. În ochiul ciclului acestui subiect controversat se află relația de prietenie dintre doi scriitori importanți în cultura română. Titlul complet al prelegerii este „Sebastian versus Eliade: Cronica unei prietenii accidentate”. Pentru a reface evoluția relației dintre cei doi scriitori (de la dragoste la ură), autorul face apel la toate sursele posibile: file de jurnal și de memorii, dedicații autografe, documente de arhivă (unele inedite), fotografii de epocă, fragmente de scrisori etc.

„În istoria culturii române – conchide Andrei Oișteanu – sunt multe mari personalități, dar nu sunt multe mari prietenii între personalități. Relația dintre Sebastian și Eliade a fost, cred, o astfel de prietenie, chiar dacă una foarte accidentată. O prietenie intensă, dar cumva inegală, asimetrică. Cei doi au trăit într-o epocă agitată, plină de atrocități, în timpul căreia istoria a invadat fără milă spațiul privat. Istoria a intervenit masiv în destinul celor doi intelectuali români, alterând în mod brutal relațiile dintre ei.”

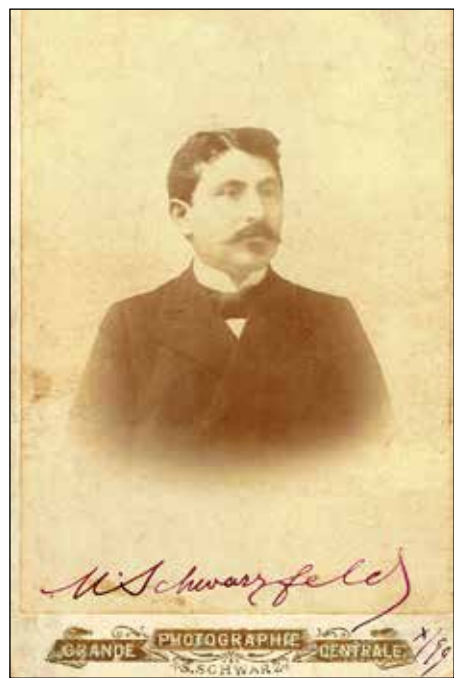
Conferința va avea loc duminică, 15 octombrie, la Centrul Comunitar Evreiesc din str. Popa Soare, nr. 18, cu începere de la ora 11. Intrarea este liberă. Vă așteptăm!
Redacția *Realitatea evreiască*

Apariția publicației evreiești *Egalitatea* (1890)

Odată cu dispariția ziarului *Fraternitatea* și expulzarea fratelui său Elias, Moses Schwarzfeld a căutat o altă cale de exprimare publică, mai ales că nevoia unei publicații evreiești era evidentă. Cu o lună înainte de apariția *Egalității*, redactorul acestei publicații, Moses Schwarzfeld, a lansat un apel adresat „evreilor români”, în care le făcea cunoscut proiectul său. Articolul-program ilustrează ce își propunea noua publicație, iar rândurile sale exprimau ferm atât dezideratele lui Moses Schwarzfeld, cât și imparțialitatea cu care va fi tratată chestiunea evreiască.

Egalitatea promitea să apară în fiecare vineri, indiferent de numărul abonaților pe care îi va avea. De asemenea, Moses Schwarzfeld a enunțat rubricile care se vor regăsi în ziar, realizabile prin contribuțiile unor colaboratori și corespondenți care nu erau nominalizați.

Rubricile erau fixate în opt pagini astfel: 1) *Articole de fond* (erau întotdeauna semnate de Moses Schwarzfeld); 2) *Cronica săptămânii*; 3) *De ale comunităților și știri societare*; 4) *Revista internă* (unde erau publicate corespondențe mai ample sau chestiuni cu tendință polemică); 5) *Din străinătate* (știri referitoare la evreii din alte state); 6) *Spice* (partea umoristică); 7) *Partea literară*; 8) *Foileton* (romane, nuvele, schițe traduse sau originale).

După cum scria Moses Schwarzfeld, *Egalitatea* a păstrat formatul *Fraternității*, „în folio mic, în vederea necesității păstrării și a unei consultări ușoare”, iar rubricile informative noi, *Din străinătate* și *Din largul lumii* (adăugată ulterior), au fost dintre cele mai apreciate de cititori. Presa română anunța favorabil apariția noii publicații evreiești. „Ici-colo s-au spus cuvinte calde la adresa ziarului nostru – ceea ce acum nu prea intră în obiceiurile curente”, scria Schwarzfeld la 1914.

În expunerea „Misiunea unui ziar israelit”, Moses Schwarzfeld reamintea cu ce se ocupă un ziar israelit: „Tot ce se întâmplă, tot ce se face, ce se cugetă, ce se proiectează pe seama evreului din țară și până la un punct și afară din țară, activitatea ce dezvoltă aleșii comunităților; orice mișcare, fie cât de mică, ce se produce în sânul lor în spre progres și civilizație, precum și tot ce le-ar putea cășuna o scădere morală și materială.”

Încă din primul an, *Egalitatea*, un proiect iluminist-umanitarist, cum rezultă și din titlul publicației, a întâmpinat oarecare dificultăți în privința receptării ideilor integraționismului moderat pe care îl promova. Printre

evreii români care încercau să scape din calea antisemitismului se instala o versiune proprie integraționistă, prin asimilare. După modificarea nefericită a articolului 7 din Constituție, curentul asimilist (reprezentat de ziarul *Asimilarea și Înainte*) voia să câștige adeziunea maselor evreilor români, mergând în contrasens față de curentul majoritar emancipaționist.

Egalitatea era preocupată de viața evreiască sub toate aspectele (lupta pentru emancipare și progres cultural, promovarea ideologiei sioniste, combaterea antisemitismului și a asimilaționismului), dar și de lupta politică (prin Uniunea Evreilor Pământeni și, ulterior, Uniunea Evreilor Români, apoi Partidul Evreiesc).

Numărul de colaboratori pe care i-a avut ziarul este impresionant. Printre cei care au scris în primii ani se regăseau Karpe Lippe, H. Burstin, M. Braunstein-Mibaschan, dr. Iacob Niemirower. Mai târziu aveau să se asocieze publicației Wilhelm Schwarzfeld, A.D. Rosen, A. Rodion-Steuerman, Benjamin Labin, Carol Drimer, A.L. Zissu, S. Ianovici Tributo, Tuli Weissbuch, Iosef Marcus-Ami, B. Luca, Adolphe Stern, Adolf Netzler, Isidore Cohen și mulți alții.

În 1914, la jubileul de 25 de ani al *Egalității*, Moses Schwarzfeld procla-

ma încă o dată misiunea ziarului său: „Să educe suflete, să formeze caractere, să stabilească direcții”, ceea ce îi reușise în mare parte. Din anul de început al publicației, M. Schwarzfeld se remarcă prin articole polemice scrise într-un stil personal curat, argumentativ, cu un ușor caracter satiric, fapt recunoscut de jurnalist: „În prima mea fază de ziarist, cititorul poate remarca o notă dominantă în ironie, în glumă, în satiră; biciuirea nu cu vorba

tare, ci cu vorba tăioasă.” Schwarzfeld a combătut cu fermitate jurământul *More Judaico* și a debătut chestiunile la ordinea zilei: legile restrictive aplicate evreilor, gonirea din Capitală și din țară, congresele studențești, religia și asimilarea etc.

În lucrarea dedicată presei evreiești din România, Solomon Podoleanu subliniază că *Egalitatea*, privită în ansamblu, „apare ca o vastă arhivă vie a iudaismului românesc” și, mai departe, enunță spusele lui Eugen Relgis din *Eseuri despre iudaism*: „Căci Moses Schwarzfeld a realizat prin această gazetă săptămânală o mare enciclopedie a vieții evreiești din România și, în bună parte, din toate țările Diasporei.”

Activitatea lui Moses Schwarzfeld la *Egalitatea* s-a oprit în 1940, când ziarul a fost suprimat. În primul număr al anului, el remarca pe un ton optimist că a crescut interesul pentru presa evreiască și, parcă premonitoriu, că *Egalitatea*, ajunsă la 51 de ani, și-a îndeplinit misiunea.

MARIA MĂDĂLINA IRIMIA

Anul Jules Isaac. Actualitatea unei opere istorice și sociale

„Secolul lui Jules Isaac: prietenii, afinități, moșteniri” a fost genericul sub care s-a derulat, între 4 și 5 septembrie a.c., Colocviul organizat de Centrul de Cercetări Interdisciplinare în Științe Umanistice și Sociale (CRISES) al Universității Paul Valéry din Montpellier 3, Institutul Universitar Maimonide - Averroes - Thomas d'Aquino (IUMAT), Prietenia Iudeo-Creștină în Franța (AJCF), prilejuit de împlinirea a 60 de ani de la trecerea în posteritate a renumitului pedagog și istoric Jules Isaac, fondator al Asociației de Prietenie Iudeo-Creștină în Franța, contribuitor decisiv al schimbării de atitudine față de iudaism a Bisericii Catolice, de la distorsionare la respect, deschizător de drum al Declarației promulgate de Conciliul Vatican II *Nostra Aetate*, prin care era abolită acuzația de deicid adusă poporului evreu.

Colocviul a fost coordonat de prof. univ. dr. Carol Iancu, timp de 22 de ani secretar general al Asociației Prietenii lui Jules Isaac (1978-2000), cofondator și președinte al Asociației de Prietenie Iudeo-Creștină în Franța, filiala Montpellier (2000-2017). Manifestarea științifică a marcat totodată împlinirea a 75 de ani de la înființarea amintitei organizații.

„Reuniunea actuală a Universității Paul Valéry nu este una punctuală sau fortuită. Ea se înscrie în cadrul politicii științifice a acestei instituții”, a arătat în alocuțiunea de deschidere profesorul Carol Iancu. Onorarea memoriei „istoricului de mare talent, care a marcat istoria intelectuală și culturală a secolului nostru”, este un punct de merit al orașului Montpellier, a schițat vorbitorul un istoric al acțiunilor culturale demarate, din 1983, de primărie și universitate, menite să atragă atenția opiniei publice asupra însemnătății operei lui Jules Isaac în combaterea antisemitismului de ieri și de azi. La propunerea sa, ca secretar general al asociației amintite, cu acceptul viceprimarului de atunci și prin votul Consiliului Municipal, o stradă din oraș îi poartă numele. La ceremonia de dezvelire a plăcii memoriale a luat parte și fiul lui Jules Isaac, Jean-Claude Janet, pictor și grafician, autorul Medaliei Jules Isaac, emblema colocviului.

„Anul 2023 este anul Jules Isaac”, a sintetizat conferențiarul. O dovadă în plus: invitația primită de profesor să deschidă anul academic al Institutului de Studii în Iudaism, Universitatea din Bruxelles, cu prelegerea „Jules Isaac, istoric și artizan al prieteniei între creștini și evrei”. Filatelia franceză a emis un timbru cu efigia lui Jules Isaac.

Importanța socială, academică, ecumenică a evenimentului a fost subliniată, în intervențiile lor, de: marele rabin al Franței, Haïm Korsia; primarul orașului Montpellier, Michael Delafosse; președintele Universității Paul Valéry, Anne Frasse; președintele Asociației de Prietenie Iudeo-Creștină în Franța, Jean-Dominique Durand; președintele Federației Protestante din Franța, Christian Krieger.

Actualitatea operei fundamentale a lui Jules Isaac, *Jésus et Israël*, și subiectele dezvoltate în ea – demontarea miturilor antisemitismului religios; valoarea mentoratului lui Charles Péguy asupra formației sale de istoric,

filozof, sociolog; rolul de pledant al reconsiderării pe baze științifice a raporturilor între iudaism și creștinism în întâlnirile cu papii Pius al XXII-lea, în 1949, și Ioan al XXIII-lea, în 1960; importanța manualelor sale școlare în istoria învățământului; afinități intelectuale care au generat și concretizat asociația de prietenie între evrei și creștini devenită, în timp, una dintre expresiile proeminente de combatere a antisemitismului; relațiile lui cu lumea protestantă – au fost principalele teme ale expozeurilor prezentate de eminenți istorici, de lideri ai entităților coorganizatoare.

Deși comunicarea profesorului Carol Iancu s-a axat pe o cercetare riguroasă a *Buletinelor de informare* editate de Jules Isaac între 1954-1958, privind întrunirile Asociației în Aix-en-Provence, conferința a fost precedată de un

rezumat succinct al carierei didactice, operei pedagogice, cărților consacrate Primului Război Mondial. Vorbitorul a pus în ecuație principalele momente existențiale ale lui Jules Isaac: întâlnirea providențială cu Charles Péguy, poet și eseist neevreu, în timpul Afacerii Dreyfus, cofondator al *Cahiers de la Quinzaine*, unde publică o rezoluție pro-Dreyfus; participarea la Primul Război Mondial și decorația primită; istoria Holocaustului în Franța și repercusiunile sale asupra familiei: excluderea lui din învățământ, refugiul, în 1942, la Aix-en-Provence, în zona neocupată de naziști. În 1943, soția, fiica, ginerele, fiul sunt arestați de Gestapo și deportați la Auschwitz. Fiul a fost singurul rămas în viață. După Al Doilea Război Mondial, Jules Isaac se dedică luptei anti-antisemite, participă la Conferința de la Seelisberg, din 1947, unde prezintă Memorandumul „Despre antisemitism și mijloacele de remediere a învățământului creștin”. În concluziile conferinței, „Cele zece puncte de la Seelisberg”, își fac loc premisele reconcilierii iudeo-creștine. Carol Iancu a amintit totodată și *Geneza antisemitismului*, o altă carte importantă a lui Jules Isaac, ce demonta „nociuitatea învățământului creștin”, tradusă în română de Țicu Goldstein și publicată la Hasefer.

Întreg Colocviul a avut drept motto un citat din *Combat pour la vérité*, apărută la Hachette în 1970, căruia, afirma coordonatorul său, Jules Isaac i-a rămas fidel toată viața: „Imperativul categoric al istoricului este să nu rămână neutil, să nu abdice de la convingerile sale când se apleacă asupra istoriei, ci să le subordoneze întotdeauna unei pasiuni mai înalte și mai pure, pasiunea pentru adevăr.”

IULIA DELEANU

Festivalul Enescu, ediția a XXVI-a. Prezența evreiască

De la prima sa ediție, din 1958, până în prezent, Festivalul Enescu a fost onorat de mari artiști evrei, cetățeni ai lumii. A rămas în fonoteca de aur a Radioului concertul pentru două viori și orchestră de Bach, avându-i protagoniști pe Oistrach și Menuhin, cu George Georgescu la pupitrul dirijoral. Din 1964 – când Zubin Mehta venea prima oară la București cu Orchestra Filarmonică din Israel, prezență constantă de atunci până azi în festival – din program au făcut, continuă să facă parte muzicieni israelieni de anvergură. La ediția actuală, a XXVI-a, Zubin Mehta, președinte de onoare al Festivalului, dirijor onorific al amintitei orchestre pe care a condus-o peste 50 de ani, a primit Ordinul Național pentru Merit în grad de Comandor din partea președintelui României, Klaus Iohannis.

Muzica lui Enescu are tangențe cu spiritualitatea iudaică. În cea mai cunoscută dintre lucrările enesciene, *Rapsodia română nr. 1*, se fac simțite inflexiuni muzicale klezmer, venite din copilăria petrecută în împrejurimile Botoșanilor, satul natal Liveni-Vârnav. Libretul pentru *Oedip* a fost scris de Edmond Fleg, cofondator, din 1949, al Asociației de Prietenie Iudeo-Creștine din Franța.

În conferința de presă din preambulul Festivalului, directorul artistic, Cristian Măcelaru, și managerul general interimar al ARTEXIM, Cristina Uruc, puneau accent pe centenarul György Ligeti, venit pe lume la Târnăveni, supraviețuitor al Holocaustului, cu tatăl și fratele uciși la Auschwitz. Punct de referință în muzica clasică de azi, Ligeti a fost mult cântat în Festival: la Ateneu, Sala Mare a Palatului, Sala Radio. La Ateneu a avut loc premiera românească în concert a operei sale *Le Grand Macabre*, în versiunea Orchestrei și Corului Filarmonicii George Enescu: o imagine muzicală a „morții incandescente a universului”, unde tema fricii și a înstrăinării are rădăcini în tragedia evreilor europeni de la mijlocul secolului trecut.

Alt compozitor evreu, din aceeași generație, cu aceleași suferințe transfigurabile muzical, s-a bucurat de interesul orchestrelor și soliștilor participanți la festival: Mieczysław Weinberg, evreu din Polonia, cu întreaga familie ucisă la Auschwitz. Tânărul reușește să fugă în Ucraina, pe atunci parte a fostei URSS. Ajunge la Moscova și se impune în lumea muzicală moscovită. A fost toată viața bun prieten cu Șostakovici. *Simfonia nr. 1 op. 145* i-a fost cântată de Orchestra Est-Vest, sub bagheta lui Rotislav Krimer.

Ediția prezentă a festivalului a avut meritul să pună în valoare componenta religioasă iudaică mai puțin cunoscută din creația lui Leonard Bernstein. E vorba de opera în concert *The Age of Anxiety*, interpretată de Orchestra Națională Radio, dirijor Francesco Lecce Chong, la pian David Fray, cu Emil Vișenescu la clarinet. Sursa literară a operei, scrisă în 1949, revizuită în 1965, este poemul cu același titlu de Wystan Hugh Auden, unde se regăsesc elemente cabalistice, cele zece sefirot gândite ca „forme ale dorinței umane pentru ideal”; trimiteri la Holocaust; parafrazări din Psalmi; rugăciunea fundamentală de afirmare a credinței mozaice, *Șma Israel*.

Din programul unui festival de amploarea acestuia nu puteau lipsi Mendelssohn, Mahler, Schoenberg.

O surpriză a fost *Concertul pentru două pianouri și orchestră* de Bryce Dessner, în viziunea Katiei și Mariellei Labèque, cântat cu Orchestra Filar-

moniciei Cehe, dirijor Manfred Honeck. Dessner, compozitor și chitarist american, cunoscut pentru muzica sa de film, nu și-a uitat rădăcinile evreo-române. Într-un interviu din 2013, muzicianul se confesa: „Bunicul meu se trage dintr-o familie de evrei români, iar bunica mea s-a născut la Odesa.” Concertul de la Ateneu a luminat câteva linii esențiale din creația sa: dinamism și visare, introspecție și umor. O muzică originală, profundă, coerentă.

Sub raport interpretativ, Festivalul a fost rama unei demonstrații despre forța spirituală a muzicii, făcută de toți participanții, inclusiv artiști evrei din toate generațiile.

Suplețea, exuberanța și profunzimea l-au caracterizat pe Lahav Shani, noul dirijor al Orchestrei Filarmonice a Israelului. Avea de surmontat un examen extrem de greu: acela de a fi succesorul lui Mehta. Examen luat cu brio.

Atât cu ansamblul pe care-l conduce, *Between Worlds*, cât și în reci-

tal, Avi Avital s-a dovedit la înălțimea faimei de magician al mandolinei. În seria concertelor de la miezul nopții, la Ateneu, a ridicat publicul în picioare. Alături de alte muzici tradiționale, a așezat la loc de cinste și muzica klezmer.

Laureata cu Premiul I la Concursul Internațional Enescu de anul trecut, pianista israeliană Alexandra Segal a întărit aprecierile la superlativ ale celor care au ascultat-o la prima ei apariție în România.

Dintre cei mai renumiți „urmași ai regelui David” prezenți din program amintim câteva nume. Dirijorul Lawrence Foster, evreu american cu rădăcini românești, fost director artistic al Concursului și Festivalului Enescu în perioada 1998-2001. Președintele Klaus Iohannis i-a conferit Ordinul Național pentru Merit în grad de Comandor. Martha Argerich, Yefim Bronfman, Gil Shaham au revenit la Festival fiindcă de fiecare dată s-au simțit bine în România, au

păstrat în suflet ovațiile publicului de la noi. Au fost și invitați din sfera iudaică de interes veniți prima oară: Orchestra Evreiască de Cameră din München, care a oferit un program integral Felix și Fanny Mendelssohn, dirijor Daniel Grossmann. Igor Levit, evreu rus stabilit din 1995 la Hanovra, unul dintre cei mai importanți pianști ai momentului, a cântat *Concertul nr. 2* de Brahms cu Filarmonica din Viena. Alt mare pianist evreu din fosta URSS, plecat în America, stabilit actualmente la Berlin, Kirill Gerstein, a oferit un recital la Ateneu cu Stravinski, Schubert, Ligeti, Liszt. Ambii, la vârsta maturității, formați la școala muzicală rusă, cu remarcabilă energie, inteligență, versatilitate interpretativă.

Au răspuns toți, cu strălucire, alături de confracții lor din România și de pretutindeni, genericului acestei ediții, inspirat dintr-o frază enesciană: Genozitate prin Muzică.

IULIA DELEANU

Nebun după tine

Despre Parisul anilor nebuni, la superlativ!

„Câțiva ani de amor nebun,
câțiva ani de suspiciuni cumplite
și apoi o imensă tristețe și suferință.
Totul la superlativ, imens, grandios.”
Eric-Emmanuel SCHMITT

Sacha Guitry (1885-1957) a fost actor de teatru și film, regizor, scenarist și prolific dramaturg francez al teatrului boulevardier. Fiul actorului francez de prim rang Lucien Guitry, și-a urmat tatăl în profesia de teatru și și-a făcut debutul pe scenă în compania tatălui său la vârsta de 5 ani. A îmbrățișat cu entuziasm și cinematograful. Guvernul francez i-a acordat titlul de Comandor al Legiunii de Onoare. A fost membru al Academiei Goncourt. A fost căsătorit de cinci ori, întotdeauna cu actrițe în ascensiune, ale căror cariere le-a promovat. Cea mai cunoscută soție a lui a fost actrița și cântăreața franceză Yvonne Printemps (1894-1977), alături de care a jucat în multe spectacole memorabile.

În acord cu dramaturgia lui Sacha Guitry, Éric-Emmanuel Schmitt a scris o piesă „à la Guitry” despre Guitry, făcând din cuplul Yvonne Printemps - Sacha Guitry o comedie de Guitry. Această piesă tribut – o pastişă compusă din extrase din Guitry – povestește aventurile cuplului legendar al teatrului francez, care a dominat Parisul și întreaga lume în perioada anilor 1920 și care a jucat în toată lumea, inclusiv la Londra și New York, unde erau numiți „The Guitrys”.

Éric-Emmanuel Schmitt deschide succesiv trape narrative spre viața fiecăruia dintre artiști, înainte de a deveni un cuplu, în timpul maximei înfloriri și, implicit, la sfârșitul relației.

Spectacolul despre viața acestor staruri înseamnă mai mult decât săli de teatru de o eleganță strălucitoare, costume fermecătoare, ecouri ale

hiturilor și bisuri. Dincolo de tot ceea ce s-a conservat în arhive, dincolo de autobiografii, povești mondene, istorii personale și cancanuri apărute în ziarele de scandal, Éric-Emmanuel Schmitt imaginează povestea acestei relații în care cele două vedete se transformă în personaje credibile, iar actele lor capătă alte justificări. În lumea teatrului, destinele artiștilor stau sub semnul efemerității. E un mediu concurențial atroce. Iubirea adevărată este rară, iar timpul și cei din jur nu-i ajută întotdeauna să reziste.

Nebun după tine este un spectacol despre lumea ca o scenă, viața în teatru, teatrul în teatru, despre istoria adevărată a celebrului cuplu legendar francez Sacha Guitry și Yvonne Printemps, interpretați excepțional de Maia Morgenstern și Armand Calotă care prind viață altfel decât sub reclamele luminoase, devin mai umani, dar și mai seducători. Întâlnirea dintre cei doi protagoniști este programată de-o viață.

Cuplul rezistă în lumina orbitoare a propriei faime, găsind timp de 14 ani un echilibru fragil între viața personală și cea artistică. Amândoi reușesc să se impună și să triumfe grație talentului, fiind adorați de public. Cei doi artiști joacă în spectacole de mare succes. Lumea teatrului le recunoaște talentul și îi consacră definitiv. Succesul are un preț? Desigur. Pe cei doi îi va despărți exact ceea ce inițial i-a unit. În lumea teatrului, în lumina strălucitoare a reflectoarelor, relațiile se nasc ușor, însă se erodează inevitabil sub presiunea celor din jur, a geloziei și a propriilor demoni lăuntrici. „Fericirea în doi durează până la trei.” (Sacha Guitry)

Momentele de maximă tensiune alternează contrapunctiv cu cele de fericire și calm relativ. „Dragoste cu năbădăi, pasiune, certuri și împăcări, sclipici și suferință, suișuri și coborâșuri. Paiete și cioburi/reproșuri. Scandal și spectacol. Muzică, muzică, muzică și dans.” (Maia Morgenstern)

Debordând de energia vitală extraordinară, în ritmul coregrafic al muzicii de charleston și jazz, creat de coregrafa Victoria Bucun, regizoarea Antonella Cornici, alături de scenografa Alina Dincă-Puşcașu reconstruiesc universul și atmosfera retro-vintage a anilor 1920 prin ținute care pun în valoare interpretarea magistrală a

actriței Maia Morgenstern, secondată de Isadora Băltățeanu/Oana-Maria Dragne, adevărate *flapper girls* excelând prin emancipare, comportament libertin și sfidarea normelor societății.

Impecabil este, la rândul său, actorul Armand Calotă, creionând un Sacha Guitry șarmant, legenda unei epoci. Aflat întotdeauna la teatru, scriindu-și repede piesele la mașina de scris, pregătind întotdeauna un nou spectacol, artistul impresionează plăcut prin prezența scenică *glamour* cu alură de dandy, *dress code*-ul șic, accesoriizat cu redingotă, pantaloni charleston, pălărie și baston.

Dragi spectatori, veniți să vedeți *Nebun după tine*! Veniți să fiți martorii mării pasiuni a unui geniu pentru o privighetoare care nu a suportat să trăiască într-o colivie de aur. Și, așa cum declara Sacha Guitry, „Eu și Yvonne... de fapt nu ne-am despărțit niciodată”, nici voi nu vă veți despărți de povestea acestei căsnicii străbătute de pasiune, gelozii, fericire, certuri și trădare. Fiecare scenă sentimentală sau dramatică la care asistați, fiecare replică spumoasă cu care vă delectați, fiecare frison pe care-l simțiți – toate au suflet. Sufletul dramaturgului care le-a creat, sufletul actorilor care le interpretează și sufletul vostru, al celor care savurați această comedie dulce-amăruie despre viața trăită ca pe scenă, într-o atmosferă de petrecere până în zori, într-un cabaret din anii 1920.

EDITH NEGULICI

Prieteni la nevoie sau prieteni de sânge?

Mă întreb în ce măsură e cunoscută situația geoetică a arabilor israelieni, și aici mă refer la cei care nu sunt în mod special interesați de amănuntele vieții cotidiene din Țara Sfântă.

A vorbi despre populația arabă în Israel ca despre un element etnic-religios omogen înseamnă a privi doar superficial o situație care nu e deloc simplă. Voi încerca în cele ce urmează să pun „pe hârtie” câteva amănunte relevante (mai ales privitor la o anumită categorie) și îmi cer scuze în fața celor care cunosc aceste date poate mai bine și mai profund decât semnatarul acestor rânduri.

Majoritatea populației arabe în Israel o formează musulmanii, aproximativ 97% din cele două milioane, restul fiind creștini (1,3%) și druzi (1,5%, adică 150.000) – și despre această minoritate în cadrul altei minorități aș dori să aduc anumite detalii. Voi începe cu sfârșitul. Druzii israelieni sunt cetățeni posedând toate drepturile, împărțind însă și toate obligațiile ce-i revin fiecărui cetățean israelian (amănunte pe parcurs). Din punct de vedere istoric, druzii ca religie s-au despărțit de islam acum un mileniu, în momentul în care islamul s-a rupt în două părți inegale: suniții și šiitiții. Religia e un element impor-

Însemnări de la fața locului

tant în viața fiecărui druz, dar preceptele religioase sunt ținute secrete. Știm doar un singur lucru: druzii se consideră descendenți ai lui Itró, socrul lui Moise și tatăl Țiporei, soția acestuia. Numele său pentru druzi e Șuiab, iar mormântul e plasat în Galileea de Jos și reprezintă cel mai important loc de pelerinaj pentru întreaga comunitate druză, de peste tot în lume. Conform tradiției, druzii sunt loiali regimului în care trăiesc, ceea ce pare la prima vedere o poziție clară și simplă. Azi există în lume aproximativ un milion de druzi, răspândiți în Siria, Liban, Iordania și în fiecare dintre aceste țări ei se supun integral legilor majorității în mijlocul căreia trăiesc. Adevărul e că, în ceea ce privește Palestina și apoi Israelul, situația druzilor a reprezentat o problemă și pentru ei înșiși, dar și pentru cei din jur. În timpul mandatului britanic din Palestina (1922-1948), druzii au păstrat, în marea lor majoritate, o poziție neutră în ceea ce privește atitudinea față de conflictul arabo-evreu, care a produs multe victime mai ales în timpul așa-zisei răscoale arabe (1936-1939), în care au căzut victime aproximativ 1.000 de evrei, pe lângă cele 5.000 în rândurile populației arabe. Un foarte mic procent de druzi au cooperat cu arabii, o atitudine care poate fi înțeleasă dacă luăm în considerare faptul că populația druză de peste tot se consideră legată de lumea arabă, și nu numai prin limbă. Situația a devenit mult mai clară după înființarea Statului Israel. Datorită faptului că în imensa majoritate a cazurilor druzii au refuzat să atace trupele evreiești aflate în conflict militar cu armatele arabe, druzii au primit un statut special imediat după declararea independenței (mai 1948), printre altele oferindu-li-se dreptul (și bineînțeles datoria) de a servi în armata israeliană, exceptând pe cei din școlile religioase, aidoma situației evreilor religioși.

Ba mai mult, în anul 1957 minoritatea druză din Israel a fost recunoscută ca entitate religioasă separată, o situație unică în lume. Aparent, aici ar trebui să se încheie șirul de date importante legate de minoritatea druză din Israel, o populație destoinică, harnică, ce s-a adaptat perfect societății israeliene, încadrându-se practic fără probleme în toate ramurile de activitate profesională, avansând ca oricine altul, ocupând locuri de frunte în armată, justiție, economie etc. Dar, bineînțeles, lucrurile nu sunt atât de simple pe cât par. S-o luăm didactic.

În primul rând, e necesar a aminti o minoritate în cadrul minorității, și anume druzii din Platoul Golan, „preluat” de la sirieni ca urmare a Războiului de Șase Zile (1967). E vorba de aproximativ 12.000 de indivizi cărora li s-a oferit cetățenia is-

raeliană, cu toate drepturile, o situație pe care au acceptat-o mai puțin de 1.000 de druzi aflați în acel teritoriu. Cauza e clară: pentru mulți, suveranitatea israeliană în Platoul Golan reprezintă o situație temporară, orice viitor acord de pace cu Siria putând muta granița și, în felul acesta, regiunea respectivă devenind, din nou, teritoriu sirian. A nu se uita: druzii de pe Platoul Golan au rude în Siria, iar regimul Assad ar ști să se răzbune pe cei ai căror rude pactizează cu dușmanul sionist. Iată cum se explică faptul că în ultimul timp asistăm la o revoltă a druzilor de pe Platoul Golan, care se împotrivesc cu tărie instalării de turbine eoliene pe pământurile lor, un conflict care, aparent, are la bază, în mod logic, insuficiența compensație bănească pe care ar trebui să o primească cei care vor „găzdui” uriașii de metal pe pământul lor. Inutil a menționa faptul că acest miniconflikt e explicat ca o împotrivire la ocupantul israelian, o fațetă care place foarte mult autorităților siriene. Istoria ultimei jumătăți de secol e plină de exemple despre modul în care minoritatea druză de pe Platoul Golan se împotrivesc anexării acestei regiuni la Israel – și pe undeva le dai dreptate, pentru că de partea cealaltă a graniței se află rudele în permanent pericol de a plăți pentru așa-zisa cooperare cu inamicul israelian.

Și pentru că perfectă integrare a minorității israeliene druze în realitatea de zi cu zi îi deranjează pe unii politicieni, iată că, în anul 2018, Knessetul a votat legea naționalității (*hok haleom* care declară Israelul ca fiind țara poporului evreu, așa cum apare în Declarația de Independență din anul 1948). Legea precizează, printre altele, care sunt imnul și steagul țării și menționează faptul că Ierusalimul e capitala Israelului declarat ca stat evreu și democratic.

Dar această lege e considerată de minoritatea arabă – și mai ales de populația druză – ca fiind antidemocratică, pentru că ea nu recunoaște egalitatea cetățenească, întrucât se subînțelege din textul legii că Israelul e țara doar a evreilor. Faptul că legislația israeliană prevede drepturi egale pentru fiecare cetățean al țării nu îi mulțumește pe minoritari, în primul rând pe druzi. Întrucât ei sunt singurii minoritari care își asumă toate obligațiile cetățenești, inclusiv obligația serviciului militar, cetățeanul druz consideră legea cu pricina ca discriminatorie: „Suntem buni pentru a lupta și a muri împreună cu soldatul evreu, dar nu suntem suficient de buni pentru a ne permite să considerăm Israelul ca țara care ne aparține și nouă?! Și atunci ce suntem: mercenari plătiți să luptăm împotriva unui inamic care nu e inamicul nostru, pentru apărarea unei țări care nu e a noastră?!”

Fără discuție, există mai mult decât un grăunte de adevăr în această pledoarie. Și de aceea multe voci în Israel consideră legea naționalității dacă nu greșită, cel puțin inutilă. Israelul a apărut, și așa e considerat de întregul mapamond, ca fiind țara evreilor din totdeauna; e drept, părăsită acum 2000 de ani, dar la care poporul evreu s-a reîntors și a reconstruit-o.

Și atunci pentru ce e nevoie de un asemenea adaos, de parcă cineva a hotărât să treacă prin parlamentul israelian o lege care prevede că atât timp cât e lumină numim asta „ziua” și în momentul când se instalează întunericul definim situația ca „noapte”?!

Un lucru e cert: minoritatea druză a fost și rămâne aliata populației evreiești în Israel – și de aici nevoia de a găsi calea, legală, de a rezolva dilema. Doar că drumul pare extrem de lung, iar rezultatul nu e asigurat de la bun început.

Prof. dr. **GABRIEL M. GURMAN**
Omer, Israel
gurman@bgu.ac.il

Festivalul Israel, ediția a 60-a

(Urmare din pag. 2) incluziune a persoanelor cu handicap „Mekomot Shmurim”, specializat în dezvoltarea înclinațiilor lor artistice. Au fost, de asemenea, conectați la agenda Inițiativei Energia Bună, de combatere a efectelor negative produse de schimbările climatice. Elocvent – debutul festi-

valului din Parcul Independenței, prin concertul cu genericul *About Love*.

„În cei peste 62 de ani de când Festivalul Israel reflectă realitățile israeliene, evenimentul celebrează călătoria fiecăruia dintre noi în lumea lor”, spunea CEO-ul festivalului, Eyal Sher. „Ne trezeam în zori și munceam

până noaptea târziu cu întrebările «ce, de ce, cum?», întrebări din care a fost construit programul.”

S-a dovedit a fi fost răspunsul potrivit, judecând după afluența de public, bucuros că festivalul a fost reluat după cei doi ani de pandemie, și aplauzele cu care și-a răsplătit artiștii.

Despre conferențieri și conferințele ținute la Cercul Cultural Saron

La transpunerea în fapte a prevederilor articolului 3 din Statutul Cercului Saron și-au adus contribuția vârfuri ale culturii și științei evreiești din România. Prima conferință, despre „Literatura neoevreiască”, este ținută de Horia Carp, promotor al noului curent în viața culturală și științifică a evreimii din România. El militează pentru întoarcerea la iudaism, acordând o însemnătate specială reconsiderării importanței limbii idiș. Autorul s-a născut la Hârlău, în 1869. În ultimii ani de viață a emigrat în Palestina unde a murit în 1943. A fost tatăl avocatului Matatias Carp, autor al unor remarcabile lucrări științifice în problema Holocaustului.

O conferință interesantă despre Moses Mendelssohn, ca filosof și apărător al evreilor, a fost ținută de R. Melbert (Stern), licențiată în filosofie. Născut în Germania în anul 1729, Moses Mendelssohn a fost un militant de seamă pentru emanciparea evreilor. De educația lui timpurie s-au ocupat tatăl său și rabinul comunității care, în afară de Biblie și Talmud, l-au introdus în filosofia lui Maimonide. Moses Mendelssohn rămâne în istoria evreilor ca militant pentru emancipare.

Evrei
în viața
publică

Despre „Contribuția evreilor la bogăția popoarelor” a ținut o conferință dr. Benedict Kanner, profesor și publicist. Încă de la începutul articolului, conferențiarul se ridică împotriva tendinței de a atribui evreilor defecte care sunt socotite de un stigmat al rasei, când, de fapt, la toate popoarele se găsesc indivizi răi. Autorul (1878-1943) a absolvit Școala primară Iacob și Carolina Lobel. A urmat Liceul Mihai Viteazul. A fost licențiat al Facultății de Litere și Filozofie. La Paris a urmat cursurile universitare la Sorbona. Întreaga sa activitate a fost consacrată educării tineretului, în mod deosebit cel israelit. A fost încetățenit pe front în 1918, avansat sublocotenent și decorat cu Avântul Țării, Meritul Cultural și Medalia Carol I. A publicat manuale școlare și a lucrat la o *Istorie a comunităților evreiești din țară*.

Iacob Ithak Niemirower (1872-1939) a fost rabin, filosof, lider al evreimii române. Născut la Lemberg, a urmat teologia și filosofia la Berlin și și-a luat doctoratul la Berna. A ținut o conferință despre sionismul cultural. Subiectul era important pentru că la data respectivă se vorbea doar de sionismul politic. În încheierea alocuțiunii, autorul spunea: „Societatea Saron este un altar ridicat zionismului spiritual în România. Prin organizarea de conferințe cu subiecte din viața evreiască, prin publicarea de broșuri cu conținut iudaic, Saronul caută să servească la renașterea iudaismului spiritual inclusiv în mijlocul evreilor din România.” În 1936 a fost victima unui atentat, fiind grav rănit. A decedat în anul 1939.

Nathan Birnbaum, jurnalist, scriitor, filosof, s-a născut la Viena, la 16 mai 1864. A decedat la 2 aprilie 1937, în localitatea Scheveningen. Existența sa a fost marcată de trei perioade: cea sionistă, între 1883 și 1900; cea a autonomiei culturale evreiești, între 1900 și 1914; a treia a reprezentat faza religioasă, între 1914 și 1937, când a revenit la iudaismul religios.

Lazăr Meyersohn (1879-1954), medic cu preocupări în domeniul iudaismului, a fost membru fondator al Societății Române de ORL, vicepreședinte al UER, prolific autor de lucrări științifice și social-politice. În conferința „Evreii în medicină”, autorul arată că evreii s-au ocupat cu medicina încă din Antichitate, au practicat-o cu succes și au contribuit la progresul acestei științe, câștigându-și respectul și aprecierea din partea altor națiuni.

Cercul Cultural Saron a reprezentat un for de dezbateri, conferințe și luări de poziție în majoritatea subiectelor ce îi frământau pe evreii români la începutul secolului al XX-lea. Este prima organizație evreiască ce urmărește răspândirea iudaismului printre evrei. Iudaismul este principala ideologie a evreilor, Cercul Saron având un mare merit în răspândirea acestuia.

LYA BENJAMIN

FATĂ-N FATĂ !

„Preocupările mele principale merg înspre grija pentru oameni și păstrarea vestigiilor din trecut”

Interviu cu dr. IOJI SACAGIU, președintele reales al C.E. Dorohoi

La adunarea pentru alegerea noii conduceri a comunității dorohoiene, din 24 august a.c., medicul Ioji Sacagiu a fost investit cu al treilea mandat de președinte. O adunare la care aproape că nu a lipsit nimeni. A fost un vot semnificativ pentru ceea ce a făcut până acum, pentru ce intenționează să facă de acum încolo. Timp de 43 de ani, dr. Ioji Sacagiu a fost medic la Spitalul Municipal din oraș. Și-a practicat profesiunea cu suflet. Au simțit-o toți cei care i-au fost pacienți, unii dintre ei, membri ai comunității. Deși a crescut după război, într-o perioadă puțin prielnică unei educații evreiești tradiționale, părinții au căutat să i-o insufle. Până la 13 ani, când și-a sărbătorit Bar Mițva, a învățat la heder, apoi la cursurile de Talmud Tora, ținute de profesorul Raihel. A cântat la corul condus de prof. Mișu Blănaru. A continuat să fie aproape de viața evreiască și în timpul studenției petrecute la Iași, unde a făcut parte din corul comunității ieșene. Corul era condus în acea vreme chiar de unchiul lui, Izu Gott, unul dintre muzicienii care și-au lăsat amprenta în istoria muzicală postbelică.

Precum toți cei din generațiile postbelice, dr. Ioji Sacagiu nu a trăit Holocaustul, dar părinții și bunicii lui, da. Au fost deportați în Transnistria.

– Dorohoiul este azi o comunitate mică, dar are o istorie bogată, spune președintele reales. Preocupările mele principale, reflectate în programul prezentat la adunare, merg înspre grija față de cei vii și față de conservarea vestigiilor rămase de la înaintași.

– Ați putea să le detaliați?

– Am pornit de la o axiomă: întotdeauna e loc de mai bine, atât în privința asigurării unei existențe decente asistaților, în condițiile actualei inflații, a atenției acordate problemelor lor de sănătate, cât și în privința menținerii și, pe cât posibil, a îmbunătățirii patrimoniului sacru. Prin natura profesiei mele, am fost și sunt întotdeauna receptiv la suferințele oamenilor. Am oferit și continui să ofer consultații gratuite membrilor comunității. În caz de nevoie, am acționat; îmi propun să o fac și în acest mandat, pentru ajutorarea mai ales a celor vârstnici, suferinzi, singuri. Cu sprijinul DASM, asigurăm servicii de îngrijire la domiciliu. De sărbători, celor nedepasabili le trimitem acasă daruri culinare specifice. Buna întreținere a patrimoniului sacru ridică însă multe probleme. Dacă pentru cele două sinagogi rămase în picioare, din cele 21 câte au existat în anii interbelici, s-au găsit soluții, în sensul că au fost reabilitate și reinaugurate, una din sinagogi găzduind în prezent Muzeul de Istorie a Evreilor din Dorohoi și Împrejurimi „Shlomo David”, nu același lucru se poate afirma despre cimitire.

– De ce folosiți pluralul?

– Fiindcă, pe lângă cele două cimitire evreiești din oraș, comunitatea noastră are în grijă cimitirele evreiești din împrejurimi: Săveni, Darabani, Rădăuți Prut, Mihăileni. Supravegherea celor două cimitire din oraș este mai lesnicioasă, dar a celor din afara urbei ridică probleme, din cauza greutăților în găsirea de oameni, trăitori în localitățile respective unde nu mai sunt evrei, care să vrea să se ocupe de întreținere. Nu avem fonduri pentru asta. FCER face tot posibilul să ne ajute, dar este greu. Ce am izbutit este instalarea de camere video și semnale de alarmă cu efracție pentru sinagogi și cimitirele din oraș. Cimitirele sunt expresii ale vechimii noastre pe aceste meleaguri. Primul cimitir din Dorohoi e atestat în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, cea mai veche inscripție funerară datând din 1640. A fost profanat în timpul Pogromului din

Dorohoi, din 1 iulie 1940. Al doilea a fost dat în funcțiune în 1913. În cimitirul nou se află mormintele ostașilor evrei eroi căzuți pe front în Primul Război Mondial, fără a avea cetățenia română. În același cimitir se află și mormintele victimelor Pogromului din 1940, care marchează începutul Holocaustului din România, deși data la care îl comemorăm este 9 octombrie 1941, începutul deportărilor în Transnistria.

– Când a început deportarea evreilor dorohoieni?

Institutul „Elie Wiesel”

Raport de monitorizare a antisemitismului în România: mai 2022 - aprilie 2023

(Urmare din pag. 5) ajuns, ne-au vorbit dr. Marius Cazan, unul dintre autorii Raportului, și dr. Alexandru Florian, directorul general al Institutului. Potrivit opiniei lor, în România, la ora actuală, antisemitismul este în stagnare, se află într-un platou și depinde de o serie de factori direcția pe care o va lua: creștere sau atenuare. Manifestările antisemite ale persoanelor publice sunt mai puține în acest an, dar la nivelul populației, ea pare să fie mai încurajată să-și exprime prejudecățile. Aici putem vorbi și de implicarea anumitor partide parlamentare la care se constată că membrii sunt mult mai libertini în limbaj, pun atribute și caracterizări toxice legate de evrei mult mai ușor. La întrebarea dacă aceste exprimări sunt făcute din ignoranță sau voite, aprecierea celor doi interlocutori a fost că în unele cazuri putem să ne referim la ignoranță, dar altele au clar în spate mesaje antisemite. Dar și ignoranța se sancționează, iar ideile, chiar dacă sunt formulate din ignoranță, sunt preluate de oameni. Un curent antisemit în România, au apreciat Marius Cazan și Alexandru Florian, există în aceeași măsură ca și în orice societate europeană. Există o mentalitate antisemită care poate fi coagulată și folosită de partide politice ce reprezintă deschis o asemenea ideologie. Un exemplu concludent este partidul AUR care săptămânal, în parlament, transmite mesaje antisemite, de negare a Holocaustului, care tot în zona aceea se găsește. Aceste mesaje nu rămân în parlament, ele sunt răspândite pe rețelele de socializare. În funcție de câți vizitatori au, putem constata că există un segment de populație care susține AUR și pentru antisemitism. Sondajele arată un antisemitism potențial de 15-19%. Anumite manifestări care, la prima vedere ar fi mai degrabă exotice, ar putea fi manipulate, folosite, create pentru ele un background al evenimentului, cu tentă antisemită.

Problema antiisraelismului, respectiv a antisionismului care se plasează în contextul problemei conflictului israeliano-arab, au explicat interlocutorii, nu a figurat în sondaj, deoarece aceasta se include în categoria criticilor de către terți a politicii israeliene și este greu de decelat dacă este antiisraelism sau o critică legitimă a Israelului.

Raportul și analizele făcute de Institut constată că, în ultima perioadă, cei care se manifestă public mai ales în cadrul rețelelor de socializare par mai dispuși să-și exprime mai deschis prejudecățile. Tendința arată că nu mai

– La 7 noiembrie 1941. Dorohoiul era oraș de graniță cu fosta URSS. După ce armatele hitleristă și antonesciană au atacat Uniunea Sovietică, la 22 iunie 1941, liderii comunității dorohoiene au fost arestați: președintele comunității, Isidor Abramovici Băluș, împreună cu alți 22 de fruntași ai comunității. 200 de evrei dorohoieni suspecți de simpatii comuniste au fost internați în lagărele din Târgu Jiu și Craiova. Toți evreii din oraș au fost obligați să poarte steaua galbenă. Li s-au impus restricții de circulație. În Dorohoi au fost concentrați evreii din Săveni, Darabani, Mihăileni, Rădăuți Prut. Au fost cazați în sinagogi, spitale, școli ale comunității, cămine evreiești pentru bătrâni. Peste 10.000 de evrei din județ au fost deportați în Transnistria, dintre care 3.074 din Dorohoi. La 11 iunie 1942 au mai fost deportați alți 308 evrei din oraș. O parte au fost trimiși dincolo de Bug și executați. 3.800 de evrei dintre cei deportați au murit de foamete, boli, mizerie.

– Aveți parteneriate cu conducerele de școli din urbea dumneavoastră, unde elevii învață istoria Holocaustului?

– Firește. Avem intenția să întărim această colaborare cu atât mai mult

cu cât, începând din anul școlar 2023-2024, predarea istoriei Holocaustului în învățământul preuniversitar devine obligatorie. La Liceul „Regina Maria” organizăm conferințe, expoziții de grafică și pictură, realizate la temă de elevi, ca și despre viața evreilor din Dorohoi, oameni care au contribuit la dezvoltarea orașului din punct de vedere economic, cultural. Pe lângă comercianți și meșteșugari, am avut o elită intelectuală: medici, judecători, profesori de bună calitate. Majoritatea au făcut aliya după proclamarea independenței Statului Israel și instalarea și consolidarea totalitarismului în România. Tinerii rămași în țară după 1990 au plecat la studii în orașe mari, unde s-au și stabilit.

– Ce vă mobilizează în momente dificile?

– Încrederea în Dumnezeu, sentimentul perspectivei pe care mi-l oferă fiul și cei doi nepoți ai mei și, ca președinte de comunitate, dorința de continuitate a vieții evreiești în urbea noastră.

IULIA DELEANU

Senatorul AUR Sorin Lavric alături de liderul Noua Dreaptă și câțiva participanți care fac salutul fascist, după alte ritualuri legionare, cu prilejul „Zilei naționale de cinstire a martirilor din temnițele comuniste”, 14 mai 2023, în centrul Capitalei, eveniment neolegionar organizat de Fundația Ogoranu. Preluare din raportul INSHR.

există un tip de pudoare ca acum 4-5 ani. Antisemiții sunt mai curajoși și probabil acest curaj provine dintr-o formă de apropiere de partidele extremiste care încep să fie vizibile și la noi. Atunci când frustrările tale se regăsesc în cuvintele unui politician, ești încurajat și începi și tu să-ți manifesti mai pregnant frustrările. În ce măsură va deveni această tendință mai predominantă sau mai atenuată, se va vedea în viitorul Raport de monitorizare.

Semnal HASEFER

Bun de citit

Și la nivel editorial, toamna vine cu o recoltă bogată în titluri. La rubrica noastră le semnalăm cititorilor lucrările nou apărute la Editura Hasefer.

„**Cabaretul amintirilor**”, autor Joachim Schnerf, traducere din limba franceză de David Aron, redactor – Andreea Olaru, este un roman intimist despre importanța transmiterii istoriilor de familie din generație în generație, cu atât mai mult cu cât ele joacă un rol major în cadrul Istoriei. Un proaspăt tată, pe nume Samuel, îi împărtășește fiului său abia născut povestea surorii bunicii sale, mătușa Rosa, supraviețuitoare a lagărului de la Auschwitz, care se pregătește de ultima reprezentație pe scena cabaretului său din Texas. Ea însăși evitase mult timp să vorbească despre trecutul ei: „Pentru Rosa, prezentul era singura aromă liniștitoare, restul avea gust de moarte.”

„**Vino cu mine la Ritz**”, autor Vasile Dubb, redactor – Ileana Buculei, cu o prefață de Emil Nicolae-Nadler, este un volum de proze scurte caracterizate de prefațator printr-o „oralitate șagălnică și relaxată”, care denotă „plăcerea autorului de a istorisi, de a învăli în poveste oameni și întâmplări, idei și fantezii, impresii și mitologice”. Nu lipsesc umorul, ironia, transpunerea unor subiecte religioase în registru comic, ca „pavăză împotriva sumbrelor amenințări, interdicții, previziuni ori blesteme”. Este o carte cu deschidere spre un public larg, prin numeroasele note explicative elaborate de autor în sprijinul cititorului.

„**O fantomă bântuie Europa: mitul iudeo-bolșevismului**”, autor Paul Hanebrink, traducere din limba engleză de Nicolae Drăgușin, redactor – Ileana Buculei, este o lucrare științifică în care se relatează evoluția și exploatarea mitului iudeo-bolșevismului, de la origini până în zilele noastre. Potrivit acestui mit, comunismul ar fi fost rezultatul unui complot evreiesc născut în Rusia începutului de secol XX, menit să distrugă națiunile Europei. Istoria lui Hanebrink începe cu mișcările contrarevoluționare care au zguduit Europa după Primul Război Mondial. Nici după Holocaustul fantoma iudeo-bolșevismului nu a dispărut, ci s-a adaptat și a devenit parte a lumii Războiului Rece, în prezent ea continuând să existe sub o altă formă.

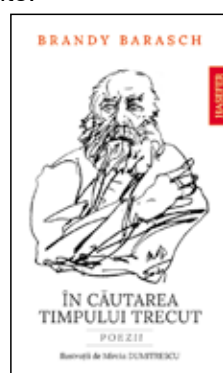
„**Cei care te iau și te duc...**”, autoare Meryl Ain, traducere din limba engleză de Cătălin Bosoi, redactor – dr. Claudia Bosoi, cu o prefață de Peninah Zilberman, este un roman care pune reflectorul pe viața de după Holocaust a supraviețuitorilor ajunși din Polonia în America. Este povestea familiei Lubinski: părinții Aron și Edyta (Judy) și cei doi copii – gemenele Johanna (JoJo) și Bronka. Aron Lubinski, evreu, fusese închis cu familia lui în ghetoul din Kielce, iar Edyta Wozniak, catolică, lucra în Rezistența poloneză. Aron este bântuit de trecut și refuză să le povestească fiicelor despre viața lui în Polonia. La vârsta de 15 ani, ele încep să-și folosească intuiția și să pună întrebări despre Holocaust.

„**Faiel vindecătorul și alte povestiri dintr-un secol de viață**”, de Mirjam Lia Bercovici, ediție alcătuită și îngrijită de Andrea Ghiță și Hava Oren, redactor – Ileana Buculei, este un volum omagial, realizat cu ocazia centenarului autoarei. Cartea cuprinde o selecție din scrierile publicate de Mirjam Lia Bercovici, cu talent și sensibilitate, în revista *Babel*. „Izvoarele din bogata experiență de viață și așternute pe pagina virtuală cu harul de povestitor, înțelepciunea și umorul autoarei, aceste scrieri reprezintă crâmpoșe de viață legate indisolubil de istoria frământată în care i-a fost hărăzit să trăiască”, afirmă cu îndreptățire editoarele volumului în cuvântul-înainte.

„**În căutarea timpului trecut: poezii**”, autor Brandy Barasch, cuvânt-înainte de Felicia Waldman, ilustrații de Mircia Dumitrescu, redactor – Andreea Olaru, reprezintă debutul în volum al autorului cunoscut ca regizor de teatru în România și Germania. „Versurile lui spun povestea nostalgică a unei lumi trecute, dar nu și uitate (și nu întotdeauna fericite). Sub pana sa revin la viață Avram Goldfaden, Anne Frank, Lazăr Șăineanu, Radu Gabrea sau chiar Dudeștii, cartier prin excelență evreiesc, cu amestecul lui peșteră de meseriași (loc de care este atât de legat sufletește, încât îi dedică nu doar unul, ci două poeme, unul în versuri și unul în proză)”, consemnează Felicia Waldman în deschiderea volumului.

Pentru comenzi ne puteți contacta pe e-mail, la adresa: difuzare@hasefer.ro

CLAUDIA BOSOI

Ligestezia. Musica Ricercata – un omagiu adus lui György Ligeti

Cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea compozitorului cu origini evreiești, György Ligeti, tânărul dirijor Gabriel Bebeșelea i-a dedicat acestuia festivalul *Musica Ricercata Op. 5*, care a avut loc între 20 și 26 iulie la Sibiu.

Gabriel Bebeșelea, dirijor principal al Filarmonicii de Stat „Transilvania” din Cluj-Napoca și al Filarmonicii „George Enescu” din București, este și directorul artistic al festivalului *Musica Ricercata*. În acest an, festivalul a stat sub semnul celebrării marelui compozitor al secolului al XX-lea, György Ligeti. Născut în 1923 lângă Sibiu (în localitatea Diciosânmartin – acum, Târnaveni), într-o familie de evrei maghiari, Ligeti a studiat Conservatorul la Cluj și a emigrat după Al Doilea Război Mondial la Budapesta și mai apoi la Viena, locuind o parte din viață și în Germania. După cum mărturisea și Gabriel Bebeșelea în cadrul podcastului „Vorbitorincii”, din păcate, Ligeti este, probabil, prea puțin cunoscut în România, deși poate fi catalogat ca fiind un „geniu al muzicii”.

Astfel, în cadrul proiectului *Musica Ricercata* (în traducere liberă: „muzică cercetată”), Gabriel Bebeșelea încearcă să aducă la lumină compoziții muzicale sau compozitori mai puțin studiați. În cazul de față, Ligeti a reprezentat provocarea festivalului din acest an, Gabriel Bebeșelea asumându-și misiunea de a-i face mai cunoscută pe plan local muzica pentru care Ligeti este apreciat la nivel mondial. Tot în cadrul aceluiași podcast, Gabriel Bebeșelea recunoștea faptul că însăși denumirea festivalului, *Musica Ricercata*, este inspirată de o partitură cu același nume, semnată de Ligeti.

Pentru cinefilii, Ligeti este cunoscut mai ales datorită filmelor regizate de Stanley Kubrick, și anume *2001: A Space Odyssey* și *Eyes Wide Shut*, în care a fost folosită muzica lui Ligeti drept coloană sonoră. Gabriel Bebeșelea a povestit și despre faptul că, la început, Stanley Kubrick a preluat muzica lui Ligeti fără să-i ceară dreptul. Ulterior, adaptarea muzicii lui Ligeti în filmele lui Kubrick s-a făcut prin cedarea drepturilor de autor, iar muzica de film a fost dramatic influențată de compozițiile îndrăznețe, avangardiste ale compozitorului evreu născut în România. Mai mult decât atât, și alți regizori cunoscuți au făcut apel la compozițiile originale și impactante ale lui Ligeti: Martin Scorsese în *Shutter Island*, Tim Burton în *Charlie and the Chocolate Factory*, Gareth Edwards în *Godzilla*.

Numele ediției din acest an a festivalului *Musica Ricercata* reprezintă un joc de cuvinte, pornind de la numele lui Ligeti și de la conceptul de sinestezie – *Ligestezia*. Vorbind despre cum a ajuns la acest titlu, Gabriel Bebeșelea menționa în cadrul unui interviu oferit revistei *Matca*: „Ligeti a fost un compozitor constructivist, iar «arhitectura» ediției pornește de la contopirea culorii cu sunetul.” În plus, Ligeti însuși a avut parte de experiența sinesteziei. Prin urmare, ediția dedicată memoriei lui Ligeti a reprezentat și un îndemn pentru public: să se bucure de o experiență totală a simțurilor, pentru a surprinde spiritul muzicii acestui compozitor mai puțin cunoscut în România.

În toate cele șapte zile de festival a fost cântată una dintre compozițiile lui Ligeti, compusă în 1962 și intitulată *Poem simfonic pentru 100 de metronoame*, un experiment muzical asupra trecerii timpului.

CRISTIAN VECHIU

Pledoarie pentru un critic marxist

În august 2021 s-au împlinit 100 de ani de la nașterea lui Ovid S. Crohmălniceanu (pseudonimul lui Moise Cahn) – și am scris atunci la această rubrică despre cum, în opinia mea, nu sunt doi „avatari” ai criticului și istoricului literar, unul marxist și deci „rău” și altul, mai vârstnic, „vindecător” de marxism și deci „bun”. Ar fi greu să credem că un intelectual se desparte deodată și definitiv de ideea lui anterioară, de sistemul personal de repere și valori. Când asemenea despărțiri totuși se produc, ele nu sunt bruște și nu iau forma răsucirii la 180 de grade, pentru a se susține idei complet opuse celor anterioare. Un intelectual veritabil nu e unameleon. De ce, prin urmare, să-i cerem lui Crohmălniceanu retroactiv să fi renunțat la marxism, pentru a deveni, în viața lui socială, un anticomunist, iar în modul de a evalua literatura, un critic estet și estetizant?

În realitate, lipsit de cameleonismul care nu le-a fost străin altor colegi de breaslă, Ovid S. Crohmălniceanu a fost, ca și Ion Ianoși, marxist până la capătul vieții sale, nemaipucând însă (fiindcă a murit în 2000) noua generație de tineri critici și gânditori marxisti, pentru care marxismul nu a fost ceva impus din afară, ci o opțiune individuală. Firește că nu toți criticii de azi împărtășesc marxismul și sistemul lui de referință (eu însumi sunt afiliat direcției Maiorescu în cultura română, nu celei a lui Gherea), dar diversitatea aceasta a modurilor de înțelegere și interpretare mi se pare foarte importantă pentru metabolismul nostru cultural. Vai de cultura unde există un singur mod de înțelegere a societății și a literaturii, o singură grilă!

Profil de scriitor

În *Literatura română între cele două războaie mondiale*, sinteza fundamentală pentru domeniul nostru a lui Crohmălniceanu, se poate observa cum analiza textelor, a operelor, e dublată de o contextualizare care lipsește, cel mai adesea, din istoriile noastre literare. G. Călinescu în a lui face biografii minuțioase unor scriitori, uneori le descrie locul de baștină, altele le urmărește genealogia, conturează niște personaje surprinse în propriile vieți; dar o reconstituire atentă a epocii, în aspectele ei sociale, politice, economice, nu apare decât rareori. La Crohmălniceanu, dimpotrivă, textul literar este desprins mai mereu din tabloul epocii sau al perioadelor istorice în care a trăit autoarea ori autorul lui. Opera literară nu este înțeleasă doar ca un produs al genialității artistice, eventual în confruntare cu epoca, dacă nu în indiferență la ea; ci ca un produs al unui creator prins inevitabil în sistemul social și societal, chiar și când operele lui o transcend. Altfel spus, o operă literară poate fi liberă de regimul în care a apărut; dar autorul ei, nu. Nu pot să nu-i dau dreptate marxistului Crohmălniceanu în această privință, fără a fi marxist. Cât de sărăcită ar fi, de exemplu, interpretarea operei lui Ion D. Sîrbu sau a lui Norman Manea dacă am ignora experiențele lor existențiale (deportare în Transnistria și exil la Manea, detenție politică la Sîrbu) și am citi exclusiv „estetic” *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal ori Întoarcerea huli-ganului*.

Citind sintezele lui Lovinescu, făcute dintr-un unghi liberal, și pe cea a lui Crohmălniceanu, făcută dintr-unul marxist, vom înțelege mai bine și trecutul nostru, și literatura română; și, totodată, cât de importantă este diversitatea de opinii, idei și perspective critic-istoriografice.

DANIEL CRISTEA-ENACHE

ÎN ATENȚIA SUPRAVIEȚUITORILOR HOLOCAUSTULUI

Dacă vă numărați printre supraviețuitorii Holocaustului, care nu au primit nicio plată compensatorie (fie de la Claims Conference, fie de la guvernele german ori austriac), vă rugăm să ne sunați fără întârziere. Este posibil să aveți dreptul la o astfel de plată.

Claims Conference a negociat cu guvernul german următoarea liberalizare a criteriilor pentru acordarea fondurilor compensatorii:

FOND PENTRU GREUTĂȚI (HARDSHIP FUND) - PLATĂ SUPPLEMENTARĂ. Evreilor victime ale naziștilor, eligibili la Fondul pentru Greutăți, li s-au aprobat Plăți Suplimentare anuale de 1.200 de euro, din 2023 până în 2027. Dacă ați primit deja o plată Suplimentară în contul Fondului pentru Greutăți (adică plăți de 2.400 de euro de-a lungul a doi ani), nu trebuie să aplicați din nou. Va trebui doar să dovedeți că sunteți în viață. Vă rugăm să vă înregistrați pe platforma Paneem pentru plata din 2023 (operațiune care va trebui repetată în fiecare an, până în 2027). Dacă v-ați mutat sau nu ați primit vești de la noi, vă rugăm să ne contactați. Dacă nu ați mai aplicat până acum, termenul-limită pentru plata pe 2023 este 31 decembrie 2023.

Supraviețuitorii Holocaustului, care până acum nu erau eligibili pentru a primi Plăți Suplimentare din Fondul pentru Greutăți, întrucât au primit deja o plată unică din partea guvernului german (de exemplu, de la Länderharterfonds), sunt de acum eligibili să aplice pentru a primi Plata Suplimentară.

Supraviețuitorii care primesc o pensie din partea guvernului german sau austriac pentru persecuțiile suferite în timpul Holocaustului (BEG, Articolul 2 al Fondului, Programul Specific Regional - RSP, Pensia pentru Victimele Austriece - Opferausweis)

Claims Conference ועידת התביעות
The Conference on Jewish Material Claims Against Germany

nu sunt eligibili pentru a primi Plăți Suplimentare din Fondul pentru Greutăți.

GHEOURI DESCHISE RECENT RECUNOSCUTE. Supraviețuitorii evrei ai Holocaustului care au fost persecutați timp de cel puțin trei luni în ghetourile deschise nominalizate mai jos pot fi eligibili pentru o pensie lunară în baza Articolului 2 sau a Fondului CEE:

- în România, supraviețuitorii persecutați la București, Adjud, Beiuș, Blaj, Caracal, Dumbrăveni, Făgăraș, Hațeg, Luduș, Mediaș, Nălaț-Vad, Oravița, Păcliuș, Pitești, Sărmașu, Sighișoara, Târnăveni, Tinca, Turnu-Severin, Arad, Brăila, Brașov, Buhuși, Călărași, Deva, Dorohoi, Fălticeni, Huși, Ilia, Lugoj, Ploiești, Podu Iloaiei, Sibiu, Suceava, Târgu Frumos, Timișoara, Turda, Alba Iulia, Bacău, Bârlad, Botoșani, Buzău, Constanța, Craiova, Focșani, Galați, Hârlău, Iași, Pașcani, Piatra Neamț, Roman, Râmnicu Sărat, Ștefănești, Târgu Mureș, Târgu Neamț, Tecuci și Vaslui, între august 1941 și august 1944;

- în Bulgaria, supraviețuitorii persecutați în Dobrici, Kazanlâc, Kărgali, Lovci, Nevrokop (Goțe Delcev), Nicopole, Plovdiv, Popovo, Preslav, Provadia, Târgoviște și Iambol, între septembrie 1942 și septembrie 1944.

În plus, toți beneficiarii de pensie care s-au aflat într-unul dintre ghetourile deschise de pe teritoriul României sau al Bulgariei, numite mai sus, născuți după 1 ianuarie 1928, pot avea dreptul la o plată unică din Fondul pentru Copilul Supraviețuitor, administrat de Claims Conference.

Notă: evreii victime ale naziștilor

din aceste ghetouri deschise de pe teritoriul României și al Bulgariei pot avea, de asemenea, dreptul la o pensie din ZRBG

(Pensia de Ghetou). Această pensie nu este administrată de Claims Conference. Vă rugăm să contactați ambasada sau consulatul german aflat în apropierea dvs. sau să consultați linkul: <https://www.germany.info/us-en/service/07-Pension/ghetto-financial-compensation/920638>

FONDUL COPILULUI SUPRAVIEȚUITOR. În plus față de ceilalți aplicanți eligibili menționați mai sus, Fondul Copilului Supraviețuitor poate oferi o plată unică celor care se numără printre cei O Mie de Copii, plată care se poate ridica la 2.500 de euro (aproximativ 2.500 de dolari) de persoană. Aproximativ 1.400 de copii au fost siliți să-și lase părinții în urmă, atunci când au fost salvați din Germania nazistă sau din țările ocupate de naziști și duși în SUA. Vă rugăm să ne contactați pentru a afla detalii cu privire la eligibilitate.

PLĂȚI CĂTRE SOȚII BENEFICIARILOR DECEDAȚI AI ARTICOLULUI 2/FONDULUI CEE. Claims Conference va oferi plăți soților eligibili ai beneficiarilor decedați ai Articolului 2/Fondului CEE. Soțul unui beneficiar al Articolului 2/Fondului CEE poate, la moartea acestuia din urmă, să primească plăți timp de 9 luni, achitabile în 3 tranșe trimestriale, dacă se întrunesc următoarele condiții:

1. Soțul este în viață la data plății;
2. Soțul era căsătorit cu beneficiarul Articolului 2/Fondului CEE la momentul decesului acestuia din urmă;
3. Beneficiarul Articolului 2/Fondului CEE a decedat în timp ce primea o plată din cadrul programului.

Soțul supraviețuitorului Holocaustului

trebuie să fie în viață la momentul fiecărei plăți. Alți moștenitori, inclusiv copiii, nu au dreptul de a primi niciun fel de plată. Pentru a descărca un formular de aplicare de pe site-ul nostru, vă rugăm să accesați site-ul: www.claimscon.org/apply

Guvernul german a fondat un program similar pentru soții supraviețuitori, de pensii lunare care să compenseze suferințele Holocaustului, în baza Legii Federale Germane de Despăgubire, a altor legi federale germane de compensație sau programe guvernamentale (numite uneori *Wiedergutmachung*), pentru supraviețuitorii Holocaustului care au decedat la 1 ianuarie 2020 sau mai târziu. Pentru mai multe informații, vă rugăm să folosiți programul BADV sau să descărcați formularul de aplicație de pe linkul: <https://www.badv.bund.de/DE/OffeneVermögensfragen/uebergangsleistungenEhegattenNSO-pfer/antrag.html>

PENSIE PENTRU PERSECUȚII ÎNTR-O REGIUNE SPECIFICĂ (RSP). Un program de pensii a fost creat pentru supraviețuitorii care actualmente nu primesc pensii și care timp de cel puțin trei luni: (1) s-au aflat sub asediul Leningradului; (2) au fost persecutați în România; (3) se ascundeau în Franța. Li se aplică aceleași criterii pentru venituri/bunuri din Articolul 2/Fondul CEE. Îndeplinirea criteriilor de persecuție RSP vor îndreptăți supraviețuitorul să primească o plată din Fondul pentru Copilul Supraviețuitor, dacă îndeplinește criteriul de vârstă (născut în sau după 1928).

Claims Conference
Postfach 90 05 43 60445
Frankfurt am Main, Germania
Tel: +49-69-970-7010 Fax: +49-69-9707-0140
E-mail: A2-HF-CEEF2@claimscon.org

L-am întâlnit pe Martin Salamon, directorul ICR Tel Aviv, la Borsec unde, împreună cu familia, își petrece o parte din concediu. După ce ne-am așezat la o cafea să mai bârfim, nu m-am putut abține să nu-l întreb despre planurile de viitor ale Institutului Cultural, cel puțin până la finele acestui an.

- Avem câteva programe tradiționale. Astfel, *Strada românească* o organizăm la fel ca în anii trecuți. Deosebirea este că, în acest an, ca loc de desfășurare a fost aleasă Roș Pina, localitate fondată de olimii din România, din Moinești. Înainte, ani de-a rândul, festivalul a fost la Zihron Iacov. Ne-am mutat la Roș Pina deoarece anul trecut s-au împlinit 140 de ani de la înființarea localității.

Imediat după *Strada românească*, începând cu 9 sau 10 octombrie, va urma *Festivalul filmului românesc* în cadrul căruia aducem, la toate cele șapte cinemateci din Israel, creații reprezentative ale noului val al cinematografului românesc. Și sperăm să

ICR Tel Aviv: program bogat până la sfârșitul anului

fie prezenți cât mai mulți protagoniști, actori și regizori care, după proiecții, să aibă posibilitatea să discute cu publicul israelian. Și dacă tot vorbim de 9 octombrie, este încă un prilej de a evoca Holocaustul din România, deoarece este ziua în care se comemorează această tragedie a evreilor români. În acest an vom organiza o expoziție colectivă a mai multor artiști plastici israelieni, originari din România, tematica fiind Holocaustul. Este aceeași expoziție prezentată la Iași în lunile mai și iunie, cu ocazia Marșului Vieții organizat cu prilejul comemorării Pogromului de la Iași. Un alt eveniment asociat cu ziua de 9 octombrie va fi prezentarea volumului *10 povestiri despre Pogromul de la Iași* la care unul dintre cei 10 coautori, fostul ministru de externe Adrian Cioroianu, va fi prezent la Tel Aviv.

Alte proiecte ale ICR sunt legate de Ziua Națională a României, din decembrie. De exemplu, concertul tradițional de gală de la Ierusalim. În acest an intenția este ca programul să fie construit în jurul muzicii de film a lui Vladimir Cosma, compozitor francez evreu de origine română, cu participarea marelui artist Marius Preda, al cărui instrument preferat este țambalul. El va fi acompaniat de Orchestra simfonică de la Ierusalim, sub bagheta dirijorului Ionuț Pascu. Mai avem intenția de a organiza un eveniment legat de Timișoara, capitala culturală europeană care se va alătura celor trei pe care le-am avut. De asemenea, de Ziua Limbii Române am invi-

tat-o pe scriitoarea timișoreană Corina Ozon. Vreau să menționez totuși că încă de pe acum avem conturate și evenimente pentru 2024. Toate acestea în speranța unui buget adecvat care, din păcate, este același ca înainte de pandemie.

- Cine formează publicul evenimentelor de la ICR?

- Publicul ICR, prin Legea de Înființare, nu este diaspora românească din străinătate. Publicul-țintă căruia i se adresează ICR cu programele, cu oferta culturală pe care o prezintă este publicul general consumator de cultură pe care încearcă să-l convingă de valoarea culturii române. Dar aici trebuie să subliniem că Israelul este o excepție, ne adresăm totuși și unui public vorbitor de limbă română, deoarece comunitatea originarilor din România este altceva decât diaspora ro-

mânească din vestul Europei. Vorbim de cetățeni ai statului de reședință, care nu au emigrat din motive economice sau politice, au rămas români ca cetățenie și apartenență culturală, devenind cetățeni ai statului, respectiv ai Israelului. Așadar, ei fac parte din publicul general israelian. Din păcate, vorbitorii originari din România sunt tot mai puțini, iar urmașii lor nu mai vorbesc românește. Sunt totuși programe unde nu se pune problema limbii și unde vin și aceștia, de pildă expozițiile, concertele sau *Strada românească* unde mulți participanți ne spun că au avut un bunic sau străbunic provenind din România. La festivalul *Strada românească* a fost o revelație să vedem cum ei vin cu miile din toate colțurile Israelului.

A consemnat
EVA GALAMBOS

Capital Jewish Museum: un nou muzeu evreiesc la Washington

Capitala SUA, unde trăiesc evrei începând din anul 1790, numărul lor ajungând în prezent la 300.000, avea nevoie de un nou muzeu care să le illustreze istoria. Ridicat în peste cinci ani, acesta a fost inaugurat la 9 iunie a.c. Muzeul descrie istoria expansiunii comunității evreiești din Washington în Maryland și în suburbiile din Virginia și prezintă condițiile în care această expansiune a avut loc, dar și restricțiile care au interzis evreilor să se stabilească în anumite zone.

Soarta schimbătoare a evreilor americani este cel mai bine ilustrată de data deschiderii muzeului, deoarece, la 9 iunie 1876, Ulysses Grant a fost primul președinte american care a pășit într-o sinagogă, cu prilejul inaugurării noii clădiri aparținând congregației Adas Israel. Numai că, cu 14 ani în urmă, ca general unionist, Grant i-a expulzat pe evreii din Paducah, Kentucky, acuzându-i de speculă de război. Președintele Abraham Lincoln a retras ordinul, considerat drept cea mai dură reglementare antievreiască din întreaga istorie americană.

Esther Safran Foer, președinta muzeului, sublinia: „La aproape 150 de ani după dedicarea primei sinagogi construite, Capital Jewish Museum

face, la propriu și la figurat, legătura între istoria trecută, prezentă și viitoare a Washingtonului evreiesc.” Ea spunea că prezența lui Grant în clădirea Adas Israel ilustrează cel mai bine progresul istoric al evreilor americani: „A rămas trei ore în sinagogă, în ciuda căldurii, și a făcut și o donație generoasă”, povestea ea.

În centrul muzeului se găsește reprodusă clădirea din 1876, inaugurată de Grant. Ultimul etaj al muzeului adăpostește sanctuarul cu jilțurile originale.

Expoziția permanentă prezintă alte aspecte ale istoriei evreilor din Washington, de exemplu jurnalul Eugeniei Levy Phillip, arestată și acuzată de spionaj în favoarea sudiștilor, sau informații despre rabinul Jacob Frankel, primul rabin militar din timpul războiului civil, numit de Abraham Lincoln. O expoziție interactivă prezintă un

Seder la care musafirii sunt încurajați să dezbată teme ca imigrarea, Israelul și drepturile civile. O parte din muzeu prezintă astfel de debateri și pe alte subiecte, inclusiv avortul.

O zonă importantă a muzeului este dedicată lui Ruth Bader Ginsburg, prima judecătoare evreică la Curtea Supremă, expoziția prezentând viața și

cariera ei extraordinară. O altă colecție apreciată ca fiind deosebit de valoroasă o reprezintă documentele avocatei Judy Heumann, militantă pentru drepturile persoanelor cu dizabilități. Mai întâi a fost reprezentanta lor, apoi, atât în cadrul administrației Capitalei, cât și în guvernul federal a contribuit la elaborarea legilor pentru aceste drepturi.

A crescut numărul femeilor arabe din Israel, absolvente de facultate

Potrivit unui raport publicat de Ministerul israelian al Muncii și Problemelor Sociale, în ultimul deceniu a crescut numărul femeilor arabe israeliene, între 30 și 34 de ani, licențiate sau cu studii mai înalte, ele reprezentând 25% din total. În același timp, numărul bărbaților arabi israelieni cu studii superioare a crescut mai puțin, de la 9% la 11%. Raportul arată de asemenea că creșterea numărului de femei educate nu se referă numai la tinere care ajung la vârsta terminării studiilor, ci și la cele din categoria de vârstă de 40 de ani. „Femeile mai în vârstă au decis să-și completeze studiile universitare”, declara Roni Schnitzer, directorul departamentului de strategie din cadrul Ministerului Muncii. El a explicat și că foarte mulți bărbați urmează mai ales cursuri de pregătire care nu necesită educație academică, de exemplu în construcții, electricitate sau mecanică.

Cu toate că diferența în domeniul educației între femeile arabe și evreice s-a mai redus în ultimii ani, rămâne semnificativă comparația în cadrul societății evreiești neortodoxe, chiar dacă este vorba de bărbați. Astfel, 52% dintre femeile evreice și 35% dintre bărbații evrei în categoria de vârstă de 30-34 de ani sunt licențiați.

Între femeile arabe și cele evreice există deosebiri și în ceea ce privește alegerea tematicilor studiate. Tinerele arabe aleg mai mult decât tinerele evreice pedagogia, limbile străine și profesii paramedicale. În domeniile științifice, inginerie și drept numărul tinerelor arabe este semnificativ mai scăzut decât al evreicelor tinere.

Raportul subliniază că creșterea numărului femeilor arabe care au obținut o licență corespunde și cu creșterea generală a ratei lor de angajare. Dacă la începutul anilor 2000 abia o cincime dintre femeile arabe aveau un loc de muncă, astăzi 40% dintre ele muncesc. Și dacă în cadrul populației feminine generale în jurul vârstei de 50 de ani se înregistrează o scădere în ocuparea locurilor de muncă, numărul femeilor arabe din aceeași categorie de vârstă care muncesc continuă să crească.

Se constată un raport direct între nivelul de educație și posibilitatea de angajare a femeilor arabe, rata de angajare a licențiatelor fiind dublă față de cele care au doar bacalaureatul. În ceea ce privește bărbații arabi, ei își găsesc un loc de muncă indiferent de nivelul de educație, rata fiind de 74%.

În schimb, este foarte mare numărul tinerilor arabi din categoria de vârstă de 18-24 de ani, care nici nu studiază nici nu lucrează, procentul fiind de 32%.

Pagină realizată de
EVA GALAMBOS

Expoziție despre taberele DP de după Al Doilea Război Mondial

Viața în taberele DP (*displaced persons*, foști deținuți în lagărele naziste sau refugiați) a fost prezentată într-o expoziție organizată de Muzeul Evreiesc din München și de Muzeul Orășenesc. Intitulată „Apatrizii din München: cei care au supraviețuit după 1945 și fără o patrie”, cele două expoziții din muzeele de mai sus, care vor fi deschise până în ianuarie 2024, prezintă povestea a zeci de mii de apatrizi, evrei și neevrei, aflați pe teritoriul Germaniei de după război. Este primul proiect care se concentrează asupra vieții tuturor acestor oameni care au fugit, a trebuit să-și părăsească locurile natale sau au fost deportați în timpul celui de Al Doilea Război Mondial și care, după 1945, s-au trezit la München și în împrejurimi.

După capitularea Germaniei, în Germania, Austria și Italia se găseau peste 8 milioane de persoane din această categorie. Pentru 250.000

de evrei, aproximativ 75.000 în Germania, taberele DP, administrate de autoritățile aliate și de UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration), au fost locuri unde puteau să se refacă fizic, să-și regăsească familiile sau să-și creeze familii noi.

Dar chiar dacă ofereau apatrizilor un nou început, taberele, multe dintre ele organizate în fostele lagăre naziste, erau neprietenoase. Se întâmpla ca evreii DP să se afle împreună cu foștii lor gardieni. Președintele Truman a trimis o oficialitate americană să cerceteze situația, pe care a găsit-o tragică. „Așa se prezintă acum lucrurile, pare că-i tratăm pe evrei așa cum i-au tratat nazii, doar că nu-i exterminăm, scria trimisul american în 1945. Mulți sunt în lagăre de concentrare, sub paza noastră în locul celor din SS.” Ca soluție, generalul Eisenhower, comandantul forțelor americane din Europa, a dispus separarea evreilor de neevrei și le-a îmbunătățit condițiile de viață, găzduindu-i în localități. Însă în pofida greutăților, mulți erau fericiți că au fost eliberați.

La München, imediat după război se aflau 100.000 de persoane apatride, dintre care 5.000 de evrei. După desființarea taberelor, în 1950 mulți au emigrat în SUA sau Israel. Aproximativ 20.000 au rămas în Germania și, împreună cu un mic număr de evrei care au supraviețuit ascunzându-se, au format comunitatea evreiască germană de după război.

Cele două muzee au dorit să facă cunoscut acest capitol din istorie, de aceea oferă un program de evenimente și indică 40 de locuri din oraș unde refugiații se adunau pentru a studia sau pentru evenimente religioase, unde se tipăreau ziare evreiești și acționau organizații evreiești de asistență. Obiectele expuse provin din colecțiile muzeelor sau au fost împrumutate chiar de foștii DP. La rândul său, Deutsche Welle a produs un film despre persoanele apatride din Landsberg.

„Sperăm ca vizitatorii să afle ce s-a întâmplat, astfel ca acest lucru să nu se mai repete. Dar timpurile nu sunt prea bune pentru aceste speranțe”, a declarat unul dintre foștii DP.

Încă 78 de entități din lume au adoptat definiția de lucru a antisemitismului

Un raport al CAM (Combat Antisemitism Movement – Mișcarea de Combater a Antisemitismului) a arătat că, în primele șase luni ale acestui an, 78 de organisme guvernamentale și ONG-uri au adoptat definiția de lucru a antisemitismului. Adoptată mai întâi de OSCE, definiția de lucru a antisemitismului, elaborată de IHRA, subliniază că „antisemitismul este o percepere a evreilor, care poate fi formulată drept ură împotriva evreilor” și include o listă de exemple de la negarea Holocaustului la respingerea dreptului evreilor la autodeterminare. Definiția este folosită de sute de instituții guvernamentale, inclusiv Departamentul de Stat, UE și ONU, și este susținută de parlamentari din întreaga lume. Astfel, definiția IHRA este preluată de 1192 de entități, un număr „care ilustrează acceptarea și folosirea pe scară largă a acestei definiții”, indică Raportul. Printre cei care s-au alăturat în ultimul timp figurează Dakota de Nord și Arkansas din SUA, Parlamentul Latino-American, Primăria din Kansas, provincia Jujuy din Argentina, multe universități, precum cea din Melbourne, Australia, Split din Croația, Universitatea Catolică Santa Maria la Antigua din Panama.

În 2023, numeroase ONG-uri au lansat un apel către platformele de pagini de socializare și alte companii de jocuri să preia definiția IHRA, în condițiile proliferării conținutului antisemit de pe platformele lor. În această categorie au fost nominalizate platformele TikTok și Twitter; acesta din urmă, de la preluarea de către Elon Musk, a renunțat la eliminarea materialelor cu conținut antisemit.

Populația Israelului este de aproape 10 milioane

În ajun de Roș Hașana, Biroul Central de Statistică din Israel publică situația demografică a țării. În acest an, populația Statului Israel a ajuns la 9,795 milioane. Din această cifră, 73% sunt evrei, 21% arabi și 6% alte minorități.

Comparativ cu anul precedent, populația a crescut cu 200.000 de persoane. Exprimat în cifre, 7.181.000 de persoane sunt evrei, 2.065.000 sunt arabi, iar 549.000 alte minorități.

Dintre evreii care au împlinit sau au depășit 20 de ani, 44,2% se declară seculari, 21% tradiționali, dar nu neapărat practicanți, 11,7% tradiționali și practicanți, 11,5% religioși și 10,8% ultraortodocși sau haredi.

Se așteaptă ca în 2024 populația Israelului să atingă cifra de 10 milioane, apoi 15 milioane la un secol după crearea Statului Israel și 20 de milioane în 2065.

Golda la Festivalul Filmului de la Ierusalim

Inspirat din memoriile Goldei Meir, una dintre fondatoarele Statului Israel renăscut (alături de președinta WIZO, Rachel Cohen Kagan, Golda este una dintre cele două femei care semnează, la 14 mai 1948, Declarația de Independență a Statului Israel), filmul care-i poartă numele, prezentat în premieră absolută la Festivalul de Film de la Berlin și în premieră israeliană la Festivalul de Film de la Ierusalim, se concentrează pe rolul-cheie al protagonistei în Războiul de Iom Kipur din 1973, război din care Israelul a ieșit învingător, dar a suferit pierderi mari: 2.700 de vieți.

Există în film (scenariul – Nicholas Martin) elemente de fundal, extrase din carte. Prima amintire care nu a rămas o vreedată: o noapte de pogrom trăită la 8 ani, în Ucraina aparținând atunci fostului Imperiu Țarist. Golda s-a născut la Kiev, în 1898. „Nu înțelegeam prea bine ce înseamnă pogrom. Știam că are legătură cu faptul că eram evrei și că lucruri groaznice ne amenințau din clipă-n clipă. Tata încerca disperat să baricadeze ușa de la intrarea casei pe care o împărțeam cu altă familie de evrei. De afară răz-băteau răcnete neomeneste.”

La scurt timp după acea noapte, familia emigrează în America. Golda absolvă Școala Normală din Milwaukee. Adolescența ia parte în casa Șenei, sora ei din Denver, la discuții pasionate, purtate de prietenii sioniști ai surorii sale: ce ar putea face fiecare ca

să se apropie ziua în care să-și vadă visul cu ochii, căminul evreiesc, unde să trăiască liber, în siguranță.

În 1921 tânăra aderă la mișcarea sionistă de stânga. Împreună cu soțul ei pleacă în Medinat Israel, aflat încă sub mandat britanic. Își face remarcate calitățile de lider chiar de când se stabilește în kibbutz Merhavia. Golda joacă un rol important în conducerea Agenției Evreiești în timpul celei de a doua conflagrații mondiale și în primii ani de după război. În 1949 este aleasă în Knesset; până în 1956 deține poziția de ministru al muncii. Între 1956-1966 reputează succese însemnate ca ministru de externe. În 1969 devine prim-ministru.

Filmul este bazat pe declarațiile Goldei Meir în fața Comisiei constituite după Războiul de Iom Kipur cu scopul de a investiga evenimentele care au dus la declanșarea și la faptul că, inițial, Israelul a pierdut teren în fața inamicului. Comisia a fost condusă de președintele Curții Supreme, Shimon Agranat. Se pare că Golda Meir nu a acționat suficient de rapid la informațiile primite din partea Mossadului: posibilitatea ca Egiptul și Siria să atace Israelul. La 2 aprilie 1974 este prezentat un raport preliminar al Comisiei. După o săptămână, Golda

își depune demisia. Îi succede Itzhak Rabin. Pentru evitarea unor situații similare cu cele intervenite în timpul Războiului de Iom Kipur, conducerea Israelului decide formarea unui Consiliu de Securitate, care funcționează din 1999.

Pentru interpreta rolului Goldei, regizorul israelian Guy Nattiv a ales-o pe Helen Mirren, distinsă cu două Oscaruri, premiile Bafta, Emmy, Tony, titlul de Dame Commander of the Order of the British Empire (DBE) acordat pentru rolul Reginei Elisabeta a II-a în *The Queen*. Helen a asimilat cu finețe intențiile regizorale: focalizarea pe momentele tensionate din cele 19 zile de

război, situațiile dificile cărora Golda a trebuit să le facă față: să conducă un cabinet care o privea cu scepticism; să păstreze echilibrul în relațiile complexe cu secretarul american de stat Henry Kissinger (Liev Schreiber, în film).

Directorul artistic al Festivalului de Film de la Ierusalim, Elad Samorzik, a numit filmul o producție internațională impresionantă, care analizează sensibil și totodată obiectiv cele mai hotărâtoare zile ale vieții uneia dintre personalitățile-cheie din istoria Israelului modern.

IULIA DELEANU

„Cred că Dobrogea are nevoie și merită un teatru național”

Interviu cu directorul Teatrului de Stat din Constanța, Erwin Şimşensohn

Cu o istorie de peste 70 de ani, dar după foarte mulți ani în care s-a aflat într-un con de umbră, Teatrul de Stat Constanța (TSC) a avut cea mai spectaculoasă evoluție din ultimii ani, primind premiul pentru cel mai bun spectacol al anului la Gala Premiilor UNITER, pentru *Seaside Stories* în regia lui Radu Afrim. Într-o epocă în care mai mult se distruge, este cu atât mai vizibil când cineva construiește, iar evoluția Teatrului de Stat Constanța este legată de preluarea mandatului de manager de către regizorul Erwin Şimşensohn care spune că i s-a părut tentant și provocator să vină undeva unde era loc pentru dezvoltare: „Ideea de a merge director la un teatru care deja e foarte bine nu mi se pare la fel de atractivă. Aici era loc de construit. Și nu am luat-o de la zero, pentru că exista o trupă bună, erau și alte lucruri bune, dar, într-adevăr, teatrul nu era la adevăratul lui potențial. Și apoi, a contat faptul că era clar că autoritatea locală își dorea să schimbe cu adevărat ceva.”

Și, într-adevăr, la Teatrul de Stat Constanța s-au schimbat multe. Acum teatrul are o trupă tânără și puternică, ce funcționează într-o perfectă simbioză cu trupa veche. Sala mare este într-un proces complex de restaurare, prelungit de faptul că, sub foaier, s-au descoperit urme din zidul cetății antice Tomis. Pe durata reconstrucției, teatrul și-a amenajat o sală studio care în această toamnă va fi și ea reabilitată. Și în această vară, TSC a organizat Stagiunea Estivală a Artelor Spectacolu-lui, care a programat peste 40 de evenimente în 7 săptămâni, majoritatea în aer liber, spectacole invitate din țară și din străinătate.

La început de stagiune, chiar dacă ambele săli sunt în reconstrucție, planurile nu sunt mai puțin spectaculoase, urmând să monteze la Constanța regizorul Andrei Șerban, să revină Radu Afrim, dar și Ada Milea, și tineri regizori deja cunoscuți spectatorilor constănțeni, care sunt atrași la teatru prin cele mai moderne metode de marketing, programe comunitare sau de accesibilizare a spectacolelor pentru toate categoriile de public.

În acest context, l-am întrebat pe Erwin Şimşensohn care consideră că sunt elementele unei rețete de succes în managementul cultural de azi: „Trebuie să fie foarte dinamic și flexibil, pentru că lucrurile se schimbă într-un ritm extrem de alert. E nevoie de multă diplomatie în relația cu autoritatea, dar și cu presa. E nevoie de o conectare permanentă la dinamica societății, fiindcă azi, ca manager, nu poți fi doar un artist care nu vede lumea în care trăiește, care nu înțelege mecanismele economice, așa cum în

teatru îmi e greu să văd un manager neconectat la lumea artistică. Cred că e nevoie de un efort foarte mare de a fi permanent conectat la ce se întâmplă în lumea culturală, atât în țară, cât și în străinătate, de a înțelege și urmări trendurile, dar și ce înseamnă marketingul, cercetarea și radiografierea publicului existent și potențial și toate tehnicile de deschidere către comunitate. Pe scurt, cred că e nevoie de foarte multă muncă.”

Și dacă vorbim despre evoluția extraordinară a Teatrului de Stat Constanța, în contextul în care Dobrogea este singura regiune istorică fără un teatru național, l-am întrebat pe Erwin Şimşensohn dacă acesta poate fi un scop pentru următorii ani: „Mi-aș dori ca teatrele naționale să redevină reprezentative pentru regiunile istorice ale României, pentru că fiecare are o anumită identitate. Cred că Dobrogea are nevoie și merită un teatru național și eu sper să obținem acest lucru, având în vedere tot ce s-a întâmplat aici în ultimii ani. Constănenții merită să-și îndeplinească visul asta pe care îl au de decenii.”

După patru ani dedicați în principal managementului, Erwin Şimşensohn îi invită acum pe spectatorii din București să îi vadă spectacolele montate în 2023: *Scripcarul pe acoperiș*, de Sheldon Harnick, Jerry Bock și Joseph Stein, la Teatrul „Csíki Játékszín” din Miercurea Ciuc, programat pe 30 septembrie la Teatrul Odeon, în cadrul BukFeszt – Festivalului Teatrelor Maghiare la București –, și pe 29 septembrie la Teatrul Nottara avanspremiera spectacolului *Ultima oră* de Mihail Sebastian, regizorul afirmând că este pasionat de dramaturgia lui Sebastian „pentru că vorbește foarte mult pe sufletul meu, are extrem de mult romantism, candoare, nostalgie, pasiune, se joacă mult cu suferințele oamenilor, cu pasiunile lor, îi place să răscolească în interiorul sufletelor și dorințelor. Nu e nimic la suprafață. Merge mereu în profunzime. Nimeni nu reușește să rămână ascuns, să se protejeze. Toate personajele lui Sebastian devin extrem de vulnerabile, pentru că autorul le desface ca un chirurg, după care le coase la loc. Și totul devine extrem de visceral, pasional și pasionat, dar în același timp păstrând foarte multă candoare și umor, iar joaca asta a lui, între umor și tristețe, este ceva absolut, ieșind din comun. Iubesc dramaturgia lui Sebastian și mi-am propus să fac integrala pieselor lui. Mi-a mai rămas doar *Insula*. Și mi-ar plăcea să găsec un teatru unde să pot pune în scenă o dramatizare a *Jurnalului* lui Sebastian, care mi se pare că are premisele unui spectacol de teatru foarte bun.”

RALUCA RĂDULESCU

Oppenheimer – un Prometeu al secolului XX

Christopher Nolan a generat, în calitate de scenarist și regizor, una dintre revelațiile cinematografice ale anului 2023. *Oppenheimer* conferă spectatorului senzația unei intimități cu personajul Oppenheimer, fără însă a implica omul de știință, fizicianul, cu particularități de gândire perfect calibrate științific.

Cillian Murphy, extrem de dramatic și pertinent, își seduce audiența cu flash-uri din tinerețea lui Robert J. Oppenheimer, conferindu-i rând pe rând caracteristicile unui om, înainte de a accede în sfera olimpică. El este analizat printr-o succesiune de ipostaze cu caracter sincron, dense, fără însă a epuiza substratul revelator. Un film biografic despre creatorul bombei atomice ar putea suna prea simplist pentru ceea ce reprezintă filmul cu adevărat – o experiență intelectuală multidimensională. Cele trei paliere distincte – personal, științific și politic – reconstruiesc viața unui personaj complex.

Nu este, după cum în mod firesc am fi tentați să credem, o altă peliculă despre viața unui savant, ci mai curând unul despre viața de după moarte. Deși în mod conștient nu este inserată nicio scenă de război, luptele persistă atât în forul interior al savantului, cât și în mediul socio-politic contemporan lui. Oscilațiile sale politice, amoroase și chiar științifice adaugă multiple egouri unui personaj care ar fi avut toate premisele de a fi unul anost. Profilul intelectual complex al protagonistului, pasionat de sanscrită, îi conferă una dintre replicile memorabile ale filmului – „I am become death, the destroyer of worlds” („Am devenit moartea, distrugătorul lumilor”) –, originară din Mahabharata, una dintre cele mai importante două epopei hinduse. Un pilon de susținere, soția sa, Kitty Oppenheimer (Emily Blunt), pare că îi definește menirea cu glas tare în momentele cele mai dificile ale vieții sale. Îl sprijină necondiționat în timpul audierilor din perioada supranumită Panica Roșie (Red Scare), guvernată de vânătoria de comuniști în spiritul McCarthyismului.

Filmul devoalează și un savant naiv, încrezător în mediul politic american de după Al Doilea Război Mondial, confruntat cu ferocele Lewis Strauss, favorabil cândva. Relația cu Albert Einstein – o necunoscută guvernată de „disprețul comun față de matematică” – este o scenă antologică imaginată.

Scenariul are ca sursă documentară cartea *American Prometheus: The Triumph and Tragedy of J. Robert Oppenheimer*, biografia din 2005, semnată de Kai Bird și Martin J. Sherwin. Constructul vizual joacă un rol important, iar opțiunea lui Nolan de a filma pe peliculă lmax de 70 mm a fost una inspirată.

DAN DRUȚĂ

Savanții de la Institutul de Știință Weizmann din Rehovot, Israel, au creat în laborator un model de embrion uman din celule stem, fără a folosi spermatozoizi, ovule sau uter, oferind o imagine unică asupra primelor etape ale dezvoltării embrionare. Modelul seamănă cu un embrion în ziua a

Progrese în tratarea tulburării bipolare

Un test de sânge poate identifica persoanele care se confruntă cu tulburare bipolară și poate prezice dacă tratamentul cu litium ar putea fi eficient, arată un studiu publicat recent. Cercetătorii de la Universitatea din Haifa, Universitatea din Tel Aviv, Universitatea Dalhousie din Canada, Universitatea California-San Diego, Institutul Național de Patologie Victor Babeș din București și Institutul Salk pentru Studii Biologice din California au încercat să determine dacă un simplu test de sânge ar putea prezice eficacitatea litiumului, economisind astfel luni de zile de adaptare a pacienților la medicamentul potrivit.

„Această metodă poate permite persoanelor care se confruntă cu tulburări psihiatrice să economisească multe luni de suferință prin ajustarea medicației potrivite”, a declarat neurobiologul Shani Stern, de la Universitatea din Haifa, care a condus cercetarea. Studiul, care a fost publicat în revista *Molecular Psychiatry*, a examinat celule din trei grupuri: persoane care nu suferă de tulburare bipolară; persoane care suferă de tulburare bipolară și care răspund la tratamentul cu litium; persoane care suferă de această tulburare și nu răspund la litium. Cercetătorii au izolat apoi celulele albe din sânge din toate probele participanților și au extras ARN din celule pentru a examina ce gene sunt exprimate în fiecare populație și pentru a identifica genele care sunt exprimate diferențiat. Aceștia au descoperit că 80% dintre diferențele de expresie a genelor erau legate de expresia anticorpilor. După ce au obținut rezultatele biologice, cercetătorii au dezvoltat un model de inteligență artificială pentru a le verifica. Rezultatele modelului au fost capabile să prezică cu o precizie de peste 90% dacă o persoană suferă de tulburare bipolară (BD) și dacă tratamentul cu litium ar fi eficient pentru acea persoană. „Este important faptul că am antrenat algoritmi de învățare automată pe seturile noastre de date, care au prezis răspunsul la litium al subtipurilor de BD cu erori minime, chiar și atunci când au fost folosiți pe un eșantion alcătuit din 24 de pacienți. Acest lucru dovedește scalabilitatea metodologiei noastre pentru prezicerea răspunsului la litium în BD și pentru o decizie promptă și adecvată privind intervențiile terapeutice”, a arătat dr. Stern.

Model de embrion uman din celule stem

14-a de dezvoltare, când dobândește structuri interne, dar înainte de momentul conturării organelor corpului. Echipa israeliană a subliniat că este departe de a putea crea un embrion de la zero.

„Întrebarea este: când devine considerat embrion un model de embrion? Când se întâmplă acest lucru, cunoaștem reglementările. În momentul de față suntem foarte, foarte departe de acest punct”, a declarat Jacob Hanna, liderul echipei, potrivit Reuters. Cu toate acestea, ei au spus că munca ar putea deschide perspectiva unor noi modalități de a testa efectul medicamentelor asupra sarcinilor, de a înțelege mai bine avorturile spontane și bolile genetice și poate chiar de a crește țesuturi și organe pentru transplanturi. El a spus că echipa sa a luat celule stem deri-

vate din celule de piele umană adultă, precum și din alte celule cultivate în laborator, apoi a readus celulele la o stare timpurie, cu potențialul de a se dezvolta în diferite tipuri de celule. Într-o fază următoare, acestea au fost prelucrate pentru a forma baza a ceva asemănător structural cu un embrion. Nu este un embrion real sau sintetic, ci mai degrabă un model care arată cum funcționează unul.

Magdalena Žernicka-Goetz, profesor la Universitatea Cambridge, a declarat că studiul se alătură altor șase modele similare cu embrioni umani, publicate de echipe din întreaga lume în acest an, inclusiv de laboratorul său. „Niciunul dintre aceste modele nu recapitulează de deplin dezvoltarea umană naturală, dar fiecare dintre ele se adaugă la modalitățile prin care multe aspecte ale dezvoltării umane pot fi acum

studiate experimental”, a spus ea.

Lucrarea oamenilor de știință a fost publicată în revista *Nature*, după ce un pre-print a fost publicat în luna

iunie, cu prilejul reuniunii anuale a Societății Internaționale pentru Cercetarea Celulelor Stem (ISSCR) de la Boston. De remarcat că, în timp ce studiile anterioare ale agregatelor celulare derivate din celule stem umane nu puteau fi considerate modele precise de embrioni umani, deoarece nu aveau multe dintre caracteristicile definitorii ale unui embrion post-implantare, modelele de embrioni sintetici elaborate de savanții de la Institutul Weizmann conțin toate structurile caracteristice acestui stadiu, cum ar fi placenta și sacul vitelin.

Cât de diferit răspundem la stres?

Savanții de la Institutul de Știință Weizmann au confirmat deja că stresul cronic determină un răspuns diferit al creierului femeilor față de cel al bărbaților. Această descoperire ar putea deschide calea pentru o terapie psihologică personalizată.

Echipa de cercetare a fost formată din cercetători din laboratorul de neurobiologie al profesorului Alon Chen și a fost condusă de Elena Brivio. „Chiar dacă un studiu nu se concentrează în mod specific pe diferențele dintre masculi și femele, este esențial să includem femelele în cercetare, în special în neuroștiințe și științe comportamentale, la fel cum este important să implementăm cele mai sensibile metode de cercetare, pentru a obține o imagine cât mai completă a activității cerebrale”, a afirmat cercetătoarea israeliană.

Studiul, efectuat pe șoareci, a arătat că la femele sunt mai sensibile la stres unele celule, iar la masculi, altele. La masculii, expunerea la condiții de stres a schimbat expresia genetică a anumitor celule, interacțiunile acestora cu celulele nervoase din jur și chiar structura lor. La femele nu s-a observat nicio schimbare semnificativă în aceste celule în timpul expunerii la stres.

Până de curând, cercetările de bază privind medicamentele împotriva anxietății au fost efectuate numai pe subiecți de sex masculin, datorită consensului că aducerea în joc a variabilelor de sex feminin, cum ar fi menstruația și modificările hormonale, ar complica studiile. Cercetătorii au declarat că descoperirile ar putea duce la o mai bună înțelegere a afecțiunilor de sănătate afectate de stresul cronic, cum ar fi anxietatea, depresia și chiar obezitatea și diabetul.

Cercetarea, realizată în colaborare cu oameni de știință de la Institutul de Psihiatrie Max Planck din München, a fost publicată recent în revista științifică *Cell Reports*.

Pagină realizată de
DAN DRUȚĂ

Patrimoniu arheologic vechi de aproape două milenii

Arheologii israelieni au expus la începutul lunii septembrie patru săbii și o sulită datând din epoca romană, descoperite într-o peșteră din deșertul Iudeei, unde au fost păstrate timp de aproape 1.900 de ani. Arheologii au declarat că se crede că armele antice au fost folosite în timpul revoltei evreilor împotriva romanilor din secolul al II-lea, conduse de Simon Bar Kohba.

Armele au fost găsite în iunie, adânc înfipte în spatele unui perete de stalactite și păstrate în teci de lemn și piele. „Este o descoperire unică și importantă, fără precedent în Israel”, a declarat Eitan Klein, directorul Autorității Israeliene pentru Antichități, în fața jurnaliștilor, la un eveniment de prezentare a armelor. „Presupunem că rebelii evrei au luat armele ca pradă de la unitățile romane sau au fost culese de pe câmpul de luptă și au fost ascunse într-o peșteră ca depozit de săbii, pentru a fi folosite sau reutilizate în bătălii viitoare.” Fără să precizeze locația, de teama jafurilor, Klein a spus că descoperirea a fost făcută pe terito-

riul israelian, într-o zonă din apropierea rezervației naturale Ein Gedi.

„Abia începem să înțelegem ce ar putea fi acestea”, a declarat Guy Stiebel, profesor la Universitatea din Tel Aviv, specializat în istoria Imperiului Roman. „Nu este vorba doar despre evrei: este vorba despre romani,

este vorba despre întregul Imperiu Roman.” Stiebel a spus că armele au fost bine conservate, cu lamele de fier, tecile și mânerurile încă intacte. „Clima atât de aridă și uscată din deșertul Iudeei ne permite din când în când să facem astfel de descoperiri”, a spus oficialul, subliniind importanța recente descoperiri.

Medicament eficient în tratarea cancerului sangvin

Cercetătorii de la Universitatea Tel Aviv din Israel au reușit să distrugă celulele canceroase apărute în urma unui cancer sangvin (mielom multiplu), folosind un medicament bazat pe tehnologia ARN și livrat în celule prin intermediul unor nanoparticule lipidice, se arată în comunicatul instituției israeliene de învățământ. Potrivit datelor difuzate publicului, oamenii de știință au distrus 90% din celulele canceroase de mielom multiplu în condiții de laborator și 60% în experimente realizate pe țesuturi umane, prelevate de la pacienți internați la Rabin Medical Center.

Descoperirea a fost realizată de un grup de cercetători de la Universitatea din Tel Aviv și de la Rabin Medical Center, condus de profesorul Dan Peer, un pionier în dezvoltarea terapiei ARN și șeful Laboratorului de Nanomedicină de la Școala de Biomedicină și Cercetare a Cancerului Shmunis, și de studenta doctorandă Dana Tarab-Ravski. De asemenea, rezultatele studiului publicat în revista *Advanced Science* relevă faptul că cercetătorii au dezvoltat nanoparticule bazate pe lipide similare celor folosite în vaccinurile anti-COVID-19, care conțin molecule de ARN ce su-

primă gena CKAP5 și care codifică proteina 5 asociată citoscheletului. Prin inhibarea acestei proteine, celula canceroasă nu mai poate să se dividă și, în cele din urmă, este ucisă. Pentru a evita distrugerea celulelor necanceroase, nanoparticulele au fost căptușite cu anticorpi care le-au ghidat specific spre celulele canceroase din interiorul măduvei osoase.

Terapia bazată pe ARN are un mare avantaj în acest caz, pentru că poate fi dezvoltată foarte repede. Printr-o simplă modificare a moleculei de ARN, o genă diferită poate fi suprimată de fiecare dată, adaptând astfel tratamentul la progresia bolii și la fiecare pacient individual, precizează același comunicat. Sistemul de livrare a medicamentului dezvoltat în cadrul studiului israelian este primul din lume care țintește în mod specific celulele canceroase din interiorul măduvei osoase și totodată primul care arată că suprimarea acțiunii genei CKAP5 poate fi utilizată pentru a ucide celulele canceroase sangvine, deschizând astfel noi perspective pentru livrarea selectivă de medicamente cu ARN și de vaccinuri împotriva tumorilor canceroase și a bolilor care își au originea în măduva osoasă.

O remiză cât o înfrângere. Păcat de o șansă uriașă!

Israelul a remizat la București cu România, ratând o șansă uriașă de a se apropia de locurile calificante la Euro 2024. Selecționata condusă de Alon Hazan a întâlnit una dintre cele mai slabe versiuni ale Naționalei României, care în mod normal putea fi bătută și într-un picior.

Curat lucru, n-a fost seara Israelului sau poate că pleiada de jucători cu origini românești s-a milostivit de una dintre cele mai proaste ediții „tipărite” pe gazon, de când se scrie istoria echipei naționale de fotbal a României. Dacă despre lordănescu senior – de altfel un prieten cunoscut al Israelului și nu doar grație relației apropiate pe care o are cu Shlomo Scharf – se spunea că bubuie de noroc, este clar că nici „ledi” ăl mic nu sare departe de „trunchi”. Însă nu doar ghinionul a făcut ca Israelul să nu câștige acest meci. Uriașa oportunitate a fost ratată din pricina faptului că Glazer a comis între buturi o gafă uriașă, pe care restul coechipierilor săi au reușit să o repare doar pe jumătate. Adică până la stadiul de remiză. Apoi parcă s-au speriat de un stadion plin și de o echipă adversă incurabil de penibilă...

De la gafa lui Glazer la adversarii somnambuli

Cu siguranță, cei mai abili adversari ai selecționatei Israelului au fost portarul Horațiu Moldovan și... barele porții sale. Dar chiar dacă vorbeam despre greșeala lui Glazer, de la golul lui Alibec și până la finalul meciului fotbalistii lui Hazan s-au speriat de miza – de altfel – deloc uriașă. Fără pic de glumă, în ciuda unei istorii relativ interesante, în ziua de astăzi numai

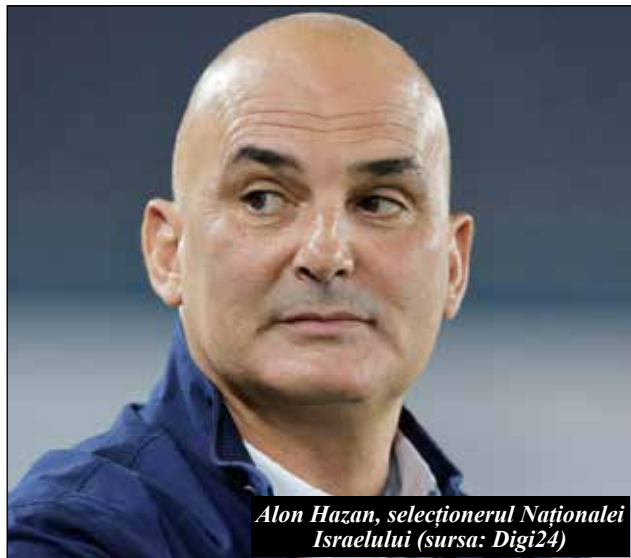
cine nu vrea nu bate România. Ajunsă ciuca bătailor pe plan continental și cu zero barat în contul echipelor prezente în competițiile europene, România nu mai sperie pe nimeni, ba mai mult, trezește zâmbete și ironii. Din acest motiv, remiza este pe undeva cinică și profund apăsătoare pentru selecționerul Alon Hazan.

Dacă fostul internațional român Viorel Moldovan a fost cel mai aspru critic al „galbenilor”, afirmând că „nu vreau să mergem la Euro, nu merităm! Ne păcălim, ne merităm soarta!”, atunci ce ar mai fi de spus despre selecționata lui Hazan. Pentru că băieții albaștri s-au păcălit ei înșiși cel mai tare, uitând să pedepsească pe teren și pe tabelă o echipă de somnambuli!

Aveți onoare, domnule Alon Hazan!

Dragi cititori, până la ora la care veți citi aceste rânduri, naționala Israelului va juca un meci greu din grupă, acasă, cu Belarus. Nu suntem oracol și nici nu avem redacția în... Dămăroaia, ca să producem pronosticuri, dar remiza inegală consumată la București s-ar putea să coste enorm în economia calificării. Însă cel mai dureros lucru este că Israelul joacă bine și nu câștigă. Dacă lucrurile ar sta altfel, în sensul în care am avea,

Doamne ferește, o echipă de giurumele, precum recentii adversari de la București, „ghinionul” ar fi de înțeles. În schimb, în această situație se pune

Alon Hazan, selecționerul Naționalei Israelului (sursa: Digi24)

problema unei posibile incapacități la nivelul băncii tehnice.

Pe undeva, este momentul ca Alon Hazan să-și reevalueze singur șansele de a mai zăbovi sau nu pe banca tehnică. S-au ridicat anumite discuții inclusiv la nivelul selecției, însă nu voi pica în capcana gazetărească de a-mi expune preferințele. După război mulți viteji se arată, iar în fiecare cetățean european zace câte un selecționer neînțeles. Cu toate astea, după ce ratezi o asemenea ocazie de a culege lejer trei puncte în deplasare, este momentul ca domnul Hazan să ne demonstreze ce înseamnă, în opinia domniei sale, onoarea.

ANDREI GEORGE DICU

Istoria evreiască a păpușii Barbie

În conștiința majorității populației, păpușa Barbie reprezenta standardul de frumusețe a unei fetițe americane. De fapt, era produsul unei femei de afaceri evreice cu nasul mare, Ruth Handler, a cărei familie a fugit pentru a scăpa de sărăcia și antisemitismul din Polonia. Și de aceea unii consideră că prima Barbie ar fi fost evreică, la fel ca Handler, un simbol complex al asimilării în SUA din prima jumătate a secolului al XX-lea.

Ultima evocare a păpușii este filmul *Barbie* al regizoarei Greta Gerwig, scenariul aparținându-i ei și lui Noah Baumbach. Dar păpușa a fost creată de un outsider și are o istorie evreiască.

Ruth Handler s-a născut în 1916 la Denver, Colorado, cea mai mică dintr-o familie cu 10 copii. Tatăl ei, Jacob Moskowitz (mai târziu și-a schimbat numele în Mosko), a fugit de recrutarea în armata rusă și i a emigrat în SUA în 1907. Mama ei, Ida, era analfabetă, a ajuns și ea acolo peste un an. Jacob era fierar și s-a mutat cu familia la Denver unde se construiau noi linii ferate.

Ida era bolnavă când a născut-o pe Ruth, așa că fetița a fost luată de sora ei mai mare, Sarah. În comunitatea din Denver a lui Sarah, Ruth l-a întâlnit la 16 ani pe Izzy Handler la o serată dansantă. S-a îndrăgostit imediat de Izzy, student sărac la arte. La 19 ani, Ruth a renunțat la Universitatea din Denver, s-a mutat la Los Angeles unde și-a găsit un post de secretară la studiourile Paramount. Izzy a venit după ea. Deși Ruth i-a cerut să-și schimbe numele în Elli-

ot, pentru a face față mai ușor antisemitismului ce se manifesta în America, cei doi nu au renunțat niciodată la iudaism, dimpotrivă: au ajutat la fondarea Templului Isaia din Los Angeles și au contribuit la organizația United Jewish Appeal.

Deși familia s-a opus, Ruth s-a căsătorit cu Elliot în 1938. Ea a continuat să lucreze la Paramount, iar el a absolvit facultatea de arte și a devenit designer, iar puțin timp după aceea cei doi au început să colaboreze. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial au început să facă jucării pentru copii. Păpușa Barbie a fost inspirată de fetița lor, Barbara, care, împreună cu prietenele ei, se jucau de-a mămicile unor păpuși-copii. În 1946 familia a călătorit în Elveția unde Ruth a văzut prima păpușă adultă. Este ade-

vărat, era, de fapt, un fel de jucărie sexuală, dar ea a preluat-o ca model pentru Barbie. O păpușă adultă pentru copii era o idee atât de inovatoare, încât designerii de la firma sa, inclusiv soțul ei, au respins ideea,

afirmând că mamele nu vor cumpăra fetelor o păpușă cu sâni. Ruth a insistat și, până la urmă, prima păpușă Barbie, îmbrăcată într-un costum de baie alb-negru și cu tocure, a apărut la Târgul de jucării de la New York, în 1959. Deși multe mame au considerat că păpușa era prea „sexy”, copiii le-au ceut insistent părinților să le cumpere, astfel că în primul an au fost vândute 350.000 de păpuși. În 1961 a apărut partenerul lui Barbie, Kenneth, botezat după fiul familiei Handler.

Este oare prima Barbie evreică? Susan Shapiro, autoarea cărții de succes *Barbie. 60 de ani de inspirație*, spune că da: „Cred că lui Ruth i s-a părut firesc că Barbie o reflecta pe ea într-o anumită măsură. Deși se considera asimilată în America, Ruth s-a confruntat cu antisemitismul și la Paramount, după ce familia ei se refugiasse din Europa tocmai din cauza antisemitismului.”

EVA GALAMBOS

Din bucătăria evreiască

Pui cu rodii și miere

Este adevărat că acest fel de mâncare se prepară de Roș Hașana, dar nimic nu împiedică gospodinele să-l servească și în alte zile ale anului, la o masă de sărbătoare, de aniversare sau de Oneg Șabat.

Rodiile – *rimonim* în ebraică – reprezintă unul dintre cele mai cunoscute și simbolice fructe din cultura iudaică. Potrivit lui Gil Marks, autorul *Enciclopediei alimentelor evreiești*, abundența semințelor plasate într-o membrană albă și protejate de o țesătură ca de piele este asociată cu cele 613 miștot din Tora. Fructul străvechi, apreciat pentru suculență și semințe (denumite *arils*), este menționat în Biblie ca unul dintre cele șapte produse agricole abundente ale vechiului Israel, fiind asociat cu fertilitatea și cu senzualitatea și este menționat de șapte ori în *Cântarea Cântărilor*. În vremurile biblice, rodiile erau folosite pentru a da un gust acrișor vechilor feluri înainte de descoperirea roșiilor și a lămâilor. Ele au fost utilizate pentru prepararea unor supe din bucătăria sefardă și asiatică, pentru sosuri, tocănițe și deserturi. Astăzi rodiile sunt apreciate pentru valoarea lor nutritivă și ca antioxidanți, așa cum erau în Egiptul antic, unde semințele erau folosite pentru vindecarea bolilor de stomac.

Ingrediente

- 1 pui de 2 kg, tăiat în opt, pieptul în jumătăți
- 4 linguri de ulei (2 pentru sos și 2 pentru prăjit puiul)
- 1 ceapă mare feliată
- 3 căței de usturoi mărunțiți
- 1/2 cană de suc de rodie, preparat din sucul de rodie
- 1/2 cană de suc de rodie îndulcit
- 1/2 cană de miere
- 2 căni de supă de pui sau de zarzavat
- 1 linguriță de chimion
- 1/2 linguriță praf de ghimbr
- 1/2 linguriță turmeric
- sare și piper după gust.
- pentru omare: 2 linguri pătrunjel mărunțit, 2 linguri semințe de rodie.

Preparare

Se încălzesc într-o tigaie mare 2 linguri de ulei și se sotează ceapa, se adaugă usturoiul și se sotează 2-3 minute. Se adaugă siropul și sucul de rodie, mierea, supa și condimentele. Se amestecă și se fierbe. Se lasă apoi la foc mai mic, neacoperit, 20 de minute sau până când sosul se reduce la jumătate și se îngroașă oarecum. Se gustă sosul și se adaugă ingrediente dacă mai e necesar. Se ia de pe foc și se toarnă într-un castron.

Bucățile de pui se spală, se usucă, se presară cu sare și piper. Se pun 2 linguri de ulei în tigaia curățată și se pun bucățile de pui întâi cu pielea în jos și se prăjesc pe ambele părți. Se dă focul la mic și se toarnă peste pui sosul. Se acoperă tigaia și se lasă să fiarbă la foc mic 35-40 de minute. Bucățile astfel preparate se scot din tigaie, se așază pe un platou și se ornează cu pătrunjelul tocat și cu semințe de rodie. (E.G.)

Să știm să ne prețuim valorile

Jana Gertler Zalman z.l.

„Viața Janei Gertler Zalman e munca Janei Gertler Zalman.” Cuvintele acestea se coagulează, nerostite, din fiecare desen, fiecare sculptură din atelierul ei din Bd. Pache Protopopescu, unde am cunoscut-o și unde simțea cu adevărat că trăiește.

În timp ce, în capela din Cimitirul Giurgiului, oficiantul de cult Emil Diamant spunea *El Male Rahamim* la căpătâiul celei care pleca după o călătorie pământeană de 93 de ani, mă gândeam la partea nepieritoare din ființa Janei: vitraliile de la TES, sculpturile continuând să înobileze spații din natură sau construite de mână omească.

Jana Gertler Zalman s-a născut în 1929 la Oradea, într-o familie evreiască din clasa de mijloc. Familia a avut norocul să se mute la București înainte de Dictatul de la Viena, din 1940. Războiul a prins-o în Capitală. A îndurat suferințele Holocaustului ca toți evreii români, dar, dacă ar fi rămas în Transilvania de Nord, ar fi fost deportată și ucisă, foarte probabil, în lagărele de exterminare din Europa Centrală. După război, Jana intră la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din Capitală. Îi are profesori pe Constantin Baraschi, Peter Balogh; la desen, pe Gheorghe Löwendal, Costin Ioanid. Imediat după absolvire, mai exact în 1955, obține Diploma de Onoare pentru sculptura „Maternitate” la Expoziția Internațională de la Varșovia. În 1959, lucrarea „Cor de copii” primește Mențiune la Expoziția Tineretului de la Viena. Experimentează sculptura în teracotă, lemn, piatră, bronz. Se remarcă prin puterea de a îmbina contrariile: soliditatea volumelor contrapunctată de delicatețea suprafețelor. Un loc aparte îl ocupă interesul pentru portretistică. Atrag atenția portretelei Ninei Cassian, Ion Andreescu, Georgetei Năpăruș. Expoziții personale, participări la numeroase expoziții de grup se bucură de succes de critică și public. Își face simțită prezența la simpozioanele de la Măgura (Buzău) și Lăzarea (Harghita). Expune sculpturi în expoziții organizate la Sofia, Lisabona, Tel Aviv, Budapesta, Beirut, Ierusalim.

Există o tentă explicit sau sugestiv iudaică în grafică – „Pietre funerare într-un cimitir evreiesc”, „Trâmbițașul”, cu trimitere la trâmbițele care au făcut, prin putere divină, să cadă zidurile Cetății Ierihon – și sculptură, un exemplu fiind „Menestrelul”, imagine de mare expresivitate a Regelui David cântăreț și poet.

Știa să coboare în fântâna timpului biblic și să reurce cu dezinvoltură în modernitate.

Revenind la vitraliile de la TES, vernisajul expoziției a avut loc în 2016. Jana avea 88 de ani. Suferise o operație grea, dar reușea încă o biruință de sine prin munca atotvindecătoare. În foaierea teatrului au fost expuse 49 din lucrările sale. A fost ajutată de prof. dr. Ion-Christian Chiricuță, criticul și istoricul de artă, Adrian Buga, curatorul expoziției, și directoarea TES, Maia Morgenstern. Vitraliile – montate ulterior –, expresii ale micro și macrocosmosului, întrupează extraordinara forță de renaștere a naturii din care suntem parte.

Avem datoria să ne prețuim valorile. A fost plecaciunea de gând pe care, în numele președintelui CEB, ing. Paul Schwartz, a făcut-o la catafalc autoarea acestor rânduri.

IULIA DELEANU

☆ DECESE ☆ COMEMORĂRI ☆

Comemorăm cu durere 5 ani de la trecerea la cele veșnice a ing. **BERTA WEXLER** și 19 ani de la plecarea dintre noi a ing. **TEODOR WEXLER**.

Le vom păstra amintirea în suflet. Fie-le memoria binecuvântată!

Familia

Înhumați în cimitirele CEB în perioada 15 iulie - 15 septembrie: **WOLF SANDA** (Cimitirul Sefard), **LAUFER BLIMA** (Cimitirul Giurgiului), **SCHLANGER DAN** (Cimitirul Sefard), **BĂLTEANU TATIANA** (Cimitirul Giurgiului), **MADAN IOAN** (Cimitirul Giurgiului), **WEISMAN MARTIN** (Cimitirul Sefard), **SCHUBERT HARRY** (Cimitirul Giurgiului), **SINGER SCHALOM** (Cimitirul Giurgiului), **ZALMAN JEANA** (Cimitirul Giurgiului), **ROMAN TUDOR CORNEL** (Cimitirul Giurgiului), **FISCHBACH ALFRED** (Cimitirul Filantropia).

FILE DE CALENDAR

Evrei născuți în luna octombrie

Nicolae Cajal – medic, academician, născut la București, 1 octombrie 1919. Președinte al FCER (1994-2004). Decedat la București, 2004.

Vitaly Lazarevici Ginzburg – fizician, născut la Moscova, 4 octombrie 1916. Premiul Nobel pentru fizică, 2003. Decedat la Moscova, 2009.

Nachum Gutman – pictor, născut la Telenești, Basarabia, 5 octombrie 1898, imigrat în Palestina, 1905. Premiul Israel, 1978. Decedat în Israel, 1980.

Niels Henrik David Bohr – fizician, născut la Copenhaga, 7 octombrie 1885. Premiul Nobel pentru fizică, 1922. Decedat la Copenhaga, 1962.

Yechezkel Landau – rabin, autor al cărții *Noda be Yehuda*, oponent al Haskalei, născut la Opatow, Polonia, 8 octombrie 1713. Rabin la Praga (1755). Decedat la Praga, 1793.

Dvora Mosenzon Omer – scriitoare, născută în kibutul Maoz Haim, 9 octombrie 1932. Premiul Israel, 2006. Decedată la Kfar Mates, Israel, 2013.

Harold Pinter – dramaturg, născut la Londra, 10 octombrie 1930. Premiul Nobel pentru literatură, 2005. Decedat la Londra, 2008. Teatrul londonez de comedie îi poartă numele.

Hannah Arendt – analist politic, născută la Linden, Germania, 14 octombrie 1906, refugiată în SUA, 1941. Decedată la New York, 1975.

Angelica Rozeanu (Adelstein) – multiplă campioană mondială de tenis, 1950-1955, născută la București, 15 octombrie 1921. Emigrată în Israel, 1960, decedată la Haifa, 2006.

David Ben-Gurion (Grun) – om politic, născut la Plonsk, Polonia, 16 octombrie 1886, imigrat în Palestina, 1906. Prim-ministru al Israelului, 17 mai 1948 - 26 ianuarie 1954 și 3 noiembrie 1955 - 26 iunie 1963. Decedat 1973, înmormântat la Sde-Boker.

Henri Louis Bergson (Berekson) – filosof, născut la Paris, 18 octombrie 1859. Premiul Nobel pentru literatură, 1927. Decedat la Paris, 1941, umilit de ocupanții nazisti.

Mihail Sebastian (Iosif Mendel Hechter) – scriitor, născut la Brăila, 18 octombrie 1907. Printre scrieri: *De două mii de ani*; *Jurnal 1935-1944*. Decedat la București, 1945.

Benjamin Netanyahu – om politic, născut la Tel Aviv, 21 octombrie 1949. Prim-ministru al Israelului, 18 iunie 1996 - 6 iulie 1999, 18 decembrie 2012 - 13 iunie 2021, 29 decembrie 2022 până în prezent.

Levi Eshkol (Shkolnik) – om politic, născut la Oratov, Kiev, 25 octombrie 1895, imigrat în Palestina, 1914. Prim-ministru al Israelului, 21 iunie 1963 - 26 februarie 1969. Decedat în funcție, 26 februarie 1969, Ierusalim.

Martin Gilbert – istoric, născut la Londra, 25 octombrie 1936. Autor a 88 de cărți de istorie, unele de istoria evreilor. Înobilat cu titlul *Sir*, 1990. Decedat la Londra, 2015.

Baruj Benacerraf – imunolog, născut la Caracas, Venezuela, 29 octombrie 1920, stabilit în SUA, 1940. Premiul Nobel pentru medicină, 1980. Decedat la Jamaica Plain, SUA.

Yevgheny Maksimovici Primakov (Yona Finkelstein) – arabist și om politic, născut la Kiev, 29 octombrie 1929. Membru al Academiei de Științe a Rusiei. Prim-ministru al Rusiei, 11 septembrie 1998 - 12 mai 1999. Decedat la Moscova, 2015.

Evrei decedați în luna octombrie

Israel Gutman – istoric, născut la Varșovia, 1923, imigrat în Palestina, 1946. Cercetător, Institutul Yad Vashem, 1996-2000. Decedat la Ierusalim, 1 octombrie 2013.

Beryl Benacerraf – medic, născută la New York, 1949, considerată gigant în obstetrică și ginecologie, autoare a 300 de studii. Decedată la Cambridge, Mass., 1 octombrie 2022.

Ladislau Loeb – scriitor și istoric literar, supraviețuitor al Holocaustului, născut la Cluj, 1933, stabilit în Elveția. Decedat la Zürich, 2 octombrie 2021.

Otto Fritz Meyerhof – biochimist, născut la Hanovra, Germania, 1884, refugiat în SUA, 1940. Premiul Nobel pentru medicină, 1922. Decedat la Philadelphia, 6 octombrie 1951.

Mordechai Goldman – poet, eseist, critic de artă, născut la München, 1946, imigrat în Israel, 1949. Premiul Bialik, 2010. Decedat la Tel Aviv, 8 octombrie 2021.

Grace Glueck – critic de artă, născută la New York, 1926. Studii despre arta americană contemporană. Decedată la New York, 8 octombrie 2022.

André Maurois (Émile Salomon Wilhelm Herzog) – scriitor, născut în Franța, 1885. Membru al Academiei Franceze, 1938. Decedat la Neuilly-sur-Seine, 9 octombrie 1967.

Jacques Derrida – filosof, născut la El Biar, Algeria, 1930. Profesor universitar, Paris, autor a circa 40 cărți de filosofie, literatură, drept. Decedat la Paris, 9 octombrie 2004.

Yehoshua Kenaz (Glass) – scriitor, născut la Petah Tikva, 1937. Premiul Bialik, 1995. Romanul *Infiltrare* considerat printre primele 10 importante din literatura israeliană. Decedat la Petah Tikva, 12 octombrie 2020.

Reuven Rubin (Zelicovici) – pictor, născut la Galați, 1893, emigrat în Palestina, 1923. Premiul Israel, 1973. Ambasador al Israelului în România, 1948-1950. Decedat la Tel Aviv, 13 octombrie 1974.

Leonard (Louis) Bernstein – compozitor, dirijor, pianist, născut la Lawrence, Mass., SUA, 1918. Muzică clasică, balet, operă. Decedat la New York, 14 octombrie 1990.

Harold Bloom – critic literar și filosof, născut la New York, 1930. Cărți traduse în 40 de limbi. Decedat la New Haven, Connecticut, 14 octombrie 2019.

Moshe Dayan – general și om politic, născut în kibutul Deganya Alef, 1915. Ministru israelian al apărării, 5 iunie 1967 - 3 iunie 1974; și de externe, 20 iunie 1977 - 23 octombrie 1979. Decedat la Tel Aviv, 16 octombrie 1981.

Pierre Mendes France – om politic, născut la Paris, 1907. Refugiat în Anglia, 1941, activ în France Libre. Prim-ministru al Franței, 19 iunie 1954 - 23 februarie 1955. Decedat la Paris, 18 octombrie 1982.

Meir Shamgar (Sternberg) – jurist, născut la Danzig (Gdansk), 1925, imigrat în Palestina, 1939. Premiul Israel, 1995. Decedat în Israel, 18 octombrie 2019.

Sami Kohen – jurnalist și publicist în iudeo-spaniolă, turcă și engleză, născut la Istanbul, 1928. High Service Award, 2020. Decedat la Istanbul, 18 octombrie 2021.

Yehoshua Blau – filolog, născut la Cluj, 1919, imigrat în Palestina, 1938. Premiul Israel, 1985. Președintele Academiei Limbii Ebraice. Decedat la Ierusalim, 20 octombrie 2020.

Melvin Cohn – imunolog, născut la New York, 1922. Pionier în cercetarea regularizării genelor. Premiul Sandoz, 1995. Decedat la San Diego, California, 23 octombrie 2018.

Yehuda Barkan – actor, regizor, scenarist, producător de filme, născut la Netanya, 1945. 22 de filme, 2 programe de televiziune. Decedat la Ierusalim, 23 octombrie 2020.

Marian Fuks – istoric, născut la Plonsk, 1914. Director al Institutului de Istorie Evreiască din Polonia, Varșovia, 1968-1969, 1971-1973. Decedat în Polonia, 23 octombrie 2022.

David Fyodorovici Oistrach – violonist, născut la Odesa, 1908. Ordinul Lenin, 1946 și 1966. Decedat la Moscova, 24 octombrie 1974. Asteroidul 42516 a fost denumit cu numele lui și al fiului său, Igor Oistrach.

William Loren Katz – istoric, născut la New York, 1927. National Railroad to Freedom Award, 2012. Decedat în SUA, 25 octombrie 2019.

Gerald Stern – poet, născut la Pittsburgh, 1925. Numeroase premii literare. Decedat la New York, 27 octombrie 2022.

Shlomo Goren (Gorenchik) – rabin și general, născut la Zambrow, Polonia, 1917, imigrat în Palestina, 1925. Întemeietor al Rabinatului Militar, 1948. Șef-rabin al Israelului, 1973-1983. Decedat la Ierusalim, 29 octombrie 1994.

Hava Pinhas-Cohen – poetă și istoric literar, născută la Jaffa, 1955. Poezii ebraice traduse în limbi diferite. Decedată la Ierusalim, 29 octombrie 2022.

Claude Lévi-Strauss – antropolog, printre fondatorii antropologiei moderne, născut la Bruxelles, 1908. Refugiat în SUA, 1940; venit în Franța, 1948. Decedat la Paris, 30 octombrie 2009.

Aurel Vainer – economist și om politic, născut la Ștefănești, 1932. Președintele FCER, 2005-2020. Ordinul Steaua României. Decedat la București, 31 octombrie 2021.

LUCIAN-ZEEV HERȘCOVICI

Coproducție israeliano-iraniană la Festivalul de Film de la Veneția

Coregizat de actrița iraniană Zar Amir Ebrahimi și de regizorul de origine israeliană Guy Nattiv, *Tatami* spune povestea unui luptător iranian de judo, care respinge ordinele regimului, de a evita confruntarea cu israelienii.

Prima producție regizată în comun de cinești iranieni și israelieni a trebuit să fie filmată în secret, pentru a preveni o eventuală interferență din partea Teheranului, au declarat cei doi regizori pentru Reuters. *Tatami*, un thriller tensionat, centrat pe un campionat mondial de judo, a avut premiera mondială la Festivalul de Film de la Veneția, desfășurat la începutul lunii septembrie. Acțiunea are loc pe parcursul unei singure zile de competiție, în timp ce o campioană iraniană la judo, interpretată de actrița americană Arienne Mandi, vorbitoare de farsi, primește ordin să simuleze o accidentare pentru a evita o posibilă confruntare cu o concurentă israeliană.

Zar Amir Ebrahimi și Guy Nattiv au filmat în Georgia, o țară pe care iraniienii o pot vizita cu ușurință. Au stat în hoteluri separate, au vorbit în engleză și nu au lăsat să se înțeleagă că fac un film cu o asemenea încărcătură politică.

Filmul a fost inspirat de un incident din viața reală, petrecut în urmă cu patru ani, când Saeid Mollaei a primit ordin să piardă meciuri pentru a evita să concureze împotriva campionului israelian de judo Sagi Muki la Campionatele Mondiale din 2019, de la Tokyo. După ce și-a contestat deschis guvernul, Mollaei a fugit în Europa și a primit statutul de refugiat în Germania. El și Muki au devenit prieteni apropiați și, în cele din urmă, s-au confruntat ca adversari, cu Mollaei concurând pentru Azerbaidjan, anul trecut la Grand Slamul de la Budapesta.

Zar Amir Ebrahimi, care a câștigat premiul pentru cea mai bună actriță la Cannes în 2022 pentru *Holy Spider*, a fugit din Iran în 2008, de teama încarcerării și a biciuirii, după ce o înregistrare video privată cu ea a fost difuzată. Ea a declarat că a trebuit să se gândească un timp la posibilele consecințe, înainte de a accepta oferta lui Nattiv de a realiza filmul. „Ceea ce am învățat despre guvernul iranian este că, atâta timp cât îți este frică, te pot aresta, te pot ucide, pot face probleme în jurul tău. Dar atâta timp cât nu îți este frică, totul va fi bine”, a declarat ea.

Pelicula a fost filmată în alb-negru, folosind un format restrâns, 4:3, asemănător vechilor programe de televiziune. Din distribuție face parte și actorul român Valeriu Andriută.

DAN DRUȚĂ

Impostorii care ne-au smintit

Gândul scris

Programată pe 20 septembrie, proiecția unui film documentar a fost anulată, succesiv, de două instituții publice de cultură din orașul Arad. Filmul se numește *Arsenie. Viața de apoi* și este realizat de regizorul Alexandru Solomon, iar cele două instituții publice sunt Centrul Municipal de Cultură Arad și Biblioteca județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad.

Cu 48 de ore înaintea proiecției, Centrul Municipal de Cultură Arad a transmis reprezentanților filmului că anulează evenimentul, deși acesta era convenit cu mult timp în urmă. Explicația a fost că instituția a primit din partea cuiva (nu știm cine) următorul mesaj de amenințare: „Dacă îndrăzniți să proiectați filmul, venim acolo și va fi circ, facem scandal.” Atât i-a trebuit **Centrului Municipal de Cultură Arad** pentru a renunța la propria misiune de a asigura accesul publicului de la nivel **Municipal la Cultură**. Astfel că acum îi putem spune simplu **Centrul Arad**, singurul obiectiv al instituției publice reducându-se la a exista într-o zonă centrală a orașului.

Asociația CitiZenit, care s-a ocupat la nivel local de lansarea filmului, s-a mobilizat rapid în urma acestei situații absurde și a obținut un acord din partea Bibliotecii județene Arad de a găzdui proiecția. Doar că, după câteva ore, și această instituție publică anunță că anulează evenimentul. Autoritățile locale se dovedesc, așadar, incapabile să asigure accesul publicului larg la un eveniment cultural. De teamă? Față de cine? Din alte motive? Care?

Repet: este vorba de vizionarea unui film documentar (pe care arădenii nu l-au văzut), urmată de o sesiune Q&A cu regizorul Alexandru Solomon. Ce ocazie mai bună poți găsi să-ți exprimi nemulțumirea, decât aceea în care îl poți confrunta direct pe realizatorul filmului, într-un spațiu public?!

În primul rând, este o prostie să te împotrivesți proiectării unui film, atât timp cât prezența în sala de cinema nu e obligatorie. Apoi, e o prostie și mai mare să protestezi față de un film pe care nu l-ai văzut. Desigur, oricine este liber să fie cât de prost dorește, dar acest tip de libertate nu se aplică și reprezentanților instituțiilor publice, cel puțin nu în timpul serviciului.

Într-un final, publicul din Arad a putut vedea filmul la data stabilită și a intrat în dialog cu regizorul, fără incidente. Proiecția a fost găzduită de terasa unui club privat din oraș, pentru că statul a eșuat, din nou.

„Există un soi de complicitate între politică,

instituții politice și biserică și, mă rog, cercurile, să zicem, naționalist-ultraortodoxe și [instituțiile publice – n.r.] cedează imediat la această presiune sau chiar o fac din oportunism, fără să fi fost presați de ceilalți în vreun fel”, spunea regizorul Alexandru Solomon într-un interviu pentru RFI România; și are dreptate. „Cred că e un reflex foarte periculos ăsta, de a interzice o posibilitate de dialog. Nu trebuie să-ți placă filmul, poți să te exprimi după ce l-ai văzut, să spui ce te-a deranjat, dar înainte de a face treaba asta mi se pare că e absolut inacceptabil”, adăuga regizorul; și iarăși are dreptate.

Grupuri radicale care cer interzicerea unor filme am mai văzut și cu siguranță vom mai vedea. Îmi aduc aminte că, în februarie 2018, două grupuri de ultranaționaliști și ultrareligioși (cele două tipuri de radicalizare vin, de obicei, la pachet) au întrerupt, la interval de câteva zile, vizionarea filmelor *120 de bătați pe minut* și *Soldații. Poveste din Ferentari* de la Muzeul Național al Țăranului Român din București. Instituția a cerut atunci sprijinul poliției, iar extremiștii au fost scoși din sala de cinema. Problema devine cu adevărat gravă când statul se declară învins de această minoritate gălăgioasă, care exclude diversitatea culturală și orice formă de dialog. Iar cele două instituții culturale care reprezintă statul la nivel local în Arad s-au declarat învinse fără luptă. Cineva s-a prefăcut că țipă, iar statul s-a dus, cuminte, la colț. Doar că, în graba de a se supune unei viziuni extremiste, statul a trântit ușa în fața publicului larg pe care ar trebui să-l servească. Și, implicit, în fața unui film admirabil, pe care vă recomand să-l căutați, câtă vreme mai e de văzut în cinematografe.

În final, vă mai fac o recomandare. Este vorba despre secțiunea „Radicalizare (Facts not Fake)” a publicației presshub.ro în care jurnaliștii Bianca Iosef și Răzvan Chirută au propus de curând o dezbatere despre conspiraționismul cu influență mare în spațiul public, care sunt în același timp profesori pentru sute de elevi sau studenți. Tema lansată de cei doi jurnaliști este una foarte importantă, pentru că vorbim despre oameni tot mai prezenți în spațiul public, ale căror opinii trec drept adevăruri tocmai pentru că sunt validate de meseriile lor. Iar în acest caz, poate cel mai grav, este vorba despre meseria de profesor, care este, prin definiție, formatoare.

Aceștia sunt impostorii care ne smintesc în așa fel încât statul ajunge să aleagă extremismul în detrimentul dialogului.

GEORGE GÎLEA

Două decenii de la Întoarcerea huliganului

A trecut neobservată în presa noastră culturală aniversarea a 20 de ani de la apariția cărții esențiale a lui Norman Manea, *Întoarcerea huliganului*.

Dacă relativa discreție cu care a fost marcată aniversarea de 85 de ani a scriitorului se explică, poate, prin circumstanțele pandemiei în care ne aflăm cu doi ani în urmă, explicația actuală mi se pare mai greu de găsit. Ne aflăm într-un moment în care e nevoie, mai mult ca oricând, de memorie. De memoria Holocaustului, în condițiile în care antisemitismul este tot mai virulent, mai ales în Europa și în SUA. Chiar dacă la noi nu s-a atins un nivel comparabil cu cel din Occident, antisemitismul este

în continuare vehement, ceea ce e îngrijorător. Avem nevoie și de memoria suferințelor din perioada comunistă, pe care tot mai mulți tind să le uite și chiar să le nege. În fine, avem nevoie și de memoria culturală, pe măsură ce societatea de consum marginalizează cultura și o închide într-un Țarc.

Or, *Întoarcerea huliganului* a fost o carte-fanion. Nu doar a scriitorului Norman Manea, care a pus în operă o modalitate unică în literatura română, amestecând confesiunea și ficțiunea, memorialistica și romanul, spre a dialoga postmodern (și polemic, se înțelege), cu modalitatea „autentistă” a generației lui Mircea Eliade. Care, să nu uităm, a fost în cea mai mare măsură – cu excepția proeminentă a câteu unui Eugen Ionescu – și o generație a extremei drepte. „Trăirismul” naeionescian, cu primatul experienței, a deschis orizonturi înșelătoare atât în literatură, cât mai ales în politică. Acolo unde a făcut loc violenței, extremismul și, în final, crimei colective. Este imposibil să abordezi deschiderile (relative) din literatură, fără să te referi la consecințele nefaste pe care această filosofie le-a avut asupra democrației românești și, nu în ultimul rând, asupra evreilor români.

Cartea-fanion a lui Norman Manea este esențială pentru că pune în legătură nemijlocită, prin iscusința cu care îmbină romanul, amintirile personale și eseul moral, aceste teme mari. După lectura ei, devine limpede că antisemitismul nu este niciodată „doar” atât: el este însoțit întotdeauna de spiritul antidemocratic și de lipsa de respect pentru valorile umaniste. Cu alte cuvinte, antisemitismul nu este o problemă care-i privește numai pe evrei. Dimpotrivă, îi privește la fel, dacă nu chiar mai mult pe neevrei, deoarece spiritul antidemocratic și anticulturalismul afectează întreaga societate și îi erodează bazele.

De aceea, faptul că ratăm o asemenea aniversare, trecând sub tăcere bolile ascunse ale societății noastre, mi se pare de rău augur. *Întoarcerea huliganului*, de Norman Manea, este una dintre acele cărți rare, prin care o personalitate literară de anvergură încearcă să atragă atenția asupra a ceea ce ascundem sub preș, iluzionându-ne că nu există. Însă traumele spiritului românesc nu se vindecă de la sine, ci prin dezbateri și asumare. Norman Manea ne-a adresat, în 2003, o invitație *sub specie aeternitatis*.

RĂZVAN VONCU

Prețul unui abonament pe un an este de 40 de lei. Abonamentele pentru cititorii din provincie se vor face la comunitățile evreiești din localitatea respectivă. **ABONAȚII SUNT RUGAȚI SĂ COMPLETEZE ADRESA EXPEDITORULUI PE CUPON!** Pentru cei din București – la sediul F.C.E.R. din str. Sfânta Vineri nr. 9 – 11, cod poștal 030202. Cod fiscal F.C.E.R.: 7426470. Abonamentele se mai pot achiziționa și prin mandate poștale, la oficiile poștale din localitate, în contul FCER, la Garanti Bank, Sucursala Coposu, Conturi IBAN: RO46UGBI-0000732016552RON; RO39UGBI0000732016553 EUR; RO36UGBI 0000732016554 USD. Pentru EUROPA, un abonament pe un an costă 50 de euro (cu toate taxele incluse). Pentru EXTRA EUROPA, un abonament costă 100 de dolari USA (cu toate taxele incluse). Pentru Israel, un abonament pe un an costă 45 de dolari USA.

REALITATEA EVREIASCĂ

REDACȚIA: București,
str. Romulus, nr. 2, sector 2
COD POȘTAL 023986
Tel. / fax: 021-322.75.60

www.jewishfed.ro
realitateevreiasca@gmail.com
Serie nouă a
REVISTEI CULTULUI MOZAIK
Fondată în 1956
de Șef-Rabin Dr. Moses Rosen

Redactor-șef:
George GÎLEA

Redactori:
dr. Claudia BOSOI
Iulia DELEANU
Dan DRUȚĂ
dr. Luciana FRIEDMANN
Eva GALAMBOS (senior editor)
Alexandru MARINESCU
dr. Cristian VECHIU
Ileana BUCULEI

Foto: Sandu CĂLȚIA
Secretar de redacție:
Georgiana DUMITRU
DTP: Gabriel IONESCU

Tiparul executat de
Tipografia TIPOART IDEA STUDIO
București
Tel.: 0723.531.624

Relații, administrator:
Mihail TUNSOIU, tel. 021-314.96.90
distributie@gmail.com

Potrivit art. 206 C.P., responsabilitatea juridică pentru conținutul fiecărui text aparține autorului. Redacția nu împărtășește în mod obligatoriu punctele de vedere exprimate în articolele semnate de colaboratori. Redacția nu primește spre publicare decât articole scrise cu diacritice.